

ERKEK SANAT ENSTİTÜLERİ (1943-1974)

TEKİN KAYAHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Tekin

Soyadı: Kayahan

Bölümü: Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Erkek Sanat Enstitüleri (1943-1974)

İngilizce Adı: Boys' Trade Institutes (1943-1974)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Tekin Kayahan

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Tekin KAYAHAN tarafından hazırlanan “Erkek Sanat Enstitüleri (1943-1974) adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

(Eğitim Bilimleri Bölümü, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Tayyip DUMAN

(Eğitim Bilimleri Bölümü, Bozok Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

(Eğitim Bilimleri Bölümü, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 17.7.2017

Bu tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Araştırmanın ortaya çıkmasında, engin tecrübe ve birikimiyle bana destek veren danışmanım Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR'e teőekkürü borç bilirim.

Araştırma süresince yanımda olup, her türlü desteği veren, bana moral olan nişanlım Esra GENÇER'e, aynı Şekilde kardeşlerim Asude KAYAHAN ve Taner KAYAHAN'a da teşekkür ederim.

Araştırmanın ortaya çıkmasında kaynaklara ulaşmamı sağlayan Milli Kütüphane personeline de yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

ERKEK SANAT ENSTİTÜLERİ (1943-1974)

(Yüksek Lisans Tezi)

Tekin KAYAHAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2017

ÖZ

Bu çalışmada, endüstriye nitelikli işçi ve usta yetiştiren erkek sanat enstitüleri incelenmiştir. Erkek sanat enstitülerinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişiklikler, öğrenci ve öğretmen sayıları, ders programları ve enstitülere yapılan eleştiriler araştırılmıştır. Bu çalışma, nitel bir araştırmadır ve araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Erkek sanat enstitülerinin daha iyi anlaşılabilmesi için mesleki ve teknik eğitimin tarihsel gelişimi de araştırmaya dahil edilmiştir. Türklerde meslek eğitimi uzun yıllar Ahilik ve Lonca teşkilatı ile yapılmıştır. Mithat Paşa'nın kurduğu Islahhaneler ile mesleki ve teknik eğitim okullarda verilmeye başlamıştır. Bu gelenek Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılan sanat okulları ile devam etmiştir. Erkek sanat enstitüleri, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 94 sayılı 10/5/1943 tarihli kararıyla toplam beş yıl öğretim süreli olarak kurulmuştur. Erkek sanat enstitülerinin üç yıllık birinci devrelerine erkek orta sanat okulu denilmiştir. Erkek sanat enstitülerinde klasik ortaokullardan gelenler için özel şubeler açılarak mesleki ve teknik eğitim almak isteyenler için fırsat sunulmuştur. Erkek orta sanat okullarının klasik ortaokullara dönüştürülmesiyle, erkek sanat enstitülerinin öğretim süresi ortaokul üzerine üç yıl olarak değiştirilmiştir. Erkek sanat enstitüleri uzun yıllar çok sayıda öğrenci mezun ederek ülkenin ekonomisine ve işgücüne önemli katkıda bulunmuştur. Endüstrinin ihtiyaç duyduğu pek çok meslek alanı bu okulda şube olarak açılmıştır. 1943 yılında açılan erkek sanat enstitüleri 1739

sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 1973 yılında endüstri meslek lisesine dönüştürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erkek Sanat Enstitüleri, Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim

Sayfa Sayısı: xix + 152

Danışman: Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

BOYS' TRADE INSTITUTES (1943-1974)

(Master Thesis)

Tekin KAYAHAN

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

JULY 2017

ABSTRACT

Boys' Trade Institutes training skilled workers and masters is studied in this research. The changes of Boys' Trade Institutes within the historical process, the number of pupils and teachers, the timetables and critics about the institutes are researched. This study is a qualitative one and document-analysis method is used. The historical development of vocational and technical education is also included in this study so that Boys' Trade Institutes can be understood better. The vocational education was mostly applied through Akhism and Guild Organization in the reign of Ottoman Empire. The vocational and technical education started to be given in the Reformaties found by Mithat Pasha. This tradition carried on with the trade schools that were handed down from Ottoman Empire to Turkish Republic. Boys' Trade Institutes were found in order to educate pupils for five years with the decision of Board of Education numbered as 94 on the tenth of May, 1943. The first three years of Boys' Trade Institutes is named as The Boys' Middle Trade School. The opportunity for those who graduated from classical middle school and want to get vocational and technical education in Boys' Trade Institutes were also created through private classes. After The Boys' Middle Trade Schools were transformed into standard middle schools, the educational year of Boys' Trade Institutes was changed as three years. Boys' Trade Institutes contributed to the economy and labour of Turkey by graduating a lot of students. Many vocational sections that the industry mostly need were opened as private classes in this school. Boys' Trade Institutes, opened for education in 1943, were

transformed into technical and industrial vocational high school with the Basic Law of National Education numbered as 1739 in 1973.

Keywords: Boys' Trade Institutes, Vocational and Technical Education in Turkey

Pages: xix + 152

Supervisor: Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR.....	iv
ERKEK SANAT ENSTİTÜLERİ (1943-1974)	v
ÖZ	v
BOYS' TRADE INSTITUTES (1943-1974)	vii
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.2.1 Alt Problemler	5

1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1 Kavramsal Çerçeve	8
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Mesleki ve Teknik Eğitim	9
2.1.1.1. Ahilik.....	10
2.1.1.2. Loncalar	11
2.1.1.3. 18.yy'daki ve 19.yy'daki Gelişmeler.....	12
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Mesleki ve Teknik Eğitim	18
2.1.2.1. İlk Yıllarda Mevcut Meslek ve Sanat Okulları.....	22
2.1.2.2. Bölge Sanat Okulları.....	25
2.1.2.3. Yurtdışından Uzman Getirilmesi.....	27
2.1.3.1 Dewey	28
2.1.3.2 Kühne.....	29
2.1.3.3. Omer Buyse.....	30
2.1.3.4.Amerikan Heyeti (1933, 1934).....	33
2.1.2.4. Avrupa'ya Öğrenci Gönderilmesi	34
2.1.2.5. Bakanlıkta Mesleki ve Teknik Öğretim Teşkilatının Kuruluşu.....	37

2.2. İlgili Araştırmalar	40
BÖLÜM III	45
YÖNTEM.....	45
3.1. Araştırmanın Modeli	45
3.2. Evren ve Örneklem	45
3.3. Verilerin Toplanması	46
3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	46
BÖLÜM IV	48
BULGULAR VE YORUM	48
4.1 Erkek Sanat Enstitülerinin Kuruluşu ve Gelişimi	48
4.1.1. Erkek Sanat Enstitüleri Sayıları.....	60
4.2. Yönetim	61
4.3. Öğretmenler.....	62
4.4. Yardımcı Personel.....	65
4.4.1. Okul Hekimi.....	65
4.4.2. Memur ve yardımcı hizmetliler	65
4.5. Öğrenci.....	66
4.5.1. Kayıt ve Kabul.....	69
4.5.2. Kılık ve Kıyafet.....	72
4.5.3. Yıllara Göre Öğrenci Sayıları	72
4.6. Sınıf Geçme ve Mezuniyet	75
4.6.1. Mezunlar	78
4.7. İş ve Tatil Günleri	82
4.8. Eğitsel Kol Faaliyetleri	84
4.8.1. Sağlık Temizlik ve Muşeret Adalet Kolu	84

4.8.2. Kızılay Gençlik Derneği:	84
4.8.3. Spor Yurtları ve Spor Yuvaları	85
4.8.4. Öğrenci Kooperatifi	85
4.8.5. Müsamere Kolu	85
4.8.6. Kitaplık Kolu	85
4.8.7. Gezinti ve İncelemeler Kolu	85
4.8.8. Bahçe İşleri.....	85
4.9. Atölye Çalışmaları.....	86
4.10. Disiplin Yönetmeliği.....	86
4.11. Kültürel Faaliyetler.....	87
4.11.1. Kurslar	87
4.11.1.1. Yatılı Bölge Kursları.....	87
4.11.1.2. Gezici ve Sabit Kurslar	87
4.11.1.3. Endüstri Kursları.....	88
4.11.1.4. Esnaf Kursları.....	89
4.11.1.5. Meslek Kursları.....	89
4.11.1.6. Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezleri.....	89
4.11.2. Sergiler	89
4.12. Erkek Sanat Enstitüsü Mezunlarının Devam Edebileceği Okullar.....	90
4.12.1. Teknik Okullar	91
4.12.2. Tekniker Okulları	91
4.12.3. Teknisyen Okulları.....	92
4.12.4. Teknik Öğretmen Okulu	93
4.13. Erkek Sanat Enstitülerinin Türkiye'nin Ekonomik Yapısına Etkileri....	93
4.14. Erkek Sanat Enstitüleri İçinde Kurulan Okullar	95
4.14.1. Erkek Orta Sanat Okulları.....	95

4.14.2. Pratik Sanat Okulları.....	96
4.14.3. Yapı Enstitüleri (Yapı Sanat Enstitüleri).....	97
4.15. Enstitülere Öğretmen Yetiştirme.....	98
4.15.1. Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu.....	98
4.15.2. İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu.....	99
4.15.3. Erkek Sanat Öğretmen Okulu	99
4.16. Erkek Sanat Enstitülerine Yapılan Eleştiriler	99
4.17. Erkek Sanat Enstitüleri'nde Açılmış Sanat Şubeleri ve Haftalık Ders Dağıtma Cetveli	104
4.17.1. Tesviyecilik.....	111
4.17.2. İnce tesviyecilik.....	115
4.17.3. Demircilik.....	116
4.17.4. Sınai Boyacılık	118
4.17.5. Dökümcülük.....	119
4.17.6. Modelcilik.....	121
4.17.7. Motorculuk	122
4.17.8. Teknik resim	123
4.17.9. Modern Bıçakçılık	125
4.17.10. Elektrikçilik	125
4.17.11. Telgraf ve Telefonculuk	127
4.17.12. Radyoculuk	129
4.17.13. Marangozluk.....	131
4.17.14. Mensucat	132
4.17.15. Madencilik.....	133
4.18. Erkek Sanat Enstitülerine Benzer Diğer Okullar	134
4.18.1. Gemi Yapı Teknisyen Okulu ve Sanat Enstitüsü	135

4.18.2. Kimya Sanat Enstitüsü	135
4.18.3. Motor Sanat Enstitüleri	137
4.18.4. Elektrik Elektronik Sanat Enstitüsü	138
4.18.5. Ağaç İşleri Enstitüsü	139
4.18.6. Tekstil Sanat Enstitüsü	140
4.18.7. Matbaa Sanat Enstitüsü.....	141
BÖLÜM V	143
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	143
5.1. Sonuç	143
5.2. Öneriler	147
KAYNAKLAR.....	148

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 1927 Yılına Kadar Faaliyetlerine Devam Edebilen ve İdareleri Maarif Vekâletine Aktarılan Sanat Okulları.....	17
Tablo 2. Bölge Sanat okullarında bulunan sanat şubeleri	27
Tablo 3. 1927-1939 Yılları Arasında Çeşitli Branşlar İçin Avrupa'ya Gönderilen Öğrenci Sayısı.....	35
Tablo 4. Eğitimini Başarı İle Tamamlayıp Memlekete Dönen Öğrenci Sayısı.....	36
Tablo 5. 1927-1938 Yılları Arasında Avrupa'dan Sanat Okulları İçin Getirilen Uzmanlar	37
Tablo 6. Bazı Ülkelerde Örgün Eğitimde Kademelere Göre Öğrenci Dağılımı.....	54
Tablo 7. 1942-1972 Yılları Arasında Sanat Enstitüleri Okul Sayısı.....	60
Tablo 8. 1960-61 Eğitim Öğretim Yılı Erkek Sanat Enstitüleri'nde Çalışan Öğretmenlerin Durumu	63
Tablo 9. 1942-1943 Eğitim Öğretim Yılından 1971-1972 Öğretim Yılına Kadar Sanat Enstitülerinde Çalışan Öğretmen Sayıları.....	64
Tablo 10. 1940-1941 ve 1959-1960 Yılları Arasında Erkek Sanat Enstitülerinde Yatılı ve Gündüzlü Öğrenci Sayısı	68
Tablo 11. Erkek Sanat Enstitülerine Kaydedilen Ortaokul Mezunları İle Erkek Orta Sanat Okullarına Kaydedilen İlkokul Mezunlarının Değişik Yıllardaki Sayıları	70
Tablo 12. 1945-1952 Yılları Arasında İlkokuldan Mezun Öğrencilerin Mesleki ve Teknik Öğretim Okullarına Kayıt Sayısı ve Yüzdesi.....	71
Tablo 13. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarına Yeni Giren Ortak Birinci Sınıf Öğrencilerinin Erkek Sanat Enstitüsü Seçmelerini Etkileyen Sebepler.....	72

Tablo 14. 1942-1972 Yılları Arasında Sanat Enstitülerinin Öğrenci Sayıları.....	74
Tablo 15. Erkek Sanat Enstitülerine Devam Eden Öğrencilerin Muhtelif Yıllarda Branşlara Göre Sayıları ve Yüzdeleri.....	75
Tablo 16. 1944-1953 Yılları Arasında Erkek Sanat Enstitülerinde Sınıf Geçme Yüzdeleri	77
Tablo 17. Erkek Sanat Enstitülerinde 1962-1963 ve 1963-1964 Yıllarında Sınıf Geçen ve Kalan Öğrenci Sayıları ve Yüzdeleri	77
Tablo 18. 1960-1961 Eğitim Öğretim Yılında Erkek Sanat Enstitüleri Genel Toplamında Okuldan. Ayrılan Öğrenci Sayıları.....	78
Tablo 19. 1942-1972 Yılları Arasında Sanat Enstitüleri'nden Diploma Alan Öğrenci Sayısı	80
Tablo 20. 1947-1958 Yılları Arasında Erkek Sanat Enstitüsü Mezunlarının Durumları	81
Tablo 21. Sanat Enstitülerinden Çeşitli Yıllarda Devlet Hesabına ve Kendi Hesabına Mezun Olanların Sayısı ve Yüzdeleri.....	82
Tablo 22. Erkek Orta Sanat ve Sanat Enstitüleri Resmi Tatil Günleri.....	83
Tablo 23. 1940-1963 Yılları Arasında Açılan Gezici ve Sabit Kurs Sayısı ve Bu Kurslara Katılan Öğrenci Sayısı.....	88
Tablo 24. Erkek Orta Sanat Okulu Sayıları ve Öğrenci Sayıları	96
Tablo 25. Erkek Orta Sanat Okulunda Okutulan Ortak Dersler (1948)	106
Tablo 26. Erkek Sanat Enstitülerinin İkinci Devresinde Okutulan Ortak Dersler (1948)	107
Tablo 27. Ortaokul Mezunlarının Erkek Sanat Enstitülerinde Okumak Zorunda Oldukları Ortak Dersler (1948).....	107
Tablo 28. Erkek Orta Sanat Okulunda Okutulan Ortak Dersler (1956)	108
Tablo 29. Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1956).....	108
Tablo 30. Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1956).....	109
Tablo 31. Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1966).....	110
Tablo 32. Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1971).....	111
Tablo 33. İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1948).....	112

Tablo 34. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunları İçin Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1948)</i>	113
Tablo 35. <i>İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	114
Tablo 36. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunları İçin Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	114
Tablo 37. <i>İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan İnce Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1948)</i>	115
Tablo 38. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan İnce Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	116
Tablo 39. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Demircilik Şubesi Ders Programı (1948)</i>	117
Tablo 40. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Demircilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	118
Tablo 41. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Sınai Boyacılık Şubesi Ders Programı (1956)</i>	118
Tablo 42. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Dökümcülük Şubesi Ders Programı (1948)</i>	119
Tablo 43. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Dökümcülük Şubesi Ders Programı (1956)</i>	120
Tablo 44. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Dökümcülük Şubesi Ders Programı (1956)</i>	120
Tablo 45. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Modelcilik Şubesi Ders Programı (1948)</i>	121
Tablo 46. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Modelcilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	122
Tablo 47. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Motorculuk Şubesi Ders Programı (1956)</i>	123
Tablo 48. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Teknik Resim Şubesi Ders Programı (1948)</i>	124

Tablo 49. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Teknik Resim Şubesi Ders Programı (1956)</i>	124
Tablo 50. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Modern Bıçakçılık Şubesi Ders Programı (1956)</i>	125
Tablo 51. <i>İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Elektrikçilik Şubesi Ders Programı (1948)</i>	126
Tablo 52. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Elektrikçilik Şubesi Ders Programı</i>	126
Tablo 53. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Elektrikçilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	127
Tablo 54. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunlarına Uygulanan Telgraf ve Telefonculuk Şubesi Ders Programı (1948)</i>	128
Tablo 55. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunlarına Uygulanan Telgraf ve Telefonculuk Şubesi Ders Programı (1948)</i>	128
Tablo 56. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunlarına Uygulanan Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1948)</i>	129
Tablo 57. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunlarına Uygulanan Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1948)</i>	130
Tablo 58. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunları İçin Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1956)</i>	130
Tablo 59. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunları İçin Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1956)</i>	131
Tablo 60. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Marangozluk Şubesi Ders Programı (1948)</i>	132
Tablo 61. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Mensucat Şubesi Ders Programı (1956)</i>	133
Tablo 62. <i>Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Madencilik Şubesi Ders Programı (1956)</i>	134
Tablo 63. <i>Kimya Sanat Enstitüsü Ders Programı (1949)</i>	136
Tablo 64. <i>Kimya Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)</i>	137

Tablo 65. <i>Motor Sanat Enstitüleri Ders Programı (1956)</i>	138
Tablo 66. <i>Elektrik- Elektronik Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)</i>	139
Tablo 67. <i>Ağaç İşleri Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)</i>	140
Tablo 68. <i>Tekstil Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)</i>	141
Tablo 69. <i>Matbaacılık Okulu Ders Programı (1956)</i>	142

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bir ülkenin gelişimini etkileyen ana öğeler doğal kaynakları ve yetişmiş insan gücüdür. Bu kaynakların etkili ve verimli kullanılması ülkelerin gelişmişlik düzeylerini değiştirmektedir. Doğal kaynaklara sahip olmak tek başına yeterli olmamakta bu süreçte yetişmiş insan gücü de önemlidir. Yetişmiş insan gücünü elde etmek ancak eğitimle olanaklıdır. Sanayileşmeyle birlikte çok sayıda meslek ortaya çıkmış, böylece mesleki eğitim önem kazanmıştır (Alkan, Doğan, & Sezgin, 1998, s. 7; Turan, 1992, s. 16).

Bireylerin kabiliyet ve ihtiyaçlarının farklılığı ve mesleklerin değişik yapısı, mesleki eğitimde çeşitli programların uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Değişen iş dünyası koşulları ve meslek yapıları, mesleki eğitimde uygulanan klâsik metotları yetersiz hale getirmektedir (Alkan, 1971, s. 8).

Sanayi devriminin getirdiği yenilikler toplumsal kurumları, yönetimi, okul ve aile yapısını değiştirmiştir. Devletin eğitim kurumları olan okullar, aile ve mesleki kurumlar tarafından yerine getirilen eğitimi üstlenmek zorunda kalmıştır (Turan, 1992, s. 15).

Uzun dönemde özellikle teknik insangücü ihtiyaçlarında beliren büyük sayısal eksiklikler, eğitim sisteminin mesleki ve teknik eğitime yönelmesi gereğini ortaya koymaktadır. Kalkınma planları, sanayi sektörünün gereksinme duyduğu teknik insangücünün yetiştirilmesi sorumluluğunu mesleki ve teknik öğretim kurumlarına vermektir. Yine kalkınma planları, ortaöğretim çağındaki gençlerin büyük bir bölümünün mesleki ve teknik eğitime yönelmesini temel politika ve ilke olarak saptamıştır (Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, 1975, s. 3).

Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nde mesleki ve teknik eğitimin uzun bir geçmişi vardır. Günümüzde faaliyet gösteren mesleki ve teknik okulların bir kısmı 19. yüzyılın ortalarında kurulmuştur. Bu okulların amaçlarında ve programlarında çağın gerekliliklerine, toplumun ihtiyaç duyduğu mesleklere, ülkenin endüstriyel ve ekonomik kalkınmasına göre zaman içerisinde değişiklik yapılmaya çalışılmıştır (Cicioğlu, 1985, s. 239).

1.1. Problem Durumu

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1860'lı yıllara kadar meslek eğitimi yaygın eğitim kurumları olan ahilik ve lonca teşkilatları tarafından verilmekteydi. Meslek eğitimi, 1860'lı yıllardan sonra örgün eğitim kurumları niteliği taşıyan meslek ve sanat okullarında uygulanan değişik yöntemlerle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Turan, 1992, s. 16,25).

Sanayi devrimiyle artan seri üretim, kapitülasyonlar ve artan ithalatın Osmanlı esnafını zor durumda bırakmasıyla sanatkarların okullarda yetiştirilmesi, yerli sanayi ürünlerinin iyileştirilerek ülke ihtiyacını karşılayacak düzeye getirilmesi, yerli ürünleri halka tanıtmak için sergiler açmak gibi önlemler alınmıştır (Özalp'ten aktaran Turan, 1992, s. 33-34).

Mithat Paşa, 1860'da Niş valiliği sırasında endüstri alanında, Islâhhane adında kimsesiz çocukların eğitilmeleri ve sanat öğrenmelerini sağlamak amacıyla bir okul kurmuştur. Islahhaneye benzer Rusçuk ve Sofya'da da aynı okullardan açtırmıştır. Kurulan bu okullar daha sonradan kurulacak olan sanat okullarının çekirdeğini oluşturmuştur. Bu okullar 1912'de vakıf halinden çıkarılarak vilâyet bütçelerine bağlanmıştır, adları da o devirlerde "Mekteb-i Sanayi" olmuştur (Cicioğlu, 1985, s. 267; Turan, 1992, s. 35).

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında ülkede yeteri kadar teknik ve meslek uzmanının bulunmayışı sebebiyle çekilen büyük sıkıntıları gören Atatürk, 1 Mart 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmasında "Memleket evlâdını hayatı içtimaiye ve iktisadiyede fiilen müessir ve müsmir kılabilmek için, elzem olan iptidai malûmatı ameli bir tarzda vermek usulü, maarifimizin esasını teşkil etmelidir." diyerek mesleki ve teknik öğretimin önemini belirtmiştir (Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1961, s. 10).

Mesleki ve teknik eğitim, cumhuriyetin kuruluş döneminden itibaren gerek maddi anlamda gerek yönetim anlamında bir süre bölgesel imkânlarla devam ettirilmiştir. Mesleki ve

teknik eğitimin planlı ve merkezi bir anlayışla yönetilmeye başlanması ancak cumhuriyet döneminde Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütü tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak bu süreçte de ilk dönemler mesleki ve teknik eğitime gereken önemin verildiği söylenemez çünkü yeni cumhuriyetin öncelikleri arasında ilköğretim ve okuma-yazma seferberliği bulunmaktadır (Alkan vd., 1998, s. 61; Cicioğlu, 1985, s. 241; Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 1).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında 15 erkek sanayi mektebi bulunmaktaydı ve bunların ancak 9'u Milli Eğitim Bakanlığı'na devralınmıştır (Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1961, s. 11). Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim sistemini gözden geçirip fikir vermesi için 1924 yılında John Dewey, mesleki ve teknik eğitimle ilgili olarak 1925 yılında Alman Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Müşaviri Profesör Kühne, 1926 yılında Brüksel Mesleki Öğretim Genel Müdürü Omer Buyse ülkemize davet edilmiştir. Bakanlık, sanat okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamak için Avrupa ve Amerika'ya öğrenci göndermiş, yurtdışından uzmanlar çağırarak sanat okullarında görev vermiştir (Cicioğlu, 1985, s. 241; Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1961, s. 10).

Yabancı uzmanlardan John Dewey iki ay kadar çalıştıktan sonra raporunu vermeden önce bir tezkere sunmuştur. Bu tezkere de mesleki orta okullar ile çeşitli bölgelerde ticaret ve ziraat kursları açılması ve bu işleri yürütecek bir teşkilatın kurulmasını önermiştir (Turan, 1992, s. 45). Profesör Kühne ise mevcut meslek okullarının bir kısmını gezip inceledikten sonra raporunda mesleki eğitimin geliştirilmesi, sanat meslekleri eğitimi, çırak ve uzman işçilerin yetiştirilmesi, teknisyen yetiştirilmesi, meslek okullarının yönetimi konularında tavsiyelerde bulunmuştur (Turan, 1992, s. 46). Meslek okullarında inceleme yapan ve bazı iktisadi ve tarım bölgelerini gezen Omer Buyse raporunda “mevcut meslek ve sanat okullarının iyileştirilmesini, her ekonomik bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak meslek ve sanat okulları açmak, küçük sanatlarla uğraşanların gelişmeleri için akşam okulları açmak” konularında önerilerde bulunmuştur (Turan, 1992, s. 46).

Uzmanların verdiği raporlardan yola çıkarak 1930'lu yıllarda hazırlanan mesleki ve teknik eğitim gelişme planlarında köy kurslarından yükseköğretime kadar örgün ve yaygın eğitimi kapsayacak şekilde bir mesleki ve teknik eğitim sistemi kurulması hedeflenmiştir. Bu amaçla mesleki ve teknik öğretim kurumları, Milli Eğitim Bakanlığı'nda 1933 yılında genel müdürlük, 1941 yılında ise müsteşarlık olarak örgütlenmiştir (Alkan vd., 1998, s. 79).

Araştırmamızın da konusu olan Erkek Sanat Enstitüleri'nin gelişimi, Bakanlık içinde Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'nın kurulmasıyla hızlanmıştır. Sanayileşme çabaları, İkinci Dünya Savaşı sırasında ordunun ihtiyaç duyduğu teknik elemanlar gibi konular mesleki eğitimin daha da önemszenmesine sebep olmuştur.

Erkek Sanat Enstitüleri'nin kuruluşu ile ilgili kaynaklarda farklı tarihler bulunmaktadır;

Sanat okulları, 1941-42 öğretim yılından itibaren Erkek Orta Sanat Okulu ve Erkek Sanat Enstitüsü halinde iki devreye ayrılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 19).

Erkek Sanat Okulları, 1942-1943 öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Enstitüsü haline getirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 156).

Bölge sanat okulları, 11.3.1940 tarihinde birinci devreleri üç, ikinci devreleri de iki yıl olmak üzere beş yıllık mesleki eğitim okulları olarak yeniden düzenlenmiştir. 1942-1943 öğretim yılından itibaren "Erkek Sanat Enstitüsü" adını almıştır (Cicioğlu, 1985, s. 267).

Erkek Sanat Okulları, 1943-1944 öğretim yılına kadar ilkokula dayalı ve bir bütün halinde beş yıllık öğretim süreleri bulunan müesseselerdi. Bu okullar 1943-1944 öğretim yılında iki devreye ayrılmış ve Erkek Sanat Enstitüsü adı verilen bölüme Erkek Orta Sanat Okulundan diploma alanlar kabul edilmeye başlanmıştır (Özalp, 1956, s. 55).

Aydın Erkek Sanat Enstitüsü'nü inceleyen Dicle(1961) araştırmasında erkek sanat enstitüsünün kurulum süreci için şöyle demiştir;

Aydın Sanayi Mektebi 1924–1925 ders yılında Aydın Sanayi İdadisi adı altında başlamıştır. Okul, 1926–1927 eğitim dönemi Aydın Sanayi İdadisi, 1927–1928 öğretim yılından 1931 yılına kadar Aydın Sanat Mektebi, 1931 tarihinden 1935'e kadar Aydın Mıntıka Sanat Mektebi, 1935 ten 1943 tarihine kadar Aydın Bölge Sanat Okulu, 1943'ten itibaren Aydın Erkek Sanat Enstitüsü olarak faaliyet göstermiştir (s. 5-8).

Erkek sanat enstitülerinin kurulum sürecine bakıldığında Islahhanelerden beri bu okulların benzer bir yapıda devam ettiği, çok farklı bir yapıya dönüştürülmediği söylenebilir. Belirtilen kaynaklara göre Erkek Sanat Enstitüleri'nin kuruluş tarihi için 1941-1942, 1942-1943, 1943-1944 gibi üç farklı dönem söylenmektedir. Bu aşamada Talim Terbiye Kurulu'nun 11/3/1940 tarihli 43 sayılı "beş senelik bölge sanat okullarının tahsil itibari ile iki devreye ayrılması hakkında" kararıyla bölge sanat okulları ilk devresi üç yıllık, ikinci devresi iki yıllık meslek okulları olarak düzenlenmiştir (Kocakaya, 2007, s. 20). Talim ve Terbiye Kurulu'nun 10/5/1943 tarihli 94 sayılı "Bölge sanat okulunun her iki devresine ayrı isimler verilmesi hakkında" kararıyla da daha önceden iki devreye ayrılmış olan bölge sanat okullarının sadece birinci devresini bulunduran okullara, erkek orta sanat okulu denilmiş, iki devresini de bulunduran okullara erkek sanat enstitüsü denilmesi

kararlaştırılmıştır. Alınan bu karar Erkek Sanat Enstitüleri'nin kuruluşu olarak kabul edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'na (1949) göre;

Bu okullar(erkek sanat enstitüleri ve erkek orta sanat okulları) endüstrinin muhtaç olduğu bilgili işçilerle, küçük sanatlarda çalışacak sanatkârları, çeşitli iş yerlerinde kuvvetli pratikle birlikte esaslı teknik ve meslek bilgisi olan kalifiye işçileri ve geleceğin ustabaşlarını yetiştirmek maksadiyle açılmışlardır.

Erkek sanat okulları (3) ve (5) sınıflı olmak üzere iki kısma ayrılırlar.

A - (3) sınıflı olanlarına "Erkek Orta Sanat Okulu" denir.

B - (5) sınıflı olanlarına "Erkek Sanat Enstitüsü" denir.

Erkek orta sanat okullarına (13-17) yaş arasındaki ilkokul mezunları, erkek sanat enstitülerine de erkek orta sanat okulu ve ortaokul mezunlarından en çok (19) yaşında bulunanlar imtihanlı kabul olunurlar (s. 49).

Erkek Sanat Enstitüleri'nin üç yıllık birinci devrelerini meydana getiren erkek orta sanat okulları 1959-1960 ğretim yılından itibaren ğretim programlarında değişiklik yapılarak klasik ortaokul haline getirilmiştir. Erkek Sanat Enstitüleri'nin ikinci devreleri 1966-1967 ğretim yılında ğretim süreleri üç yıla çıkarılmış olup Erkek Sanat Enstitüleri 1974-1975 ğretim yılından itibaren "Endüstri Meslek Lisesi" adını almıştır (Cicioğlu, 1985, s. 268).

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin sanayi hamlesi yaptığı dönemlerde toplumun ihtiyaç duyduğu ustaları ve ara elemanları yetiştirmek amacıyla kurulan ve kurulduğu dönemde sayıları günden güne artırılan Erkek Sanat Enstitüleri incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim alanında bir okul türü olarak Erkek Sanat Enstitüleri'nin Türk eğitim tarihindeki yerini ve önemini çeşitli yönleriyle ortaya koymaktır.

1.2.1 Alt Problemler

Bu araştırmanın genel amacına uygun olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- 1) Erkek sanat enstitülerinin kurulduğu tarihe kadar Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim nasıl bir gelişim süreci izlemiştir?
- 2) Erkek sanat enstitülerinin kurulum ve gelişim sürecinde ne gibi düzenlemeler yapılmıştır?

- 3) Erkek sanat enstitülerinin öğrenci sayısında zaman içerisinde ne gibi değişim olmuştur?
- 4) Erkek sanat enstitüleri bünyesinde hangi sanat şubeleri(bölümler) açılmıştır?
- 5) Erkek sanat enstitülerinde açılan sanat şubelerinin haftalık ders dağıtım çizelgelerinde ne tür değişiklikler olmuştur?

1.3. Araştırmanın Önemi

Erkek Sanat Enstitüleri, nitelikli usta ve ara eleman ihtiyacını karşılamış ve açık olduğu yıllar boyunca (1943-1974) pek çok mezun vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin sanayisinde bu okullardan mezun olanlar aktif olarak çalışmıştır. Yapılan araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı'nın okulları tanıtıcı kitaplarından başka bu okulları inceleyen eserler olmadığı görülmüştür. (Akşit, 2005)

Erkek Sanat Enstitüleri'yle benzeri bir yapıda olan Kız Enstitüleri üzerine yapılmış bir araştırma bulunmaktadır. Akşit (2005) tarafından "Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi" adıyla yapılan araştırmada 19.yy ortalarından 20.yy ortalarına kadar İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçişte yaşanan değişimlerle kızların eğitimi araştırılmıştır. Kız Enstitüleri üzerine böyle bir araştırma varken Erkek Sanat Enstitüleri üzerine böyle bir araştırma bulunamamıştır. Bu araştırmanın alandaki eksikliği kapatacağı düşünülmüştür.

1.4. Varsayımlar

Araştırma sürecinde ulaşılan kaynakların tarafsız olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Erkek Sanat Enstitüleri'nin kuruluşu kabul edilen Talim Terbiye Kurulu'nun 10/5/1943 tarih 94 sayılı kararı ile 1973 yılı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'yla erkek sanat enstitülerinin endüstri meslek liselerine dönüştürüldüğü süreler arasında sınırlıdır.

Ayrıca araştırma, ulaşılabilecek kaynaklardan elde edilecek verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Mesleki Eğitim: Bireye iş hayatında belirli bir meslekle ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleriyle geliştiren eğitim (Alkan vd., 1998, s. 5).

Mesleki ve Teknik Eğitim ya da Mesleki ve Teknik Öğretim: Milli eğitim sisteminin bütünlüğü içinde endüstri, tarım ve hizmet sektörleriyle birlikte her türlü mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin planlanması, araştırılması, geliştirilmesi, organizasyonu ve eşgüdümü ile yönetim, denetim ve öğretim etkinliklerinin bütünü (Alkan vd., 1998, s. 5).

Erkek Ortasanat Okulları: Öğrencilerine, bir yandan ilk öğrenimin üstünde genel ve mesleki bilgi veren ve kısa zamanda bir sanat öğreten, bir yandan da mesleğinde daha çok ilerlemek isteyenlerini erkek sanat enstitüleri öğrenimine hazırlayan okullardır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 6).

Erkek Sanat Enstitüleri: Erkek orta sanat okulları mezunlarının genel ve meslek bilgilerini genişletmek ve öğrendikleri sanattaki maharetlerini ilerletmek; ortaokul mezunlarından isteyenlere sanat öğrenimi vermek ve öğrencilerini daha üstün dereceli teknik öğrenime hazırlamak amacıyla kurulmuş olan okullardır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947,s. 6-7).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde erkek sanat enstitülerinin kuruluş tarihine kadar olan dönemde mesleki ve teknik eğitimde meydana gelen değişikliklere ve erkek sanat enstitüleri ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 Kavramsal Çerçeve

Sınırlı insan gücünün, kapitalin ve hammaddenin daha yüksek bir üretim sağlamak amacıyla kullanılması, birim girdi başına elde edilen çıktıları nicelik ve nitelik bakımından artırmaktadır. Bu verim artışından işçi ve işveren kadar artan vergi geliriyle devlet de daha geniş ölçüde yararlanmaktadır. Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında büyük bir yol oynayan teknik kadrolara verimli çalışma yöntemlerinin ve verimliliği artırıcı tekniklerin öğretilmesinde mesleki ve teknik öğretim kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 5).

Endüstrileşme sürecini oluşturan en önemli öğelerden biri insan gücüdür. İnsan gücü ile eğitim sistemi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Çağdaş teknolojiyi kullanacak bireylerde gerekli bilgi, beceri ve tavırları geliştirmeden teknolojinin devamını sağlamak mümkün değildir. İnsan gücü açısından gerekli hazırlıklar tamamlanmadan çağdaş teknolojiyi yansıtan fabrikalar kurmak, ülkenin ekonomisini değiştirmemektedir (Doğan, 1977, s. 26).

Mesleki ve teknik eğitimin kuramsal esaslarını ve uygulamalarını etkileyen başlıca etmenler üretim sistemleri ve eğitim kavramlarıdır. Üretim sistemleri, iş ve ticaret alanını etkileyerek toplumda yeni düzenlemelere sebep olur. Eğitim kavramı üzerinde doğrudan

etkili olan ekonomi ve üretim sistemleri, bilimsel eğitim hareketleri doğrultusunda eğitime yeni anlamlar, yöntemler ve yapılar getirmektedir (Alkan vd., 1998, s. 20).

Tarihsel olarak toplumdaki ekonomik, sosyal ve teknolojik değişikliklere bağlı olarak meslek elemanı hazırlama yöntemleri de sürekli değişmiştir. Ekonomide ve toplumsal alanda yaşanan gelişmeler üretim yapısını değiştirmiştir. Bu durumda işgücünün nitelikleri de ihtiyaca göre farklılaşmıştır.

Mesleki ve teknik eğitim uzun yıllar aile içinde yürütülmüştür. Aile içinde yapılan mesleki eğitim, değişen koşullar nedeniyle ihtiyaçları karşılayamaz duruma geldiğinde, iş gücü talebi çıraklık sistemiyle karşılanmaya çalışılmıştır. Bir süre sonra bilim, teknoloji ve sanayideki gelişmelerle daha kısa sürede daha fazla üretim yapılabilmesiyle çıraklık sistemi de yetersiz kalmaya başlamıştır. Talebin karşılanması, üretimin hızlanması için yeni iş bölümleri ve uzmanlaşma meydana gelmiştir. Mesleklerin sayıları çoğalmış, teknisyen ve yarı vasıflı işçi ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Bu durum toplumları yeni bir arayışa yönlendirmiş ve okullar aracılığıyla meslek elemanı hazırlama görüşü güç kazanmıştır. Bu gelişmelerle meslek eğitimi, eğitim sisteminin bir parçası olarak okul programlarına girmeye başlamıştır (Anapa, 2008, s. 12; Doğan, 2012, s. 1).

Ülkemizde mesleki ve teknik okulların programlarında zaman içerisinde ülkenin ekonomik ve endüstriyel alanlardaki gelişmelerine bağlı olarak değişiklikler yapılmıştır. Endüstrinin bulunmayışı lonca sisteminin dağılması ve çırak-kalfa-usta düzeninin bozulması, meslek okullarıyla eleman yetiştirme sisteminin benimsenmesini zorunlu kılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 1; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 70).

Erkek sanat enstitüleri kurulana kadar olan dönemde mesleki ve teknik eğitim, cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet dönemi olmak üzere iki başlık altında araştırılmıştır.

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Mesleki ve Teknik Eğitim

Tanzimat dönemine kadar eğitim sisteminin örgün bir yapıda olduğu tam anlamıyla söylenemez. Tanzimat sonrasında ise mesleki ve teknik eğitimin, eğitim sisteminin dışında düşünülmesi, belirgin bir devlet politikasının olmaması, alandaki etkinliklerin yerel ve münferit girişimlerle sınırlı olduğu görülmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde mesleki ve teknik eğitimle ilgili ahilik ve lonca oluşumları görülmektedir (Alkan vd., 1998, s. 35; Unat, 1964, s. 1).

2.1.1.1. Ahilik

Ahilik teşkilatının ilk defa Abbasi halifesi Nasrlidinillah rehberliğinde tüm İslam toplumlarında kurulmaya başlandığı görülmektedir. Bir mesleğe mensup olan ve beraber yaşayan insanlar arasında ekonomik, sosyal ve kültürel düzeni sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu teşkilatın Müslüman Türklere geçişi de X. yüzyılda ilk Müslüman Türk Devleti olan Karahanlılar ile olmuştur. Anadolu'da ise Selçuklular döneminde ortaya çıkmış, Osmanlı Devletinin ilk yüzyıllarında oldukça etkili olmuştur (Aslier, 1962, s. 57; Turan, 1992, s. 26).

Ahi teşkilâtının Anadolu'da Selçuk Devleti'nin yıkılış ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna rastlayan devirde, sosyal değerini devlete kabul ettirecek kadar kuvvetlendiği görülmektedir. Bazı tarihi kayıtlara göre, Osman Gazi'ye hükümdarlık kılıcı Hacı Bektaş Veli, Şeyh Edebali ve Ahi Evren tarafından kuşatılmıştır. Bu teşkilâtın doğmasında, Asya'dan gelen Türk topluluklarındaki dayanışma ve doğruluk gelenekleri, organizasyon kabiliyetleri ile İslam dininin ahlâk ve insanlık yönündeki telkinlerinin rolü olduğu söylenmektedir (Aslier, 1962, s. 57; Turan, 1992, s. 26).

Osmanlı devleti fetihlerle uğraşırken, köy kasaba ve şehirlerde sosyal ve ekonomik düzen, Ahilik teşkilatı tarafından korunmuş ve yaşatılmıştır. Ayrıca ahi şeyhleri Bulgaristan, Bosna, Hersek gibi yeni fethedilen yerlere giderek, oralarda Türk kültürünün ocağı sayılan zaviyeleri kurmuşlar, meslek mensuplarını teşkilata bağlamışlardır. Aynı zamanda Ahi toplantı yerleri birer kültür ocağıdır. Teşkilâtın törenleri ve inanışları çok kuvvetli bir kültür geleneğini yaşatıp geliştirecek bünyeye sahiptir. O devirlerde tarikatların çoğu tamamen maneviyata yönelmişken, ahi teşkilâtı dünyada da düzen ve huzuru sağlamayı amaçlamıştır (Aslier, 1962, s. 58).

Belgelerden, ilk olarak dericilikle ilgili meslek mensuplarının bu amaçla teşkilatlandıkları anlaşılmaktadır. Bunlar debbağlık, saraçlık ve ayakkabıcılık gibi orta çağda hatta yeniçağda en yaygın ve en çok mensubu bulunan mesleklerdir. Teşkilât gelişip yayıldıkça bulunduğu yerlerdeki diğer meslek mensuplarını da içine almıştır (Aslier, 1962, s. 57; Turan, 1992, s. 25).

Ahilik teşkilatı içinde çırak-kalfa ve usta hiyerarşisi, baba-oğul gibi karşılıklı ilişkiler kurulmuştur ve sanat sağlam ahlaki ve mesleki temeller üzerine oturtulmuştur. Esnaf ve

sanatkârlıkta çok önemli bir konu olan üretici-tüketici ilişkileri de mükemmel şekilde ayarlanmıştır (Turan, 1992, s. 29).

Osmanlı Devleti'nde 19. yy ortalarına kadar mesleki eğitim, Ahilik sistemi ile yürütülmüştür (Doğan, 2012, s. 2).

2.1.1.2. Loncalar

Lonca kelimesi İtalyancada teknik bir kavram olarak ham madde dağıtımının yapıldığı yer anlamındadır. İlk zamanlar lonca kelimesi bu anlamda kullanılırken zamanla önce esnaf birliklerince yapılan toplantı yerlerine ve daha sonra da bu teşkilatın kendisine lonca denmeye başlanmıştır. Bir tür üretim sistemi olarak tüccar ve sanatkârların mensuplarını karşılıklı korumak, ustalar arasında eşitlik sağlamak, toplumda ekonomik bir güç meydana getirmek amacını gütmüşlerdir (Alkan vd., 1998, s. 22; Turan, 1992, s. 29).

Ahilikten loncalara geçilmesinde, merasimlerin zor ve geniş bir kültüre bağlı oluşu ile esnafın içinde müslümanlar kadar gayri müslimlerin de bulunuşu önemli olmuştur. Lonca teşkilatı, her türlü dini ve ruhani merasimden uzak olduğu için, toplantılarda müslim ve gayri müslimlerin önde gelen ustaları bir arada olabilmekteydi (Turan, 1992, s. 31).

Loncalarda çıraklık, kalfalık ve ustalık gibi birbirinden ayrı meslek basamakları bulunmaktaydı. Çırak olabilmek için önce yamak olmak gerekirdi. Bir esnafa yamak olabilmek için on yaşına girmemiş olmak, yamaklığa devamı babası veya velisi tarafından temin edilmek şarttı. İki yıl gönüllü ve düzenli yamaklık eden çıraklığa terfi ederdi. Üç sene çıraklık eden bir çocuk merasimle kalfalığa terfi ederdi. Her bir aşama geçişi belli ölçütlere göre başarılı olmaya bağlıydı. Bir meslek sahibi, usta olunca pirinin kendisine yetkiyi bir törenle vermesi halinde dükkân açabilirdi. Bu sebeple de yabancıların ve ehliyetsizlerin mesleğe sızması, mesleğin disiplin ve ahlâkını bozmasını önlemek ve becerikli çırakların gelecekleri garanti edilmek istenmiştir (Tuna, 1973, s. 26,27; Turan, 1992, s. 31).

Loncalar da bugünkü modern sanayi de olduğu gibi işveren durumunda olan ustalarla, işçi durumunda olan kalfalar ve çıraklar bu teşkilâta dahil bulunmaktaydı. Loncalar bir esnaf örgütü olmakla beraber, daha çok bir sendikayı andırmaktadır (Duman, 2002, s. 62; Tuna, 1973, s. 22).

19. yüzyılın başlangıcında Batı'da tekniğin diğer bilimlerle birlikte ilerlemesi ve buharın makineye uygulanması, sosyal hayatta değişmelere sebep olmuştur. El sanatlarına dayalı geleneksel üretim ve eğitim sistemi gelişen endüstriye göre yenilenemeyince sistem hızla gerilemeye başlamıştır. Eğitime yön verenlerin işin eğitsel değerini ihmal etmeleri çıraklık eğitiminin bu dönemde gelişmesini engellemiştir (Alkan vd., 1998, s. 35,36).

Büyük endüstrinin kurulmasını sağlayan makine devrimi, lonca teşkilâtı içinde bulunan sanat ve ticaret düzenini bozmuş, o zamana kadar loncalar içinde devam eden mesleki eğitim işinin okullara aktarılmasına sebep olmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 1).

2.1.1.3. 18.yy'daki ve 19.yy'daki Gelişmeler

On sekizinci yüzyılda Avrupa'da gelişen endüstrileşme hareketine paralel olarak Osmanlı'da da çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Matbaalar, çini atölyeleri, kumaş fabrikaları, Yalova kâğıt fabrikası gibi tesisler kurulmuştur. Ancak kapitülasyonlar, iç ayaklanmalar ve savaşlar nedeniyle bu girişimlerden olumlu sonuçlar alınamamıştır (Alkan vd., 1998, s. 36).

On dokuzuncu yüzyılın başında kendi kendine yeterli olan Osmanlı Devleti yüzyılın sonunda iç tüketiminin yüzde seksen ile yüzde doksanını ithal malı iplik ve kumaştan sağlamaktaydı. Dış borçlanmalar, giderek ağırlaşan ve yaygınlaşan kapitülasyonlar ile devlet bir yarı sömürge durumuna gelmişti (Akkutay, 1996, s. 8).

Üst üste gelen savaş yenilgileriyle, imparatorluk ordularının modern savaş tekniklerine göre eğitilmelerini sağlamak amacıyla ilk mesleki ve teknik eğitim kurumları ordu bünyesinde kurulmuştur. Bir yandan ordunun subay mühendis ve hekim gereksinimi için yüksekokullar açılırken diğer taraftan savaş araç ve gereçlerinin üretim ve bakımını yapabilecek teknik personeli yetiştirmek için sanat okulları kurulmuştur. 1773'de III. Selim tarafından açılan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun ve 1795'de açılan Mühendishane-i Hümayun, mesleki ve teknik eğitim için Fransa'ya yüz elli öğrencinin gönderilmesi, II. Mahmud'un ordu ve askeri okullar için uzmanlar getirtmesi, askeri malzeme üretimi için Zeytinburnu ve Tophane fabrikalarının kurulması, orduda harp sanayi sınıfı oluşturulması gibi girişimler bu dönemdeki gelişmelerin örnekleridir (Alkan vd., 1998, s. 36).

Tanzimat reformcuları eski medreseleri yenileştirmekten umutlarını kesince yeni okulları idare ve kontrol edecek, din otoritelerinin dışında bir kuruluş yaratmaya karar vermişlerdir.

1856 yılına kadar çeşitli geçici eğitim kurulları adı altında iş gören bu kuruluş o yıl daimi bir eğitim bakanlığı olarak kurulur ve adı Maarifi Umumiye Nezareti olur. Yeni açılmakta olan okulların idaresi bu yeni bakanlığa verilir (Başgöz, 1995, s. 30).

1856 da kurulan Maarif Nezareti'nin nizamnamesinde mesleki okul ve programlara yer verilmekle beraber uygulamalarda bu konuda kayda değer bir gelişme olmamıştır. 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'yle de mesleki ve teknik öğretimin sadece yüksek kısmı bu bakanlık sorumluluğuna verilmiştir. Diğer taraftan, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ile yirminci yüzyılın başlarında erkek teknik öğretim, kız teknik öğretim ve ticaret öğretim alanlarında bazı okulların açıldığı görülmektedir (Alkan vd., 1998, s. 37).

Mesleki ve teknik öğretim okullarının açılmasına dair ilk işareti II. Mahmud'un son yıllarında Viyana'da daimi Elçi olarak bulunan Sadık Rıfat Paşa (1807-1857) İdare-i Hükümetin Kavaidi Esasiyesi eserinde belirtmektedir. Sadık Rıfat Paşa görevli bulunduğu memleketin eğitim hayatından ve okul sisteminden aldığı ilhamla, halk kitlelerinin seviyesini yükseltmek için açılması düşünülen ve zaruri olan Merkez-i Ulûm ve Fünun olan Medarisi-i Umumiye dediği genel okullarla birlikte Memba-ı hiref ve sanayi olan Mekatib-i lazımenin de birlikte kurulması gerektiğini bildirmektedir. İlk defa genel eğitimle mesleki eğitimi bir arada düşünerek ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için el sanatları ve endüstri de çalışacak elemanları yetiştirmek üzere okul açılmasını önermiştir (Alkan vd., 1998, s. 37; Unat, 1964, s. 80).

Osmanlılarda ilk sanat okulunu Niş'te 1860 yılında Mithat Paşa açtırmıştır. Bir çeşit yetimhane niteliğinde olan bu okul, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuştur. Mithat Paşa, bu okul için yetim ve fakir çocukları toplatmış, onların terzilik, ayakkabıcılık, araba yapımıcılığı, değirmencilik, matbaacılık, dokumacılık gibi sanatları öğrenmelerini sağlamıştır. Sanat okullarında dükkân ve tezgâh sahibi olan, işi ile çevrede tutunan ustalar öğretmenlik yapmışlardır. Bu yolla, bir yandan çevrenin değerleri, bir yandan da gerçek iş hayatının ve işin özellikleri sanat okullarına girerek ıslahhaneleri nazari eğitimden kurtarmıştır (Başgöz, 1995, s. 28).

Mithat Paşa ıslahhanelerin giderlerini karşılamak üzere hayırsever vatandaşların yardımlarından yararlanmış. İlk zamanlarda hayırsever kimselerin himayeleri ile açılmış olan bu müesseseler, memlekette meslek problemini doğurmuş ve kültür meseleleri yanında meslek okullarının lüzumlu olduğunu göstermiştir. Mithat Paşa'yı örnek alan başka valilerde bazı illerde ıslahhaneler açmıştır (Koçer, 1992, s. 69).

Mithat Paşa Tuna Valiliğinden İstanbul'da Şûra-yı Devlet Reisliği'ne atanınca Islahhaneler ile daha geniş çapta ilgilenmiştir. 1866 yılında Türk sanayiinin çökmesini önlemek ve onu himaye etmek için İstanbul'da Islah-ı Sanayi Komisyonu adı ile bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmalarıyla 1868 yılında Mekteb-i Sanayi Nizâmnâmesi çıkarılmıştır. Bu nizamnameden sonra İstanbul'dan başlayarak 1868'de İzmir, Bursa, Kastamonu, Bosna, Trabzon, İşkodra'da, 1869'da Erzurum'da, 1870'de Diyarbakır'da sanat okulları açılmaya başlanmıştır (Koçer, 1992, s. 69).

Mithat Paşa'nın bu okulları yetimhane olarak kurması ve oralara ancak yetim ve fakir çocukları alması bir gelenek olmuştur. Ondan sonra açılan bütün sanat okulları da 1927'lere kadar sadece yetim ve fakir çocukları almış ve sanat eğitimi bu çocuklara verilmiştir (Başgöz, 1995, s. 28).

İlk açılan erkek ve kız sanat okullarının, o günün koşullarında çevrede ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak ve sosyal yönden desteğe ihtiyacı olan kız ve erkek çocuklarına bir meslek kazandırarak yaşamlarını sürdürmeleri amaçlanmıştır. Bu okulların açılışı bazı bakanların, valilerin ve nüfuslu kişilerin özel çabaları ile gerçekleşmiştir. Okullar merkezi bir yapıya bağlı olmayıp kendi giderlerini mahalli imkânlarla sağlamışlardır.¹ Her sanat okulunun bir sipariş atölyesi vardır. Bu atölyeler devlet dairelerine ve özel kişilere iş yaparak okul giderlerinin bir kısmını karşılamıştır. Öğrenciler böylece gerçek malzeme ve gerçek iş üzerinde çalışarak sanatlarını öğrenme ve geliştirme olanağı bulmuşlardır. Sanat okulları başarılı ve faydalı çalışmaları sebebiyle çevreden büyük destek görmüşlerdir (Alkan vd., 1998, s. 73,74; Başgöz, 1995, s. 29; Doğan, 2012, s. 2).

Sanat okullarının ders programları ile çevrenin ihtiyaçları arasında iyi bir denge kurulmuştur. Bu okullar kuruldukları illerin sanat hayatına sıkı sıkıya bağlıydılar. Okulda verilen dersler buna göre ayarlanmıştır. Örneğin Sivas Sanayi Okulu, çevrede geleneği olan halıcılık, Kastamonu Sanayi Okulu'nda kendircilik daha önemliydi (Başgöz, 1995, s. 29).

¹1868 de İstanbul da açılan Sultanahmet Endüstri Meslek Lisesinin bir kısım masrafları Borsa Hanının geliri, Galata Köprüsü geçiş parası ve diğer gelirlerle karşılanmıştır. Mithat Paşa'nın 1873 yılında Selanik'te açtığı Mithatpaşa Mekteb-i Sanayiinin gelir kaynakları şunlardır: Sabri Paşa Caddesinde 31 mağaza ve bir bedesten, çarşı içinde sulu han, Beyaz Kulede tramvay caddesinde altı apartman ve büyük arsalar, Hamidiye Çeşmesinde tramvay caddesinde beş mağaza ve üç ev, Mithat Paşa Mekteb-i Sanayii civarında Numan Paşa hamamı, Hükümet Caddesinde büyük bir bahçe ve içinde bir kahve, İstasyon karşısında deniz kenarında Beşçınar adıyla anılan bahçe ve deniz hamamları, Selanik'te bir saat kadar mesafede Kireç Köyünde Örencik Kışlağı adıyla anılan 2000 dönümlük toprak, Selanik yakınlarında Memleket Kışlağı adıyla anılan 1000 dönümlük toprak, okula bitişik kahve dükkânı (Alkan vd., 1998, s. 73,74).

Genel olarak 1885 yılından itibaren Mektebi Sanayi adını almaya başlayan ıslahhaneler 1913 yılına kadar illerdeki ıslahhane komisyonlarınca yönetilmiştir. Bu kurumlarda bugünkü anlamda planlı ve programlı bir eğitim yoktur. 1913’de 120 numaralı İdare-i Umumiye Vilayet Kanunu ile masrafları il özel idareleri bütçelerine girmiş ve bu okullar il okulları haline getirilmiştir. Meslek okullarının resmi kanallarla desteklenmeye başlaması bu okulların gelişme imkânlarını arttırmıştır. Böylece vilâyetin özel ihtiyacını karşılayacak okullar olmuşlardır. 1916 yılında Maarif Nezareti tarafından hazırlanan yeni idadi (ortaokul) programına göre, il merkezi dışındaki okullarda kısmen meslek öğretimi verilmeye başlanmıştır. Yeni programa göre üç sınıflı olan taşra idadilerinin birinci sınıfları hazırlayıcı ve diğer iki sınıfları da ticaret, tarım, sanat ve genel bilgiler şubeleri haline getirilmiştir. Ancak öğretmen, ders araç ve gereçleri yokluğu nedeniyle olumlu sonuç alınamamıştır (Alkan vd., 1998, s. 38,75; Koçer, 1992, s. 211; Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 2).

Sanayi mektebi beş sınıflı ve yatılı olarak kurulmuştur. Esas öğrenciler dahili şubeyi, esnaf çırakları için açılan özel sınıflar da harici şubeyi oluşturacaklardı. Ayrıca öğrenciler arasından seçilen yirmi kişinin Paris’e gönderilerek orada yetiştirilmeleri de amaçlanmıştı. Nizamname başlangıçta dahili kısma alınacakların yerli, yabancı, İslâm veya Hıristiyan ayrılmaksızın on üç yaşından yukarı olmamak şartıyla öksüzler için ayrıldığını göstermektedir (Unat, 1964, s. 80c).

İlköğretim üstünde kurulduğu görülen okulda beş sınıflık kuramsal dersler sabahları yapılmakta, sanat işleri kışın beş, yazın altı saatten aşağı olmamak üzere atölyelerde bilfiil çalışmak suretiyle öğretilmekteydi. Okul programında demircilik, dökmeçilik, makinecilik, mimarlık, marangozluk, terzilik, kunduracılık ve mücellitlik(ciltçilik) sanat kolları bulunmaktaydı. Kuramsal dersler de bu sanatlar için gerekli bilgileri öğrenmiş ve birinci sınıf imtihanını başarı ile verenlere çıraklık, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfları tamamlayanlara derece derece birinci sınıfa kadar yükselmek üzere kalfalık ve son sınıfı tamamlayarak diploma alma hakkını, kazananlara da ustalık hakkı tanınmıştır. Okuldan mezun olacak veya öğrenimi yarıda bırakacak olan sanatkârlar sınıflandırılmıştı (Unat, 1964, s. 80c).

Sanat okulunu bitiren öğrencinin iş hayatında tutunabilmesi için İstanbul Sanayi Okulu’nu bitirenlere hükümet bir iş sermayesi vererek resmi daire ihalelerinin öncelikle bunlara

verilmesini uygun görmüştür. Dükkân açan öğrencilerden uzun zaman vergi almamıştır (Başgöz, 1995, s. 29).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Cephesi'nde bulunan Kazım Karabekir de yetim ve öksüzler için okullar açmıştır. Okullara öğrencilerin fiziksel gelişimini de destekleyecek etkinlikler koyulmasını isteyen Kazım Karabekir, ibret yeri (konferans ve tiyatro salonu), müze, müzik mektebi, muhtelif kurslar (elektrikçilik, sinemacılık, fotoğrafçılık), spor kulübü (avcılık, atıcılık, binicilik, uzun yürüyüş), okuma salonları, bir gazete, sinema ve film kütüphanesi gibi alanların okullarda bulunmasını istemiştir. Eğitimin amacının sadece yüksek öğretim olmadığını, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak için çeşitli iş alanlarında da eğitim vermek gerektiğini söylemiştir (Uludağ, s. 10).

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında sanat okullarından bir kısmı savaşlar ve ekonomik nedenlerle bakımsız kalmış ve Cumhuriyet'ten önce kapanmak zorunda kalmışlardır. 1927 yılına kadar faaliyetlerine devam eden dokuz sanat okulu Maarif Vekâletine aktarılmıştır. Ancak bu okulların sayıları, nitelik ve türleri ile öğretim programları cumhuriyet döneminin ekonomik, endüstriyel ve bayındırlık alanında ulaşmak istediği hedefler için yeterli olmamıştır (Alkan vd., 1998, s. 38; Doğan, 2012, s. 3; Özalp, 1956, s. 50).

Tablo 1'de 1927 yılına kadar açık bulunan ve idareleri Maarif Vekâletine aktarılan sanat okulları gösterilmiştir.

Tablo 1

1927 Yılına Kadar Faaliyetlerine Devam Edebilen ve İdareleri Maarif Vekâletine Aktarılan Sanat Okulları

Okul Adı	Açılış Yılı	Bulunan Sanat Kolları
Bursa Erkek Sanat Okulu	1864	Demircilik, dökümcülük, marangozluk, modelcilik, tesviyecilik
İstanbul Erkek Sanat Okulu	1867	Ahşap tornacılık, demircilik, dökümcülük, elektrik, frezecilik, inşaat kalfalığı, makinistlik, marangozluk, oymacılık, modelcilik, tesviyecilik, tornacılık
İzmir Erkek Sanat Okulu	1868	Ağaç tornacılığı, demircilik, elektrik, dökümcülük, marangozluk, modelcilik, oymacılık, tenekecilik, tesviyecilik, tornacılık
Kastamonu Erkek Sanat Okulu	1869	Demircilik, dökümcülük, kunduracılık, marangozluk, terzilik
Diyarbakır Erkek Sanat Okulu	1870	Demircilik, kunduracılık, marangozluk, terzilik
Edirne Erkek Sanat Okulu	1877	Demircilik, dökümcülük, marangozluk, tesviyecilik
Konya Erkek Sanat Okulu	1901	Demircilik, dökümcülük, marangozluk, modelcilik, tesviyecilik
Ankara Erkek Sanat Okulu	1905	Demircilik, kunduracılık, marangozluk, terzilik, tesviyecilik
Aydın Erkek Sanat Okulu	1924	Demircilik, inşaat, motorculuk, tenekecilik, tesviyecilik

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Turan, K. (1992). *Mesleki teknik eğitimin gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Cumhuriyet öncesi dönemde açılan meslek okullarının temel amaçları çeşitli alanlara meslek elemanı hazırlamaktır. Bireyin kendi işini kurması veya bir başkasının yanında çalışması varılmak istenen başlıca hedeftir. Meslek okullarının, öğretmen, fiziki tesis ve her türlü parasal desteği yerel yönetimlerce karşılanmaya çalışılmıştır. Eğitim programları da çevre ihtiyaçlarına göre farklılık göstermiştir. Bütün bu olumlu sayılabilecek gelişmelerin yanında, o dönemde bu okulların temel eksikliği, ulusal bir politika bütünlüğünün olmayışı, yeteri kadar kaliteli öğretim kadrosunun bulunmaması ve yerel yönetimlerce yapılan parasal desteğin yetersizliği olmuştur (Doğan, 2012, s. 4).

Mesleki ve teknik eğitim on ikinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar geleneksel usullerle ve bir sistem dahilinde esnaf ve sanatkârlar teşkilatında yürütülmüştür. Selçuklu da Ahilik, Osmanlı da Lonca adını alan bu teşkilatlanmalar esnaf ve sanatkâr arasında düzeni sağlamış, toplumda iş ve ticaret ahlâkını korumuş ve aynı zamanda yetiştirilenlerin

istihdamını sağlamıştır. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllardaki gelişmeler sadece reform olarak kalmış ve beklenen sonuçlar alınamamıştır. İçinde bulunulan siyasi ve sosyal bunalımlar, okulların yerel ihtiyaçlara göre kurulması, mesleki eğitimin genel eğitimin dışında düşünülmesi, eğitim programı, öğretmen ve eğitim olanaklarına ilişkin ortak bir standardın bulunmayışı gibi nedenler bu başarısızlığın nedeni olarak görülebilir (Kılıç, 2007, s. 16).

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Mesleki ve Teknik Eğitim

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında toplumdaki teknik bilgi eksikliğini ve teknik eleman ihtiyacını Özalp, “Büyük Taarruzun başlamasından önceki günlerde, Fransız’lardan 100 Berliet kamyon temin edilmiş ise de işgale uğramamış bölgelerde arandı, tarandı ve nihayet bunlardan yirmisini işletebilecek şoför bulunabildi.” sözleriyle belirtmiştir (Doğan, 2012, s. 7).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim ve öğretim alanının merkezi ilköğretim ve okuma-yazma seferberliği olduğundan, mesleki ve teknik eğitime yeterince ağırlık verilmediği söylenebilir (Cicioğlu, 1985, s. 241).

Ankara Hükümeti Milli Eğitim Bakanlığı’nı 2 Mayıs 1920’de kurmuştur. Hükümetin eğitimle ilgili programı şöyle özetlenebilir: “...çocuklarımızı üretici duruma gelecek, kendilerine güvenen, iş kurabilen kişiler olarak yetiştirmek, okullarımızı ve eğitim kurumlarımızı bilimsel ve çağdaş temeller üzerinde yeniden düzenlemek...” (Başgöz, 1995, s. 54).

İmparatorluktan geri bir tarım ekonomisi ile henüz sanayileşme sürecine girememiş bir ülke devir alan Cumhuriyet yönetiminin ilk girişimlerinden biri ekonomiyi canlandırmak olmuştur. Bu dönemde eğitimin, ülkenin sosyal ve ekonomik gelişimindeki önemi çok iyi anlaşılmış olmakla beraber savaşlar ve çeşitli ekonomik güçlükler nedeniyle mesleki teknik eğitim sadece ekonomik kalkınma planlarına paralel olarak gerekli insan gücünü hazırlayıcı nitelikte bir inceleme ve geliştirme konusu olarak ele alınmıştır (Alkan vd., 1998, s. 38).

Atatürk 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada bu gerçeği şu şekilde ortaya koymaktadır “Memleket evlâdını hayatı içtimaiye ve iktisadiyede fiilen müessir

kılabilmek için elzem olan iptidai malumatı ameli bir tarzda vermek usulü, Maarifimizin esasını teşkil etmelidir.” (Alkan vd., 1998, s. 62).

Atatürk birçok konuşmasında bilgi ve uygulamayı bir bütünün parçaları olarak görmüş ve aynı değeri vermiştir. “Eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi, insan için fazla bir süs, bir baskı aracı yahut uygar bir zevkten çok, maddi hayatta başarılı olmayı sağlayan bir araç haline getirmelidir.” sözleri ile eğitim ve öğretimin bir bütün olduğunu ve her kademedede uygulanabilir (pratik, ameli) olmasını vurgulamıştır. (Sorguç’tan aktaran Doğan, 2012, s. 11).

Atatürk, Cumhuriyetin devam ve başarısını eğitimde görmüş, 1.3.1923 tarihinde TBMM’nin açılış konuşmasında “Yeni Türkiye’nin birkaç seneye sığdırdığı askeri, siyasi, yönetim devrimleri, sizin değerli öğretmenler, sizin sosyal ve fikri devrimlerinizle güçlenecektir.” diyerek sürekli yenilenme ve başarının eğitimle kazanılabileceğini belirtmiştir (Akkutay, 1996, s. 3).

Atatürk, İzmir Bölge Sanat Okulunu 13 Şubat 1924 tarihindeki ziyaretleri sırasında, okul defterine "... Vasıl olmağa mecbur bulunduğumuz seviyeye bugünkü kadar uzak kalışımızın mühim sebeplerinden biri sanata ve sanatkârlığa lâayık olduğu derecede ehemmiyet verilmemiş olmasıdır” yazmıştır ve yine aynı şekilde 1924-1925 yıllarında İzmir Bölge Sanat Okulunu ziyaret eden Atatürk “Türkiye Cumhuriyeti bu sanat mekteplerinin tam inkişafına çok muhtaçtır.” sözlerini okul defterine yazarak sanat okullarının ülkenin ekonomisi için olan önemine değinmiştir (Cicioğlu, 1985, s. 241,246).

Atatürk’ün 1937’de zamanın Milli Eğitim Bakanı’na söylediği “Türk çocuklarının kafalarına müspet ilmin ve maddi teknik kavramların, yalnız teorik olarak değil, uygulamaya dönük araçlarla verilmesi gerekir.” ifadesi de mesleki ve teknik eğitim açısından çok anlamlıdır (Doğan, 2012, s. 11).

Cumhuriyetin kurucularının mesleki ve teknik eğitimle ilgili benimsedikleri başlıca amaçlar; vatanın savunması için gerekli elemanları yetiştirmek, azınlıkların ellerinde bulunan sanatlara eleman hazırlayarak bu alanlara Türklerin girmesini sağlamak, devlet sektörü tarafından kurulacak fabrikalara eleman hazırlamak, küçük sanayiye yeni bilgi ve beceriler götürmek suretiyle liderlik yapmaktır (Doğan, 1977, s. 68).

Cumhuriyet kurulmadan bağımsızlık kavramını iktisadi güçle yaşatmak ve devam ettirmek amacıyla, devlet adamları harekete geçmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti karşılaştığı iktisadi kalkınma zorunluluğunu yerine getirmek için birtakım hamleler yapmıştır. 1923 yılında

İzmir İktisat Kongresinin toplanması, devletin iktisadi kalkınmayı gerçekleştirecek strateji ve politikaları tespit etmesi ile başlayan süreç, uygulamada özel sektörün Teşviki Sanayi Kanunu ile desteklenmesi ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kurulması ile devam etmiştir. Ekonomi politikasını saptamak için toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde eğitim meseleleri üzerinde de durulmuş ve genel ilköğretim ve orta derecedeki okullarda, ileri memleketlerde olduğu gibi sanayi ve ziraatın da ameli(uygulamalı) olarak öğretilmesi üzerinde durulmuştur (Akkutay, 1996, s. 11; Başgöz, 1995, s. 127).

1913 yılında çıkarılan Sanayi Teşvik Kanunu'nun 1927 yılında geliştirilmesi bile, yeterli yerli kaynak birikimi olmaması sebebiyle arzulanan sanayileşmeyi sağlayamamıştır. Sanayileşmek için memlekette gerekli sermaye birikiminin olmaması, yeni sanayi yatırımlarına girişilmesi için yabancı sermayeye şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Fakat Osmanlı İmparatorluğu zamanında kapitülasyonlar ve Düyunu Umumiye İdaresinin acı tecrübeleri henüz unutulmamış bulunduğundan, hükümet kalkınmayı kendi kaynaklarıyla başarmayı tercih etmiştir. (Akkutay, 1996, s. 8; Cillov, 1965, s. 132).

Yirminci yüzyıla gelindiğinde Osmanlı ticaret hayatına Rum, Yahudi, Levanten ve Ermeni unsurlar hakimdiler. Doğal olarak böyle bir yapının ülkenin kendi iradesini temsil edecek bir iktisadi güç olması beklenemezdi. Buna karşılık küçük ve orta sermayeli genellikle esnaf yapısındaki müteşebbisler Türk ve Müslümanlardan meydana gelmekteydi (Akkutay, 1996, s. 8). Doğan(1977)'nin yaptığı görüşmeler de o günün şartlarında meslek elemanına duyulan ihtiyacı göstermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Eski Müfettişi Ayşe EGE ile yaptığı görüşmede:

“1920-1925 yıllarında Beyoğlu'nda hemen hemen hiç Türk terzi yoktu. Meslek okulları bu alana büyük bir yön verdiler... Nakış alanında yapılan çalışmalar çevreye liderlik yaptı ve ülkeye döviz kazandırdı. Müzelerde bulunan birçok model, bu okullar yoluyla, çağımıza göre yeniden düzenlenerek piyasaya verilmiştir. Bu okullarda paşanın kızının yanında neferin kızı aynı dersi görüyordu. Beyaz gömleklerini giymiş her seviyedeki hanımlar birlikte çalışır, birlikte öğrenirlerdi” (s.68).

Milli Eğitim Bakanlığı Eski Müfettişi Naim Örsmen ile yapılan görüşmede:

“İstanbul İmalatı Harbiye Usta Okulundan işgal yıllarında 1919 da mezun oldum. O zaman benim mesleğimle (demircilik) ilgili işler piyasanın köklü yerlerinde olan Rum ve Ermeni vatandaşlar tarafından yapılırdı” (s.68).

Milli Eğitim Bakanlığı Eski Müfettişi Mahir Tuna ile yapılan görüşmede:

“1937 yılında öğretmenlik mesleğine başladığım yıllarda endüstriyel ihtiyaçlara cevap verecek eleman yetiştirmek söz konusu değildi. Bu okullarda daha ziyade endüstriye öncülük edecek bir takım kimseleri yetiştirme çabası öngörülüyordu. 1938 yıllarında yurttan pek seyrek küçük çapta tamirhaneler vardı. Kamu kesiminde de İmalatı - Harbiye (M.K. E.), Devlet

Demiryolları, Maden İşletmeleri dışında teknik bir faaliyete, iş yerine rastlamak mümkün değildi” (s.69).

Batı’da mesleki ve teknik eğitim okulları, endüstri kurulduktan sonra faaliyete geçmişlerdir. Bu okullar, açık olarak belirlenmiş ihtiyaçları karşılamak için kurulmuşlardır. Türkiye’deki mesleki ve teknik eğitim okulları endüstri gelişmeden, endüstrileşmeden daha hızlı olarak gelişmiştir. Mesleki ve teknik eğitimin kuruluş yıllarında görev yapan eğitimcilerin görüşleri dikkate alındığında Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim okullarının amaçları, batıda olduğu gibi kurulmuş endüstriye eleman hazırlamak olmayıp, endüstriye yön verecek ve liderlik yapacak elemanları yetiştirmektir (Doğan, 1977, s. 70).

Eğitimin temel politikasını ve esaslarını belirli bir sisteme oturtmak maksadıyla dönemin ünlü eğitimcileri, yabancı uzmanlar yurda davet edilmiştir. Bunlardan mesleki teknik eğitimle ilgili olanlar arasında John Dawey (1924), Kühne (1925), Omer Buyse (1926) ve bir Amerikan Heyeti (1930) yer almaktadır. Bu uzmanlar çeşitli incelemeler yapmışlar ve eğitim sistemiyle ilgili raporlar hazırlamışlardır. Üzerinde durulan konular arasında bütçe, örgüt, program ve okul nitelikleri gibi hususlar gelmektedir (Alkan vd., 1998, s. 39).

Milli Eğitim Bakanlığı 1927’de kabul edilen bir kanunla sanat okullarının, ders programları, eğitim ve öğretim bakımından sorumluluklarını ve idaresini kendi üzerine alır. Okulların giderleri genel il bütçelerinden karşılanır ancak eğitim ve öğretim programları bakanlıkça hazırlanacak ve öğretmenleri de bakanlık atayacaktır. Böylece Milli Eğitim Bakanlığı, sanat okullarında ilk reform hareketine girer. Eldeki okullar, ortaokul ve lise düzeyinde yeniden örgütlenir. Bu okullardaki kültür dersleri artırılır, okullara yeni meslek dersleri koyulur. Sanat okullarına yeni dersler eklerken, bakanlığın, çevrenin sanayi hayatını yakından ve titizlikle inceleyerek karar aldığı, sanat okulları ile çevre ekonomisi arasında bir bağ kurmaya çalıştığı görülmektedir (Başgöz, 1995, s. 210).

1923’te kabul edilen bir kanunla öğretmen okullarının ve ortaöğretim kuruluşlarının giderleri genel bütçeye dahil edilir ancak sanat okulları 1934 yılına kadar il özel idareleri tarafından karşılanmaya devam eder. Ancak 1934’te sanat okulu öğretmenlerinin maaşları devlet bütçesine aktarılır (Başgöz, 1995, s. 93).

Birinci Dünya Savaşı ve ardından Kurtuluş Savaşı’yla büyük mücadele veren Türk milleti ekonomik olarak ciddi zorluklar yaşamıştır. Kapitülasyonların kaldırılması gibi bir başarı sağlanmasına rağmen Lozan Antlaşmasının diğer iktisadi hükümleriyle çeşitli ödümler verilmiştir. Bunlar, Cumhuriyetin ilk yıllarında iktisat politikalarını etkileyecek ayak

bağları olmuştur. Özellikle Osmanlı borçlarının önemli bir bölümünün Türkiye tarafından devralınmasıydı. Yıllık borç ödemeleri yaklaşık 6 milyon lira olarak belirlenmiş ancak, daha sonraki bir düzenlemeyle 1929 yılına kadar ertelenmiştir. 1929 yılındaki 15 milyon liralık ilk taksit ödemesi, Cumhuriyet hükümetini önemli sonuçlar doğuracak bir para bunalımına sürükleyen bir etken olmuştur (Boratav, 2012, s. 43,44).

Yine bu devrede patlak veren Dünya Ekonomik Bunalımı (1929-31 yılları), sanayileşme hareketini kısmen yavaşlatmıştır. Ülke ekonomisinin ziraate dayalı olmasıyla buhrandan az zarar görülmüştür. İhraç edilen ham madde fiyatlarının dünya piyasasında değer kaybetmesi, üretici köylünün korunmasını gerektirmiş ve devleti sanayide olduğu kadar zirai sahada da korumacılığa itmiştir (Cillov, 1965, s. 133).

2.1.2.1. İlk Yıllarda Mevcut Meslek ve Sanat Okulları

Cumhuriyet öncesi dönemlerde mesleki ve teknik eğitim, ulusal eğitim sisteminin bir parçası olarak ele alınmamıştır. Cumhuriyet'le beraber mesleki ve teknik eğitimi geliştirme ve bu eğitime ulusal düzeyde bir yön verme, bir devlet politikası haline gelmiştir (Doğan, 2012, s. 5).

Türkiye Cumhuriyeti'nin üç büyük savaştan sonra, tarım ve sanayi hayatı tam bir çöküntü içinde olan, bir ekonomi üzerine kurulmuş olması tam bir şanssızlık olmuştur. Eldeki sanat okulları, öğretim ve eğitim metotları ve çevre ilişkileri ne kadar başarılı olursa olsun, nihayet küçük tezgâhlarla çalışan kurumlardı. Cumhuriyetin modern bir sanayi kurmak isteği ve ordunun teknik elemana gereksinimi bu sanat okullarında bir yapı değişikliği gerektirmiştir. Bu değişikliğin gerçekleşebilmesi, basit tezgâhların modern sanayii besleyen makine ve avadanlıklarla değiştirilmesine, öğretim kadrosunun buna göre yenileştirilmesine, eğitim ve öğretim metotlarının da bunlara göre yeniden düzenlenmesine bağlı görülmekteydi (Başgöz, 1995, s. 209).

Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine aktarılan meslek okulları arasında, yerel yönetimlerce kuruldukları ve yönetildikleri için hem program hem öğretim süresi bakımından bir birlik yoktu. Bu okullardan bir kısmında imparatorluk döneminden kalma ve toplumun ihtiyaçlarını giderecek nitelikte olmayan ders programları uygulanmaktaydı. Örneğin, Aydın Sanat Mektebi'nin öğretim süresi üç yıl, Bursa Sanat Mektebi'nin dört yıl, Kastamonu Sanat Mektebi beş yıldır. İstanbul'da bulunan iki kız sanat mektebinin programları farklıydı. Erkek ve kız sanat okullarının hepsi yerel yönetimler tarafından

yürütülüyor, denetleniyor ve maddi yönden destekleniyordu. Mesleki eğitimde ulusal bir bütünlük yoktu (Doğan, 2012, s. 3; Turan, 1992, s. 38).

Atatürk meslek ve teknik eğitimin kurulması ve yaygınlaşması için özel ilgi göstermiş ve gerekli önlemleri almaları için ilgilileri uyarmıştır. O güne kadar çok az sayıda yöneticinin ve eğiticinin dikkatini çeken meslek okullarının önemini vurgulamak için Atatürk, bu okullara özel ziyaretler yapmıştır. Atatürk, İzmir Mithat Paşa Endüstri Meslek Lisesi'ni Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti zamanında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1925) üç defa ziyaret ederek ülkenin geleceği açısından meslek eğitimin önemini vurgulamıştır. Atatürk, 13 Şubat 1923 yılında Mithat Paşa Endüstri Meslek Lisesini ilk defa gelişlerinde daha çok öğrencinin yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiş ve okulun hatıra defterine “Varmak zorunda olduğumuz düzeye, bugünkü kadar, uzak kalışımızın mühim sebeplerinden biri sanata ve sanatkârlığa gerekli derecede önem verilmemiş olmasıdır.” yazmıştır (Doğan, 1983a, s. 360).

Cumhuriyet eğitimiyle ilgili kararlar almak için Maarif Vekili Necati Bey başkanlığında, Bakanlık ileri gelenlerinden, önemli liselerin müdürlerinden ve müfettişlerden oluşan 19 kişilik bir heyet halinde toplanan Üçüncü Heyeti İlmiye'de (1926) mesleki ve teknik eğitimle ilgili bazı kararlar alınmıştır. Meslek okullarının belli merkezlerde toplanması ve kuvvetlendirilmesi, bölgelerin ekonomik özelliğine göre sanat okullarının açılması, tarımsal çevrelerde çiftlik okullarının kurulması, ders konularının çevreden alınması, okulların hayata bağlanması, üretici eğitime önem verilmesi gibi konular üzerinde durulmuştur (Doğan, 2012, s. 15; Ergün, 1997, s. 79; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 92).

Memleket o tarihte, iktisadi ve sınai bilgi ve tecrübelerden mahrum vatandaşlara sahip bulunuyordu. Bilindiği gibi o devirde Türkler daha ziyade çiftçilik, askerlik ve memuriyete giriyorlar, memleketin ufak çaptaki sanayi ve ticareti, büyük ekseriyetle gayri müslimler ve yabancıların elinde bulunuyordu. Yabancıların çoğu, İstiklâl Savaşı'ndan sonra Türkiye'yi terk etmişler ve bu yüzden girişimci eksikliği belirmiştir. Memlekette irfan seviyesi çok düşüktü ve o tarihlerde henüz ihtiyaca yetecek mühendis, bankacı ve mimar yetiştirecek yüksekokullar mevcut değildi. Üstelik sanayide çalışacak kalifiye eleman bulmak da son derece zordu (Cillov, 1965, s. 131).

1927 yılına gelinceye kadar il ve belediyeler meslek okulu açabilmekte ve bu okulların yönetim ve öğretim işlerini doğrudan doğruya yürütmekteydiler. Ülkedeki bütün meslek okulları, her ilin imkânlarına ve meslek okulu anlayışına göre bir şekil ve yön almış

bulunmaktaydı. Okullar arasında öğretim, yönetim, program, tesisat, ders araçları, öğrenci kayıt ve kabul şartları, öğretmen ve memurların yeterlikleri bakımından birlik mevcut değildi. Vilâyet ve belediyelerin yönetiminde kalan meslek ve teknik okullar 1052 sayılı ve 29.5.1927 tarihli Meslek Mektepleri Hakkında Kanun ile masrafları yine vilâyetlerce karşılanmak üzere okulların program, araç gereç, öğretmen yetiştirme ve istihdam sorumluluğu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanan sanat okullarında, bir bütünlük sağlamak amacı ile öğretim süresi ikisi hazırlık ve üçü de mesleki olmak üzere ilkokul üzerine beş yıl olarak düzenlenerek bu okulların öğretim süreleri beş yıla çıkarılmıştır (Alkan vd., 1998, s. 40,62; Cicioğlu, 1985, s. 251; Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 3; Özalp, 1956, s. 33,34).

1927 yılında çıkarılan 1052 sayılı yasayla sekiz sanat okulu (Ankara, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Konya, İstanbul, İzmir, Kastamonu), iki kız sanat okulu (Üsküdar, Selçuk) ve beş ticaret okulu (Adana, Ankara, İzmir, Samsun, Trabzon), Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu tarihte Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde mesleki eğitime bakacak ayrı bir birim olmadığı için meslek okulları Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1052 sayılı yasayla Milli Eğitim Bakanlığı ilk defa meslek okullarının sorunları ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren mesleki ve teknik eğitim sorununun bir devlet politikası olarak ele alındığı görülmektedir. Bu yasa, Milli Eğitim Bakanlığı'na yerel yönetimlere, öğretmen yetiştirme, fiziki alt yapı temin etme, uzman sağlama konularında destek verme sorumluluğu yüklemiştir. Ayrıca yeni okul açma ve ulusal düzeyde program bütünlüğü sağlama yetkileri de Milli Eğitim Bakanlığı'na geçmiştir (Doğan, 2012, s. 16).

Aynı yıllarda 1052 sayılı yasaya dayanılarak, meslek okullarında görev yapan öğretmenler arasında geniş bir tasfiye yapılarak zayıf elemanlar yerine yurt dışından getirilen uzmanlar, Avrupa'dan dönen öğrenciler ve yurt içinde iyi yetişmiş elemanlar kadrolara yerleştirilmiştir (Doğan, 2012, s. 17).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sanat okulları için belirli sorumluluklar alması ilkesi benimsendikten sonra, devlet bütçesinden meslek okullarına parasal destek vermek üzere 1929'da 1492 sayılı kanun kabul edilerek, ihtiyaç halinde bulunan illere sadece belirli bir süre için yardım edilmiş ve meslek okullarının gelişimine katkı sağlanmıştır. Bu mesleki ve teknik eğitimin gelişmesi bakımından çok önemli bir karardır çünkü ilk defa devlet bütçesinden mesleki ve teknik eğitime para aktarılmaktadır (Doğan, 2012, s. 18).

1930'lu yılların başında Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Esad Sagay'ın TBMM'de yaptığı konuşmada "Duvarcı ustaları, bina ustaları ve baş ustaları gibi birçok usta (yabancı ülkelerden) geliyor. Her binada Türk amelesinden ancak üç, beş kişiye tesadüf ederiz." sözü ile ihtiyaç duyulan mesleki elemanlar belirtilmektedir (MEB'dan aktaran Doğan, 2015, s. 31).

Endüstriyel alanda 1930'ların başlarına kadar bu yapılanlar, mesleki ve teknik eğitimde yeni okulların açılmasından çok, Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e geçen sanat okullarının yaşatılması üzerine yoğunlaşmıştır (Doğan, 2012, s. 20).

2.1.2.2. Bölge Sanat Okulları

Sanat okullarının modern makine ve avadanlıklarla donatılması Cumhuriyet ekonomisi için hayli zor olmuştur. İthal edilecek bu tezgâh ve makineler için, memleketin pek kıt olan dövizinin kullanılması gerekiyordu. Üstelik döviz de bulunsa, ödemeleri illerin fakir bütçeleri yapacaktı. Yerel idareler sanat okullarının öğretmenlerine aylıklarını veremiyordu. Bazı sanat okulları giderlerini karşılamak için okul atölyelerini kiraya vermek zorunda kalmıştı.¹ Meslek okulları masraflarının iller tarafından zamanında ödenmemesi bu okulların gelişmesine birinci derece de engel olmuştur. Örneğin, 1929 yılında meslek okulları öğretmen maaşlarını dahi veremez duruma düştüklerinden 1491 sayılı kanunla bir yıl müddetle öğretmen maaşları devlet bütçesinden ödenmiştir. Bu bir yıllık destek okulları buldukları güç durumdan kurtaramamıştır. Meslek okullarını karşıladıkları finansman güçlüklerinden kurtarabilmek ve onları geliştirebilmek için 1931 yılında Türkiye finansman yönünden dokuz bölgeye ayrılmış ve her bölgeye (Ankara, Aydın, Bursa, Diyarbakır, Edime, İstanbul, İzmir, Kastamonu ve Konya) birer erkek sanat okulu² verilmiştir. (Alkan vd., 1998, s. 75; Başgöz, 1995, s. 211; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 155)

1931 yılında kabul edilen 1867 sayılı kanunla her il kendi bölgesinde bulunan sanat mektebinin masraflarına belli oranlarda katılmaya mecbur tutulmuştur. Bu suretle sanat okulları birer bölge meslek okulu haline gelmişlerdir. Bu tarihe kadar yalnız buldukları illerden öğrenci alan sanat okulları, birer bölge okulu haline gelip tüm yurt çocuklarına

¹ Edirne Sanat Okulu, 1926 yılında, atölyelerini bir araba yapıcısına kiraya vermişti. Adam burada kendi kazancı için araba yaptırıyor, sanat okulu öğrencilerini de çirak olarak kullanıyordu (Başgöz, 1995, s. 211).

² Bir örnek vermek gerekirse, Ankara'da bulunan erkek sanat okulunun Çankırı, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Yozgat ve Ankara illeri tarafından desteklenmesi zorunlu hale getirilmişti. (Doğan, 2012, s. 19)

açık duruma gelmişlerdir. Sanat okullarının birer bölge okulu olarak hizmet etmeleri, 1930'lu yılların sonuna kadar devam etmiştir (Doğan, 2012, s. 19; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 155).

Bölge sanat okullarının bağlı olduğu iller, içlerinde bulunmayan okullara yardım konusunda istekli davranmamıştır. Bu nedenle illerin sanat okulu borçları birikmiştir. Borçlarını ödeyemeyen iller için çıkarılan bir kanunla bu borçlar affedilmiştir (Başgöz, 1995, s. 211).

Memleketin mesleki ve teknik öğretim alanındaki ihtiyaçları her gün biraz daha artmış, her bölgenin ihtiyacına göre kısa bir zaman içinde okullar açılması gerekmiştir. Bu sebeple 2765 sayılı ve 7.6.1935 tarihli kanunla Bölge Sanat Okulları, Maarif Vekâleti bütçesi ile idare edilmeye başlanmıştır. Bu kararla bakanlık sanat okullarının yalnız idari işlerini değil, mali sorumluluğunu da yüklenir. Böylece teknik öğretimde de bir oturmuşluk, bir kararlılık sağlanır. Aynı yıllar Türkiye'de beş yıllık devlet sanayi planlarının uygulandığı yıllardır. Sanayi alanındaki yatırımların plana bağlanması, teknik eleman ihtiyacını belli etmiştir. Böylece sanat okullarında da uzun süreli planlar yapmak gerekmiştir. Meslek okullarının bu şekilde devlet bütçesiyle desteklenmesi bu okulların gelişmelerini çok hızlandırmıştır (Başgöz, 1995, s. 212; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 42; Özalp, 1956, s. 34).

2765 sayılı ve 7.6.1935 tarihli kanunla erkek sanat okulları ile ticaret liseleri Milli Eğitim Bakanlığı içinde kurulan Mesleki ve Teknik Öğretim Müdürlüğüne (yönetim, program, bütçe, döner sermaye idaresi gibi her türlü sorumluluğu ile) bağlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 155).

Tablo 2'de bölge sanat okullarında bulunan sanat şubeleri gösterilmiştir.

Tablo 2

Bölge Sanat okullarında bulunan sanat şubeleri

	Ankara	Aydın	Bursa	Diyarbakır	Edirne	İstanbul	İzmir	Konya	Kastamonu
Makine tesviyeciliği	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Makina ve inşaat demirciliği	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Marangozluk ve dülgerlik	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Modelcilik	-	-	√	-	-	√	√	√	-
Dökümcülük	-	-	√	-	-	√	√	√	-
Elektrikçilik ve galvanizasyon	√	-	-	-	-	√	√	-	-
Döşemecilik	√	-	-	-	-	-	-	-	-
Sıhhi tesisat, teneke ve çinko işleri	-	-	-	-	√	√	-	-	-
Boyacılık	√	-	-	-	-	-	-	-	-
Örme mobilyacılık ve fantezi sepetçilik	-	-	-	-	-	-	√	-	-
Mensucat	-	-	-	-	-	√	-	-	-

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1944). *Kız enstitüleri ve sanğat okulları*. Ankara.

2.1.2.3. Yurtdışından Uzman Getirilmesi

Devletler arasında ekonomik ve siyasi açıdan bağımsız olabilmek için teknolojik gelişmeleri yakından takip etmek gerekir. Hatta daha güçlü bir devlet olabilmek için teknoloji üretmek ve ihraç etmek kaçınılmazdır.

Ülke ekonomisini güçlendirmek için ya teknoloji üretmeli ya da teknolojiyi geliştirmiş ülkelerden transfer etmek gerekmektedir. Bu amaçla Osmanlı İmparatorluğu askeri ve eğitim alanında kendisini geliştirmek, Batılı devletlere yetişebilmek için yurt dışından uzman getirmeye başlamıştır. Çağdaşlaşma hareketiyle örnek alınan ileri batı ülkelerinin bilimsel ve teknolojik birikimlerinden faydalanması için batılı anlayışla öğretim yapan okullar kurulmuştur (Akkutay, 1996, s. 1,133).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanayi adına ülkede pek az kuruluş bulunmaktaydı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin kendi imkânlarıyla bilimsel ve teknik çalışmalar yapmasının, başlangıçta çağdaş bir eğitim sistemini kendi imkânları ve birikimiyle gerçekleştiremeyeceğinin bilincinde olan Atatürk, çağdaş ülkelerin uzmanlarından faydalanma yoluna gitmiştir. 1924 yılında Amerikalı Profesör John Dewey; 1925 yılında Alman teknik eğitim uzmanı Dr. Kühne, 1927 yılında Belçikalı teknik eğitim uzmanı Omer Buyse, 1932'de İsviçre'den yükseköğretim uzmanı Prof. Albert Malche, 1934 yılında

Amerikalı eğitim uzmanı Mis Parker ve 1933, 1934 yıllarında bir grup Amerikalı uzman ülkemize davet edilmişlerdir. Uzmanlar yaptıkları incelemeler sonucunda kendilerinden istenilen konularda görüşlerini içeren raporlar hazırlamışlardır (Akkutay, 1996, s. 4).

Yabancı uzmanların hazırladığı raporlarda yönetim, program, öğretmen yetiştirme, denetim, yükseköğretim reformu gibi konular ele alınmıştır. 1920'li yıllarda gelen uzmanlar John Dewey, Omar Buyse, Albert Malche gibi uzmanlar dünyaca tanınmış eğitim otoriteleriydi. Bu uzmanların seçimini Türkiye Cumhuriyeti yapmıştır ve giderlerini de devlet bütçesi ödemiştir. Ancak 1950'den sonra Türkiye'ye gelenlerin çoğu bir A.B.D. kurumunca seçilmişlerdi ve giderleri de A.B.D. kurumlarınca ödeniyordu. Bu dönemlerde uzman raporları Türkiye'nin eğitim güçlüklerini çözmeye pek yardım etmemiştir. Her uzmandan sonra bir yenisini çağırmak, yeniden incelemeler ve raporlar istemek raporların beklenen sonucu vermediğini göstermektedir (Akkutay, 1996, s. 3; Başgöz, 1995, s. 10).

2.1.3.1 Dewey

1924 yılında incelemeler yapmak üzere ülkemize çağırılan John Dewey, ekonomik ve ticari yaşam için gerekli yeteneklerin eğitimle geliştirilmesini vurgulayarak ilkokuldan sonra iş hayatına girecekler için orta dereceli meslek okulları açılmasını, Milli Eğitim Bakanlığının mesleki teknik eğitimle ilgili görevlerini yapabilmesi için merkez örgütünde gerekli düzenlemelerin yapılmasını önermiştir (Alkan vd., 1998, s. 39).

John Dewey'in tavsiyesi üzerine Maarif Vekaleti tarafından ilk defa mesleki ve teknik öğretim işleriyle meşgul olmak üzere 1926 yılında İlk Öğretim Dairesi görevlendirildi. Bir yıl sonra 1927 yılında meslek okullarıyla ilgili işlerin Yüksek Öğretim Dairesi tarafından yürütülmesi uygun görülerek dairenin adı Yüksek ve Mesleki Öğretim Genel Müdürlüğü olarak değiştirildi (Alkan vd., 1998, s. 62; Ergün, 1997, s. 147).

Dewey'in raporuna göre her sanat okulu öğrencisi, diploma almadan önce işyerinde çalışmalı ve bu çalışmalarda başarılı olanlara diploma verilmelidir. Kurulacak sanat, ticaret, tarım okulları, şehir ve bölgelerin ekonomik durumları dikkate alınarak açılmalıdır (Doğan, 2012, s. 14).

2.1.3.2 K hne

1925'te, John Dewey'in ardından eğitim sistemi ile ilgili incelemelerde bulunması için Alman Ticaret ve Sanayi Bakanlığı danışmanı Dr. K hne ülkemize davet edilmiştir. Dr. K hne batılı bir bilim adamı olarak öncelikle ne için ve kimin için sorularına cevap aramıştır. Güçlü bir devletin kurumlarının işlerlik kazanmasının eğitilmiş insan gücüyle mümkün olabileceğini özellikle belirtmiştir. Yeni milli devletin kurulması için yalnız siyasi, fikri ve askeri açıdan kuvvetli olmanın yeterli olmadığını, bunların güçlü bir ekonomi ve modern bir yönetimle tamamlanması gereği üzerinde durmuştur (Akkutay, 1996, s. 33).

Devletin düşündüğü, tasarladığı hamleleri gerçekleştirebilmesinin yolu, öncelikle yapacağı masrafların mali kaynağını bulmasıdır. Dr. K hne aynı konuya temas ederek yapılacak harcamaların en sağlam kaynak olan vergilerle karşılanması tavsiye etmiştir. Dr. K hne'nin daha raporun başında işaret ettiği çok önemli bir konu ise Almanya ve Batı Avrupa'daki tecrübelerin olduğu gibi Türkiye'ye uygulanamayacağıdır. Öncelikle Türkiye'nin özel durumlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Dr. K hne mesleki eğitimin Türkiye'de geliştirilmesine dair görüşlerini hazırladığı raporla açıklamıştır (Akkutay, 1996, s. 33).

K hne, yeni cumhuriyetin gelişmesi ile teknik insan gücü arası ilişkinin önemini vurgulayarak bunun için gerekli kurumların kurulmasını önermiştir. Mesleki eğitimin başarisında temel eğitimin çok büyük önemi olduğuna temas eden Dr. K hne, Türkiye'nin çok kısa sürede halk mektepleri ve genel eğitimde çok büyük hamle yaptığını belirtmiştir. Mesleki eğitim için ilköğretimin önemli olduğunu bu bakımdan ilköğretimde verilen bilgilerin günlük hayatın ihtiyaçlarını karşılayabilecek pratik faydalı bilgiler olması gerekir. İlkokullarda kız öğrencilere el işi dersleri verilmesinin kızlara üretkenlik özelliği kazandırması yönüyle memnuniyet verici olduğunu söylemiştir (Alkan vd., 1998, s. 39; Akkutay, 1996, s. 34).

Teknik eğitimde diğer bir husus kalifiye işçi ile mühendis arasında yer alacak, işçilere teknik bilgi aktarıp mam l maddeyi kontrol edecek teknisyenlerin yetiştirilmesidir. Meslek okullarının işlerinin yürütülmesi için doğru yönetim şeklini bulmanın önemli olduğunu belirtmiş, bu konuda bir planın olmadığını söyleyerek Mesleki Eğitim Yöneticiliği'nin kurulmasını önermiştir (Akkutay, 1996, s. 37,107).

Başgöz (1995) 'e göre Dr. K hne raporunda;

“Gelişen her memlekette olduğu gibi, yakın bir gelecekte Türkiye’nin de çırığa ve uzman işçiye ihtiyacı olacaktır. Türkiye’deki demiryolu inşaatı bile daha şimdiden 10 bin uzman işçi istemektedir. Türkiye’de bu çırıkları özel atölyelerde yetiştirecek sanayi ve ustalar yoktur. Bunun için, Devlet Demir Yolları’nın ve Bahriye’nin elindeki çırak okulları genişletilmeli ve buralardan faydalanmalıdır. Ayrıca çırak ve uzman işçi, teknisyenler yetiştirmek için yeni okullar açılmalıdır. Memleketin ihtiyacı olan yüksek dereceli teknik elemanların yetiştirilmesi içinde makine mühendisi, mimar ve mühendis okullarına ihtiyaç vardır.” (s. 139).

diyerek mesleki ve teknik eğitimin önemine değinmiştir.

Dr. Kühne, sanat ve ticaret okulları öğretmenlerinin piyasa ile yakından ilişkilerle becerilerini kullanarak gelir sahibi olabileceklerini, öğretmenlerin daha rahat ve yüksek geliri işler bulma şansı olduğundan dolayı meslekten ayrılmaları daha muhtemeldir. Bir çırığın bir öğretmenden fazla kazanç sağladığı bir ortamda meslek okulu öğretmenlerine cazip tekliflerin yapılması normal olması bu durumda öğretmenlere daha yüksek ücretler verilmesi, eğitimin içeriği ve kapsamı yönünden çok verimli olacaktır (Akkutay, 1996, s. 35).

Dr. Kühne, genel okulların Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmasını desteklerken sanat okullarının yerel idarelere bırakılmasını istemiştir. Bu okulların çevrenin ekonomik ve doğal hayatının özel etkilerine, her zaman daha çok açık olduğunu belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın eğitim ve öğretim yöntemlerini geliştirmek ve öğretmenlerini sağlamak için rehberlik etmesi gerektiğini belirtmektedir. Kühne raporunda hemen her sorun için Almanya’da girilen denemeleri örnek göstermekte, Alman uzmanlarının çağrılmasını; Almanya’da yapılan yayınların kullanılmasını salık vermektedir. Sanat okullarında yabancı dil olarak Almancanın okutulması da onun istekleri arasında yer almaktadır (Başgöz, 1995, s. 139).

2.1.3.3. Omer Buyse

1927 yılında ülkemize gelen Belçikalı teknik eğitim programları uzmanı, açılması düşünülen teknik okullar ve uygulanacak programlar hakkında rapor hazırlamıştır. Rapor, üç yüz küsur sayfalık büyük ve ayrıntılı bir rapor-proje ve öneriler topluluğudur. Raporda önerilen programlar üç grup halinde, iş üniversitesi ders programları, sanat okulları ders programları, akşam sanat okulları ders programları olarak incelenebilir (Akkutay, 1996, s. 54).

Buyse, diğ er uzmanlardan farklı olarak ayrıntılı program önerilerinde bulunmuştur. Buyse'nin düş ündüğü programların son derece pratiğ e dönük, harekete geçirilebilecek ÷lke kaynaklarına yönelik kısa sürede geri dönüş ü olan, ÷lke kalkınmasına katkıda bulunacak hür teşebbüsü yetiştirecek öneriler olduğu anlaşılmaktadır (Akkutay, 1996, s. 56).

Modern dünyada iş bölümü ve uzmanlaşmanın önemine işaret eden Buyse, devletin siyasi, sosyal ve ekonomik yükümlülüklerini yerine getirebilmesinin bireylerin çalışarak üzerlerine düş eni yapmalarıyla mümkün olabileceğ ine dikkati çekmektedir. Buyse raporunda Belçika'yı örnek vermektedir. Belçika ve benzeri batı ÷lkelerinde ekonomik kalkınma, teknik eğ itimin gelişmesini izlemiştir. Geleneksel sanatlar şeklinde sürdür÷len üretim süreci teknik eğ itimin gelişmesiyle endüstri hâline gelmiştir (Akkutay, 1996, s. 40).

Buyse raporunda, üç temel aşamadan oluş an ve geç iş leri olan bir sistem önermiştir. Buna göre, halkın yaş ama standartlarını yükseltmek için mesleki kurslar açılmalı, becerili iş ç i yetiştirmek için meslek okulları faaliyete geçirilmeli, teknisyen ve mühendis yetiştirecek kurumlar açılmalıdır. Buyse, mesleki ve teknik eğ itimin yönetiminde devlet kurumlarından, ödenek veren diğ er kurumların, kadın birliklerinin, yerel sanayi ve ticaret odası temsilcilerinin de katılmalarını önermiştir. Oluşturulan komisyonların başkanları da resmi memurlar arasından atanmalıdır. Mevcut ve aç ılacak okulların bölgelerin ekonomik ve endüstriyel koş ullarına uygun olmasını ve programların buna göre geliştirilmesini öne sürmüştür (Akkutay, 1996, s. 107; Doğ an, 2012, s. 11; Ergün, 1997, s. 144)

Buyse, her ilde kurulmasını önerdiğ i çeş itli sanat okulları için ciddi incelemelerde bulunmuştur. Sanat okulunu besleyecek olan sanat, ziraat ve ticaret hayatına ait istatistikleri toplayarak her ilde kurulacak okulun, çevrenin sanayii ve tarımı ile uyum içinde olmasını istemektedir. İzmir'de kimya ve dokuma sanayi, Kütahya'da ç inicilik, Adana'da tabaklık, tarım ve tekstil, Mersin'de deniz araçları inş aat okullarının aç ılmasını önermiştir (Doğ an, 2012, s. 17). Ç eş itli istatistikî çalışmalar yaparak zanaat ve sanayi kurumlarının sayısı, çalış tırdıkları iş ç i adedi, elaman ihtiyaçları, yaptıkları yatırımın miktarı, çevrenin doğ al kaynakları, elde edilen malların yurt içinde ve dışında sürüm kabiliyetleri gibi veriler toplamıştır. Yalnız bu istatistiklerin çoğ u kendi illerinde bir sanat okulu kurulmasını isteyen idarecilerin verdiğ i sözlü bilgiye dayandığ ından biraz abartılı olduğu söylenmektedir (Baş göz, 1995, s. 140).

Buyse kurulacak her sanat okulunun maliyetini, gerekli giderlerin nasıl elde edileceğ ini ayrı ayrı göstermiştir. Okul için yatırımın kaç yıl içinde mal artışı veya sanayide geliş me

şeklinde geri alınacağını da tahmin ederek eğitim gibi ciddi bir yatırımın memleket mali kaynakları ile sıkı ilişkisine dikkati çekmiştir (Başgöz, 1995, s. 140).

Teknik okullardaki öğretmen eksiğini gidermek için çevrenin iş hayatında başarı göstermiş ustaların öğretmen olarak kullanılmasını önermiştir. Ustanın bilgisi sistemli bir yayımla daima yenilenerek hem öğrencilerin hem de ustanın bilgisinden faydalanılabileceğini belirtmiştir. Bu yolla ustaların yeni tekniği öğrenerek kendi kendilerini geliştirmek olanağı bulacağını söylemiştir. (Başgöz, 1995, s. 141)

Omer Buyse'nin önerilerinden birisi de teknik okulların öğretmen gereksinimi ile ülkenin endüstriyel gelişiminde rehberlik edebilecek teknik elemanları yetiştirmek üzere bir iş üniversitesi kurulmasıdır. Ankara Atatürk İş Üniversitesi ve seçilecek diğer bölgelerde kurulacak teknik okullarla Türkiye beklenen gelişmeyi sağlayabileceğini, iş üniversitesinin kurulması ve geliştirilmesi için yapılacak masrafların verimliliğin artması ve refahın yükselmesi ile ortaya çıkan katma değerle ödeneceğini belirtmektedir. İş üniversitesinin içinde Teknik ve Meslek Okulları Öğretmen Yetiştirme Bölümü açılmasını önermiştir (Akkutay, 1996, s. 41; Alkan vd., 1998, s. 39).

Çeşitli meslek okullarından yetişen öğrencilerin eğer iyi bir eğitim alırlarsa yirmi sene içerisinde iç piyasanın ihtiyacını karşılayabilecekleri gibi ihracat da yapabileceklerini, bilgi ve zekâyâ dayalı el ve endüstri işleri ürünleri, görüldükçe değer kazandığından, esasî bilimsel ve beceri prensiplerinin uygulanması ve makinelerin kullanılması olan modern üretimin halk tarafından daha iyi anlaşılacağını söylemiştir (Akkutay, 1996, s. 41).

Buyse, gündüz çalışanlar için ve gündüz okullarında yer alamayacak kadar önemsiz konular için Akşam Meslek Okulları açılmasını, Türkiye'nin doğal kaynakları çok zengin olduğunu oysa öğretimde bu doğal zenginliklere ait bilgiler verilmediğini bu sebeple taşrada bu kaynakları işletecek kurumlar ve uzmanlar gerekli olduğunu belirtir. Lüks teknik adamlara değil, hem düşünecek hem çalışacak aydın işçi ve ustalara ihtiyaç olduğunu belirterek meslek okulları için öğretmenlerin Türkiye'de yetiştirilebileceğini bunun için Avrupa'dan öğretmen getirmek gereksiz olduğunu belirtir (Ergün, 1997, s. 144,145).

Buyse, 1927 Temmuz'unda raporlarını verip gittikten ve Avrupa'ya giden Bakanlık heyeti de raporunu hazırladıktan sonra Buyse raporu Talim ve Terbiye Dairesinde incelenmiş ve üç sayfalık bir karar yazısında "Vekâlet-i celile mesleki mektepler işi gibi çok şerefli, çok hayırlı bir vazifeye ilk defa zaman-ı devletlerinde ciddiyetle başlıyor. Bunun çok esaslı bir

program dairesinde ve büyük bir sebat ile devamı, memleket iktisadı hayatında büyük bir inkişaf uyandıracaktır. Onun için her ne pahasına olursa olsun, Omer Buyse'nin teklif ettiği esasların yukarda arz edilen şerait dairesinde tatbikine müsaade buyurulmasını istirham eyleriz efendim.” denilmiştir (Ergün, 1997, s. 147).

2.1.3.4.Amerikan Heyeti (1933, 1934)

Walker D. Hines, Brehon Somervell, O.F. Gardner, Edwin Walter Kemmerer, C.R. Whittlesey, W.L. Wright Jr. Bongt Wadsted, Goldthwaite H. Dorr, H. Alexandre Smith, Vaso Triyanovith'den oluşan Amerikan Heyeti, 1933 yılında Türk ekonomisi üzerinde incelemeler yapmak için ülkemize gelmiştir. Heyet ekonomi ile ilgili görüşlerine ek olarak eğitim sistemi ile ilgili de görüşlerde bulunmuştur. Kemerrer kurulu olarak da adlandırılan heyet, eğitimi ekonomik gelişme ile beraber ele aldığından diğer uzmanlardan ayrılır (Başgöz, 1995, s. 142).

Heyet raporunda Prof. Dewey'nin raporuna da atıfta bulunarak verilecek eğitimden verim alınabilmesi için ziraat eğitimi, fen ve mühendislik eğitimi, kalifiye işçi ve yönetici yetiştirilmesi, ticaret eğitimine dikkat çekmiştir (Akkutay, 1996, s. 93).

Ortaöğretimde pratik bilgiler verilmediğinden mezun olan öğrenciler yalnız devlet memuru olabilmektedirler. Ortaokul ve liselerde meslek derslerine daha fazla yer verilerek öğrencilerin bilgi ve beceri ile donatılarak mezuniyet sonrasında sanat ve ticaret konularında yeterli olmaları raporda sunulan önerilerdendir. Hatta ilkokullarda basit aletlerle el işçiliğinin öğretilmesini önermektedir (Akkutay, 1996, s. 96,100; Başgöz, 1995, s. 142).

Ülke kalkınmasında kalifiye işçi ve sanatkârın önemli olduğunu bu bakımdan sanat okullarının sayılarının artırılması, donanımlarının güçlendirilmesi, yurt sathına yaygınlaştırılması raporda yer alan önerilerdendir. Türkiye'nin pratik deneyime ihtiyacı olduğunu, öğrencilerin işbaşında eğitim görmelerini, laboratuvar çalışmalarının artırılmasını önermektedir (Akkutay, 1996, s. 97,107).

Sanat okullarının bölgesel özelliklere göre yaygınlaştırılması, sanayi ile işbirliğinin kurulması, mezunların küçük işletmeler kuracak şekilde yönlendirilmesini önermişlerdir. Sanat okulları için öğretmen açığının acilen önlem alınması gerektiğini belirtmişlerdir (Akkutay, 1996, s. 98,131).

2.1.2.4. Avrupa'ya Öğrenci Gönderilmesi

1927 yılında kabul edilen 1052 sayılı yasa ile mesleki ve teknik eğitimde görev yapacak öğretmen ve uzmanların yetiştirilmesi sorumluluğunu üzerine alan Milli Eğitim Bakanlığı, meslek okullarına öğretmen ve yabancı uzman temin etme konusunda da harekete geçmiştir. Bu dönemde hem yurt dışına meslek öğretmeni yetiştirmek için öğrenci gönderilmiş hem de yurt dışından uzman getirilmiştir. Yurt dışına meslek öğretmeni olarak yetişmesi için 1928 yılında Talim ve Terbiye Kurulu tarafından on iki kız ve yirmi iki erkek öğrencinin Avrupa'ya seçme sınavı ile gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Doğan, 2012, s. 61,62).

Avrupa'da yetiştirilecek öğretmen adaylarının masraflarına üçte birinin meslek okulu bulunan iller ve üçte ikisinin merkez tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Bu çözüm, meslek okullarının daha hızlı gelişmesine aynı zamanda mahalli çevreyle bağlarının devam etmesini sağlamıştır (Alkan vd., 1998, s. 75; Doğan, 2012, s. 18).

Amerikan Heyeti'nin raporunda (1933-34) da yurt dışına öğrenci gönderilerek teknolojinin transfer edilebileceği önerilmiştir. Öğrenci göndermenin hedeflenen amaçlarla uyumlu olması ve eğitimlerini tamamlayan öğrencilerin dönüşlerinde alanlarına uygun işlerde çalıştırılmaları gerektiği belirtilmektedir. Gönderilecek öğrencilerin yabancı kültürden etkilenmemeleri için lise mezunları yerine üniversite mezunlarının seçilmesi ve eğitimleri sırasında, yurt dışında bulunulan sürede müfettişlerce denetlenmesi gerektiği önerilmiştir (Akkutay, 1996, s. 97).

Tablo 3'de 1927-1939 yılları arasında çeşitli branşlar için Avrupa'ya gönderilen öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 3

1927-1939 Yılları Arasında Çeşitli Branşlar İçin Avrupa'ya Gönderilen Öğrenci Sayısı

Öğrenim Alanı	Toplam Öğrenci Sayısı
Fıçıcılık	1 öğrenci
Ekmekçi ve Pastacılık	1 öğrenci
Sütçülük	1 öğrenci
Kaynakçılık	1 öğrenci
Modelcilik	1 öğrenci
Kürkçülük	1 öğrenci
Sihhi Tesisatçılık	1 öğrenci
Sınai Resim	2 öğrenci
Otomobil Tamirciliği	2 öğrenci
Çilingirlik	2 öğrenci
Çocuk Bakımı	2 öğrenci
Çinicilik	2 öğrenci
Betoncu-Duvarcılık,	2 öğrenci
Kadın İşleri Resmi	3 öğrenci
Çamaşır	4 öğrenci
Nakış	4 öğrenci
Erkek Terziliği	4 öğrenci
Dökümcülük	5 öğrenci
İnşaat Mühendisliği	5 öğrenci
Marangozluk	6 öğrenci
Bina Doğramacılığı,	6 öğrenci
Moda-Çiçek	6 öğrenci
Ev İdaresi-Yemek	6 öğrenci
Makine Mühendisliği	6 öğrenci
Tesviyecilik	7 öğrenci
Demircilik	8 öğrenci
Elektrikçilik	9 öğrenci
Biçki Dikiş	9 öğrenci
Ticaret	26 öğrenci
Toplam	133 öğrenci

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1944). *Kız enstitüleri ve sanğat okulları*. Ankara.

Tablo 4'de ise yurtdışında eğitimini tamamlayıp memlekete dönen öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 4

Eğitimini Başarı İle Tamamlayıp Memlekete Dönen Öğrenci Sayısı

Öğrenim Alanı	Toplam Öğrenci Sayısı
Sıhhi Tesisat	1 öğrenci
Ekmekçi ve Pastacılık	1 öğrenci
Kürkçülük	1 öğrenci
Fıçıcılık	1 öğrenci
Kadın İşleri Resmi	1 öğrenci
Kaynakçılık	1 öğrenci
Modelcilik	1 öğrenci
Sınai Resim	1 öğrenci
Çamaşır	2 öğrenci
Otomobil Tamirciliği	2 öğrenci
Çilingirlik	2 öğrenci
Çinicilik	2 öğrenci
Çocuk Bakımı	2 öğrenci
Dökümcülük	2 öğrenci
İnşaat Mühendisliği	2 öğrenci
Makina Mühendisliği	2 öğrenci
Betoncu Duvarcılık	2 öğrenci
Ev İdaresi-Yemek	3 öğrenci
Moda Çiçek	3 öğrenci
Nakış	3 öğrenci
Elektrikçilik	3 öğrenci
Tesviyecilik	4 öğrenci
Demircilik	4 öğrenci
Erkek Terziliği	4 öğrenci
Marangozluk	5 öğrenci
Biçki Dikiş	7 öğrenci
Ticaret	26 öğrenci
Toplam	88 öğrenci

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1944). *Kız enstitüleri ve sanğat okulları*. Ankara.

Sanat okulları için yurt dışından zaman zaman öğretmen getirilmiştir. Tablo 5'te 1927-1938 yılları arasında Avrupa'dan sanat okulları için getirilen uzmanların sayısı gösterilmiştir.

Tablo 5

1927-1938 Yılları Arasında Avrupa'dan Sanat Okulları İçin Getirilen Uzmanlar

Meslek Alanı	Uzman Öğretmen Sayısı
Erkek Terziliği	1
Yabancı Dil	1
Ticari İlimler	1
Mesleki Resim	2
Sıhhi Tesisat	2
Elektrikçilik	2
Dökümcülük	2
Mimarlık	2
Ev Ekonomisi Yemek Pişirme	3
Tezyini Sanat	3
Biçki Dikiş	4
Yönetici	4
Demircilik	5
Moda	6
Tesviyecilik	7
Marangozluk	10
Duvarcılık	10
Toplam	65

Kaynak: Alkan, C., Doğan, H., & Sezgin, İ. (1998). Mesleki ve teknik eğitimin esasları. İstanbul: Alkım.

Tablolardan da anlaşıldığı üzere yurt dışına öğretmen yetiştirmek amacı ile 133 öğrenci gönderilmiş ama bu öğrencilerden yalnızca 88'i geri dönmüştür. İhtiyaç duyulan meslek öğretmenlerini karşılamak için 1939 yılına kadar özellikle Batı'da ekonomik çöküntü nedeniyle, Avrupa ve Amerika'dan 65 teknik öğretmen getirilmiş ve sanat okullarında görevlendirilmiştir. Getirilen yabancı uzmanların en çok çalıştırıldığı alanlar, marangozluk ve duvarcılıktır (Başgöz, 1995, s. 210,211; Doğan, 2012, s. 62).

2.1.2.5. Bakanlıkta Mesleki ve Teknik Öğretim Teşkilatının Kurulması

Yerli ve yabancı uzmanların incelemeleri ve önerileri, meslek elemanı bulmakta karşılaşılan güçlükler sebebiyle mesleki ve teknik eğitim kurumları daha iyi hale getirilmeye çalışılmıştır. Bakanlık merkez örgütünde 1926 yılında İlköğretim Dairesi, 1927 yılında da yükseköğretim dairesinin ismi Yüksek ve Mesleki Öğretim Genel Müdürlüğü adıyla değiştirilerek, mesleki ve teknik öğretimle görevlendirilmişlerdir. Bu dönemde Necati Bey'in, Dewey'in raporundan etkilenerek mesleki ve teknik eğitimin

yükseköğretimle birlikte örgütlediği söylenmektedir (Alkan vd., 1998, s. 40; Ergün, 1997, s. 49).

Yapılan çalışmaların yetersiz kalması, mesleki ve teknik eğitimin ayrı bir genel müdürlük tarafından yönetilmesi gereğini doğurmuştur. Bu sebeple 1933 yılında 2287 sayılı yasayla okulların gelişmesini sağlamak, plan ve programlarını hazırlamak amacıyla ilk defa Milli Eğitim Bakanlığı'nda Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1935 yılından itibaren de 2765 sayılı yasa ile okulların masrafları tamamen devlet tarafından karşılanmaya başlamasıyla mesleki ve teknik eğitimin önemi bakanlık içinde daha da artmıştır (Alkan vd., 1998, s. 40,63).

Eğitim ve istihdam sektörü temsilcilerinin katılımıyla ve iki yıl süren bir çalışmanın sonunda 1936'da Mesleki Tedrisatın İnkışaf Planı hazırlanmıştır. Bu raporda, ülkenin sanayi gücü, gelecekteki ihtiyaçlar ve özel sektör de hesaba katılarak incelenmiştir. Kurulacak sanat okullarının yeri, her okulun hangi sanat kollarını içine alacağı, kaç öğrencilik olacağı, öğretmenlerinin sayısı ve nasıl sağlanacağı, okulun idaresi için gerekli giderlerin tutarı ve bunların nasıl bulunacağı, her okul için yapılan yatırımın kaç yılda ve ekonomideki hangi artışlarla geri alınacağı gibi hedefler saptanmıştır. Türkiye'de meslek eğitiminin, fabrikalarda çalışacak kalifiye işçilerin eğitimi ve bunların eldeki orta dereceli sanat okullarında eğitim görmeleri, bunun için, bu tip okulların sayısının artırılması raporda vurgulanmıştır. İstanbul'da makine, ağaç işleri, metal işleri gibi mesleklerin yanında saatçilik, pastacılık, ekmekçilik, ayakkabıcılık gibi alanlarda da eğitim yapılması önerisi ile yöresel el sanatlarına ve küçük esnaf ve sanatkârlara yönelik mesleklerin dikkate alındığı görülmektedir. Rapor ayrıca bütün bu sorunların, rasyonel ve planlı bir mesleki ve teknik eğitim teşkilatı ile çözülebileceğini vurgulamaktadır (Başgöz, 1995, s. 212,213; Doğan, 2012, s. 21,22,25).

Mesleki ve teknik eğitimde meydana gelen temel felsefe değişikliği yüzünden Mesleki Tedrisatın İnkışaf Planı'nda önerilen kavramların birçoğu uygulamaya aktarılmamıştır. Kuruluşlarından itibaren yerel imkânlarla desteklenen meslek okulları 1935 yılında yürürlüğe giren 2765 sayılı yasayla Bakanlık bütçesine bağlanmıştır. Tüm harcamaların devlet tarafından karşılanması, okulların maddi sıkıntılarını ortadan kaldırmıştır ancak yerel yönetimlerin mesleki eğitime ilişkin girişimlerini azaltmış, meslek okullarının dinamizmini zayıflatmıştır (Doğan, 2012, s. 24).

1927-1928 öğretim yılında 16 adet mesleki ve teknik eğitim okulu (kız, erkek dahil) bulunurken 1938-1939 öğretim yılında 27'ye yükselmiştir. Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim de 1940'lara kadar bir gelişme olmadığı söylenebilir. 1940 yılında mesleki ve teknik eğitim de bir hızlanma görülmektedir. Çünkü devlet eliyle küçümsenemeyecek bir sanayi kurulmuştur (Cicioğlu, 1985, s. 242).

Gelişen hizmetlerin genel müdürlük düzeyinde karşılanamamasından dolayı 1941 yılında 2287 sayılı yasaya ek olarak çıkarılan Bakanlık Merkez Örgütü Kanunu, 4113 sayılı yasayla değiştirilerek Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Bu düzenlemeyle Talim ve Terbiye ile Teftiş işleri hariç diğer hizmetler kurulan Müsteşarlığa bırakılmıştır. İlgili kanuna göre müsteşarlık; Mesleki ve Teknik Öğretim Teftiş Heyeti, Erkek Teknik Öğretim Müdürlüğü, Ticaret Öğretim Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü, Mesleki ve Teknik Öğretim Yapı İşleri Müdürlüğü, Mesleki Ve Teknik Öğretim Teknik Büro Müdürlüğü, Mesleki ve Teknik Öğretim Muamelât Müdürlüğü birimlerinden oluşmaktadır. Yapı İşleri Müdürlüğü, yapılacak okul inşaatlarını yürütmekle Teknik Öğretim Teknik Büro Müdürlüğü ise eskiden kurulmuş olan sanat enstitüleri tarafından üretilecek makine ve el aletlerinin projelerini yapmakla görevlendirilmiştir (Alkan vd., 1998, s. 40,63-64; Doğan, 2012, s. 26).

Mesleki ve teknik öğretime yeni bir düzen verilmesinde, dünya devletlerinin ikinci dünya savaşının hazırlıkları için, bir yandan teknik gelişmelerle uğraşmakta, bir yandan harp endüstrisini hızla işletmekte bulduklarından dolayı ülkemizin sanayi ve savaş sanayii yönünden gelişmesini zorunlu kılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 156).

1942 yılında kabul edilen 4304 sayılı yasayla her yıl harcanacak para miktarı 8 milyonu geçmemek ve 10 yıl devam etmek üzere 80 milyonluk bir ek ödenek, meslek okullarında harcanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir (Özalp, 1956, s. 35).

Mesleki ve teknik eğitime böylesine güçlü bir desteğin sağlanmasında o günkü savaş koşulları, bir taraftan devlet desteği ile kurulan fabrikalar için gereken iş gücü eksikliği, öte yandan da savaş yıllarında ordunun teknik eleman ihtiyaçlarının karşılanması gelmektedir. 1942'de tank ve motorize birliklere sahip Alman ordularının Trakya sınırına dayanması, Türk ordusunun ise geleneksel insan ve hayvan gücüne dayalı olması bariz bir teknoloji farkını hissettirmiştir. Türk ordusunun acilen modernleşmesi ve bunun için de gerekli teknik elemanların meslek okulları yoluyla yetiştirilebileceği düşünülmekteydi. Ordunun teknisyen ihtiyacını karşılamak için 1940'lı yıllarda özellikle, erkek sanat enstitülerinde

okuyan öğrencilerin yaklaşık yarısı, Milli Savunma Bakanlığı'nın burslu öğrencilerinden oluşmaktaydı (Doğan, 2012, s. 27).

1942'de ekmeğin karne ile verildiği, devlet bütçesini dengelemek için zenginlerden varlık vergisi, köylüden toprak mahsulleri vergisi alındığı yıllarda 4304 sayılı kanunla bu kadar büyük bir paranın mesleki ve teknik eğitime verilmesi, idari ve mali yönden sağlanan olanaklar, Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'na büyük bir güç katmıştır (Doğan, 2012, s. 26). Mesleki ve teknik eğitime ayrılan bu para ile kısa zamanda okul sayısı artırılmıştır. Paranın %50 si yeni okul inşasına, % 28'i makina ve avadanlık teminine, %22si de tamirat, tesisat, istimplâk ve diğer işlere harcanmıştır (Özalp, 1956, s. 35).

İlk meslek okulunun kurulduğu 1861 yılından 1942 yılına kadar endüstriyel alanlar için çeşitli düzeyde 27 meslek okulu kurulmuştur. İlgili ek ödenek sayesinde on sene içinde okul sayısı nerdeyse dört kat artarak 105'e çıkmıştır (Alkan vd., 1998, s. 76). Meslek okullarına devam eden öğrenci sayısı da 28.888 iken, 1949 da okul sayısı 275'e ve öğrenci sayısı da 58.000'e yükselmiştir (Turan, 1992, s. 88).

İkinci Dünya Savaşı sebebiyle yetişkin nüfusun büyük bir bölümünün askere alınması üretimde büyük düşmelere yol açmıştır. Savaş yıllarında buğday üretiminde % 50'ye yaklaşan bir gerileme meydana gelmiştir. Savaş öncesinde başlayan planlama çalışmaları ve sınai yatırım programları, savunma harcamalarının bütçede ağırlığını artırması yüzünden ertelenmiştir. Savaş yılları bir iktisadi gerileme dönemine yol açmıştır (Boratav, 2012, s. 81).

Daha sonraki dönemlerde Mesleki Teknik Eğitim Müsteşarlığı, 1950-1958 yılları arasında kaldırılmış ve bakanlıkta genel müdürlük seviyesinde temsil edilmiştir. 1958-1979 yıllarında Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı yeniden kurulmuş fakat 1980'den sonra bakanlık tek bir müsteşarlıkla yönetilmiştir (Doğan, 2012, s. 26).

2.2. İlgili Araştırmalar

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim üzerine yapılan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Erkek sanat enstitüleriyle ilgili kaynaklara ulaşılırken “mesleki eğitim, meslek eğitimi, mesleki ve teknik eğitim, eğitim tarihi, sanat okulu, sanayi mektebi, sanat enstitüsü, sanat enstitüleri” anahtar kelimeleri kullanılarak sorgulamalar yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda aşağıdaki araştırmalara ulaşılmıştır;

Eser ve Orak'ın (2016) hazırladığı “Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesinde öncü bir kurum: Urfa Erkek Sanat Enstitüsü” adlı araştırmada erkek sanat enstitülerinin kuruluş ve gelişim sürecine kısaca değinilmiştir. Araştırma Urfa Erkek Sanat Enstitüsü’nün Urfa’nın sosyo-kültürel yaşamına katkılarını araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, Urfa Erkek Sanat Enstitüsü’nde kuruluş yıllarından başlayarak ağaç işleri, demircilik ve tesviyecilik olmak üzere üç farklı sanat şubesinin açıldığını, öğrencilerin yapmış olduğu çalışmaların sergilerle halka tanıtıldığını, okulun öğretmen ve öğrenci profiliyle çevreye örnek olduğunu ve saygın bir okul olduğunu bulmuştur.

Değirmenci (2015) yaptığı “Osmanlı İmparatorluğu’nda mesleki eğitim veren okullar(19.yy İstanbul örnekleri)” isimli araştırmasında 19.yy’da İstanbul’da kurulmuş olan mesleki eğitim veren okulları incelemiştir. Çalışmasında okulların çok az bir kısmının kendisine ait binada eğitim verdiğini pek çok okulun konaklarda ya da idari binaların bir bölümünde eğitim verdiğini bulmuştur. Değirmenci, 2015, s. 10. Kılınç

Kılınç (2013) yaptığı “Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimin Tarihi Gelişimi (1908–1986)” adlı araştırmasında Türkiye’de mesleki teknik eğitimin tarihi gelişim seyrini, 2. Meşrutiyet (1908) ile 1986 yılı 3308 sayılı kanununa kadar geçen zaman diliminde incelemiştir. Araştırmada 2.meşrutiyet öncesi eğitime kısaca yer verilmiştir. 2. meşrutiyet dönemi mesleki ve teknik eğitim ise ortaöğretim meslek okulları ve mesleki yüksekokullar olarak iki başlık altında incelenmiştir. Cumhuriyet dönemi mesleki teknik eğitimi ise Atatürk dönemi, mesleki ve teknik öğretim müsteşarlığının kurulması, 1941-1975 yılları arası mesleki teknik eğitim, 1975-1984 yılları arası mesleki teknik eğitim olarak incelemiştir. Araştırmada erkek sanat enstitüleri ile ilgili olarak okullarda açılmış sanat şubeleri, 1930-1964 yılları arasındaki öğrenci sayıları, erkek sanat enstitüsü mezunlarının devam edebileceği okullar verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nda teknik elemanın öneminin anlaşıldığını dolayısıyla mesleki ve teknik eğitimin Cumhuriyet döneminde eğitim politikası olarak ele alındığını, eğitim politikası oluşturmak için yabancı uzmanlardan yararlanıldığı, erkek sanat enstitülerinin 1973-74 eğitim öğretim yılında isminin endüstri meslek lisesi olarak değiştirildiği sonuçlarına varmıştır.

Tosun (2010) yaptığı “Tanzimat’tan Günümüze Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim Politikaları” adlı araştırmasında Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi’nde mesleki ve teknik eğitimde izlenen politikaları araştırmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemi, Tanzimat öncesi ve sonrası, Cumhuriyet dönemini ise Atatürk dönemi, İnönü dönemi, Demokrat

Parti dönemi(1950-1960), 27 Mayıs-12 Eylül arası dönem, ANAP dönemi(1983-1991), 1990'lı yıllar ve koalisyonlar dönemi(1991-2002), Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi olarak incelemiştir. Araştırma da ayrıca Avrupa Birliği sürecinin de mesleki ve teknik eğitim politikaları üzerindeki etkilerini araştırılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının temelini Tanzimat sonrası dönemde atıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Demir & Şen'in (2009) yaptığı "Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitim Reformları" adlı çalışmada 1923 yılından itibaren, ortaöğretim düzeyinde mesleki ve teknik eğitimde yapılan reformların etkileri ve yansımaları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda Cumhuriyetin ilk yıllarında yerel yönetimler tarafından düzenlenen mesleki ve teknik eğitimin düzenli bir hale getirilmeye çalışıldığını, 1940'lı yıllardan sonra İkinci Dünya Savaşı sebebiyle mesleki ve teknik eğitimin ülkenin gelişmesi için önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Kocakaya'nın (2007) yaptığı "Niğde Erkek Sanat Enstitüsü ve Meslek Liseleri" adlı çalışmada mesleki ve teknik öğretimin Cumhuriyet öncesi ve sonrası tarihçesini, Niğde'de cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim öğretimin tarihçesini araştırmıştır. Araştırma 1943-2000 yılları arasını kapsamaktadır. Niğde Erkek Sanat Enstitüsü'nün(1973'ten sonra Niğde Endüstri Meslek Lisesi'nin) Niğde ve Türkiye ekonomisine katkılarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada Niğde Erkek Sanat Enstitüsü'nün kuruluşu, öğrenci sayısı, okulda çalışmış olan idareci ve öğretmenleri, okulun eğitim öğretim programı ve açılan sanat şubeleri, okulda uygulanmış disiplin cezaları, okulun kültürel faaliyetleri araştırılmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte eğitimin esaslı bir devlet politikası olarak ele alındığını, 1931 yılında mesleki okulların bölge sanat okulları haline dönüştürüldüğünü, 1935 yılında bu okulların Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesiyle okulların mali problemlerinin çözüldüğünü, 1940 yılından itibaren sanayileşmeyle birlikte mesleki teknik eğitimde hızlı bir gelişme olduğu, okulun Niğde'de mesleki teknik eleman yetiştirmede önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çinar (2007) yaptığı "XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde mesleki ve teknik eğitim" adlı çalışmada 19.yy'da Osmanlı Devleti'nde mesleki ve teknik eğitim verilen okulların hangi amaç ve koşullarda açıldığı, bu okulların nizamnameleri, müfredat programları, öğretmenleri, öğrenci sayıları, mezunların istihdamı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan kurtarmak için Batı medeniyetini

örnek aldığı, okulların açılmasında maddi zorluklarla karşılaştığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Duman (2002) yaptığı “Mesleki ve teknik eğitimin gelişimi” adlı araştırmasında Cumhuriyet’ten önce mesleki ve teknik eğitimin gelişimi incelenmiştir. Araştırma sonucunda Cumhuriyet öncesi dönemde Ahilik teşkilatı haricindeki uygulamalarla meslek eğitiminin arayışlar içerisinde geçtiğini, eğitimde yenileşme ve yeniden yapılanma adına sanat ve meslek okullarının açıldığını ancak savaşlar ve devletin dağılma dönemine girmesi, geleneksel üretim sisteminin gelişen endüstri karşısında rekabet edememesi ve kapütülasyonların buna engel olduğunu belirtmiştir.

Doğan’ın (1983b) “Mesleki ve teknik eğitimin ilkeleri ve gelişmesi” isimli araştırmasında mesleki ve teknik eğitim sistemini meydana getiren unsurlar ve bu unsurların analizini yapmıştır. Araştırma sonucunda Mesleki ve teknik eğitimin planlanmasında ve yürütülmesinde mesleki eğitimcilerle birlikte toplum ve iş hayatını temsil eden grupların ortaklaşa çalışmaları, bölgesel ihtiyaçların dikkate alınarak merkezden yapılan sınırlamaların en aza indirilmesi, mesleki ve teknik eğitimde görev alacak öğretmenlerin belirli bir süre sanayi tecrübesine sahip olması gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Sezgin (1982) “Mesleki eğitimin kapsam ve gelişimi” adlı araştırmasında mesleki ve teknik eğitimin dünyadaki ve Türkiye’deki gelişimini kısaca incelemek ve mesleki ve teknik eğitime olan ihtiyacı belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda eğitim programlarının bireyin ve iş hayatının ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi, kapsamlı ve tutarlı bir değerlendirme mekanizmasının oluşturulması sonuçlarına ulaşmıştır.

Alkan & Doğan (1976) tarafından yapılan “Mesleki ve teknik eğitimin ana plan ve esasları” adlı çalışmada Devlet Kalkınma Planları doğrultusunda kısa ve uzun dönemli bir Mesleki ve Teknik Öğretim Ana Planının hazırlanması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda genel eğitim, örgün ve yaygın mesleki eğitimin bir bütün olarak ele alınıp sistem içerisinde yatay ve dikey geçişlerin sağlanması, ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasal hedefleri için öncelik gerektiren mesleklerden aranan yetenekler saptanması, kritik olan mesleklerden başlamak üzere her meslek için ilerleme yolları belirlenmesi gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Tezcan’ın (1973) yaptığı “Toplumumuzda mesleki ve teknik öğretim ile ilgili değer yargıları ve değişme eğilimleri” isimli çalışmada mesleki ve teknik öğretimle ilgili değer yargılarının neler olduğunu, bu yargıların sebepleri ve değiştirmek için alınabilecek

tedbirleri arařtırmıřtır. Arařtırma sonucunda mesleki ve teknik eęitimin fakir veya kabiliyetsiz çocuklara ait bir gelenek olarak dūřunūldūęunū, yūksek ōęrenim olanaęının mevcut olmayıřı, mezunların iř ve sermaye bulma konusunda karřılařtıkları sorunlar, ders programları ile evre ihtiyaının uyuřmaması gibi sebepler saptamıřtır.

Yapılan arařtırmalar sonucunda erkek sanat enstitūlerini bir būtūn olarak tarihsel geliřimi, ōęrenci ve mezun sayıları, ōęretmen sayısı gibi konuları inceleyen bir çalıřmanın olmadıęı gōrūlmūřtır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Erkek sanat enstitüleri üzerine yapılmış olan bu çalışma, bir nitel araştırmadır.

Yıldırım ve Şimşek(2013)'e göre nitel araştırma;

Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plâna alan bir yaklaşımdır (s. 45).

Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 217).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini mesleki ve teknik eğitim üzerine yapılmış çalışmalar oluşturmaktadır. Örneklemi ise erkek sanat enstitülerini konu alan çalışmalar oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmaya yönelik veri toplama çalışmaları sırasında, öncelikle araştırma amaçlarına uygun olarak daha önceden yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmada kullanılan kaynaklar ise literatür taraması sonucunda elde edilmiştir.

1974'ten sonra erkek sanat enstitüleri, endüstri meslek liseleri olarak adlandırıldığından araştırma sürecinde 1943-1974 yılları arasında erkek teknik eğitimle ilgili olabilecek kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve internette yer alan kaynaklara ulaşılmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma sürecinde elde edilen veriler konu bütünlüğü içerisinde tarihsel bir akışla ele alınmıştır. Araştırmayı daha anlaşılır kılmak için erkek sanat enstitülerinin kuruluş tarihine kadar olan mesleki ve teknik eğitim genel hatlarıyla araştırılmış ve kavramsal çerçeveye dahil edilmiştir.

Araştırmada ulaşılan bazı kaynaklarda mesleki eğitim veren okulların bütün olarak ele alındığı görülmüştür. Bu sebeple okulları ayrı ayrı inceleyen, Milli Eğitim Bakanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü yayınları çalışmada kullanılmıştır.

Erkek sanat enstitülerinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişiklikler “Erkek Sanat Enstitülerinin Kuruluşu ve Gelişimi” başlığı altında incelenmiştir. Milli eğitim şûralarında erkek sanat enstitüleri ile ilgili alınan kararlar ayrı başlık olarak eklenmemiş, tarihsel akış içerisinde yeri geldikçe çalışmaya eklenmiştir.

Erkek sanat enstitüsü öğrencileri ile ilgili ulaşılan bilgiler; okula kayıt ve kabul, kıyafet ve kılık, öğrenci sayıları olarak ayrı başlıklarda incelenmiştir.

Erkek sanat enstitüsü mezunlarıyla ilgili bilgiler ayrı başlık altında verilmiştir. Bu başlığa sınıf geçme ile ilgili araştırma sonuçları dahil edilmiştir. Erkek sanat enstitüsü mezunları iş hayatına atılabildiği gibi üst öğrenimlere de devam etmişlerdir. Mezunların devam edebileceği okullar ayrı başlık olarak çalışmaya eklenmiştir.

Erkek sanat enstitülerinin sanayileşme çabasında olan ülkemiz için önemli bir boşluğu doldurduğu, mezunların sanayi için önemi, okulların atölyelerinde piyasa için yapılan işler pek çok kaynakta görülmüştür. Erkek sanat enstitülerinin öneminin ve etkisinin daha iyi

anlaşılabilmesi için okulun Türkiye'nin ekonomik yapısına etkileri ayrı bir başlıkta incelenmiştir.

Erkek sanat enstitüleri içerisinde sanayinin ihtiyaç duyduğu farklı meslek alanları, sanat şubesi(bölüm) olarak açılmıştır. Bu şubelerin haftalık ders programında zaman içerisinde değişiklikler yapılmıştır. Açılan sanat şubeleri ve haftalık ders programları bir başlık altında incelenmiştir.

Erkek sanat enstitülerinde açılan bazı şubeler zamanla gelişip, büyüyerek müstakil okul olmuştur. Bu okullar yapı ve işleyiş olarak erkek sanat enstitüleriyle benzerdir. Farklı bölgelerde, farklı sanayi kollarında açılmış bu okullar "Erkek Sanat Enstitülerine Benzer Diğer Okullar" başlığı altında araştırmaya eklenmiştir.

Bazı erkek sanat enstitülerinin içinde erkek orta sanat okulu, pratik sanat okulu açılmıştır. Yapı enstitülerinin de erkek sanat enstitüleri içinde bölüm olarak açıldığı görülmüştür. İlgili okullar erkek sanat enstitüleri ile bağlantılı olduğundan ayrı bir başlıkta "Erkek Sanat Enstitüleri İçinde Açılan Okullar" olarak araştırmaya eklenmiştir.

Araştırma sürecinde mesleki ve teknik eğitim politikasına ve erkek sanat enstitülerine dönük bazı eleştirilere ulaşılmıştır. Bu eleştiriler de ayrı bir başlık olarak araştırmaya dahil edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde erkek sanat enstitülerinin gelişim süreci, yönetim yapısı, öğrenci ve mezun sayıları, erkek sanat enstitülerinde açılan sanat şubeleri ve bu şubelerin haftalık ders dağıtım çizelgeleri gösterilmiştir.

4.1 Erkek Sanat Enstitülerinin Kuruluşu ve Gelişimi

29.5.1927 tarih ve 1052 sayılı Meslek Mektepleri Hakkında Kanun ile sanat okullarının program, araç gereç, öğretmen yetiştirme ve istihdam sorumluluğu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanan sanat okullarında, bir bütünlük sağlamak amacı ile öğretim süresi ikisi hazırlık ve üçü de mesleki olmak üzere ilkokul üzerine beş yıl olarak düzenlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın sanat okullarıyla ilgilenmesi bu yasayla başlamıştır.

1931 yılında kabul edilen 1867 sayılı kanunla her il kendi bölgesinde bulunan sanat mektebinin masraflarına belli oranlarda katılmaya mecbur tutulmuştur. Sanat okullarının yerel imkânlarla desteklenmeye devam etmesi okulların gelişimi açısından sorun olmuştur. Bu sebeple 2765 sayılı ve 7.6.1935 tarihli kanunla Bölge Sanat Okulları, Maarif Vekâleti bütçesi ile idare edilmeye başlanmıştır.

Talim Terbiye Kurulu'nun 11/3/1940 tarih 43 sayılı "beş senelik bölge sanat okullarının tahsil itibari ile iki devreye ayrılması hakkında" kararıyla bölge sanat okulları ilk devresi üç yıllık, ikinci devresi iki yıllık meslek okulları olarak düzenlenmiştir (Kocakaya, 2007, s. 20).

1941 yılında 2287 sayılı yasaya ek olarak çıkarılan Bakanlık Merkez Örgütü Kanunu, 4113 sayılı yasayla değiştirilerek Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Bakanlık içinde mesleki ve teknik eğitimin müsteşarlık düzeyinde örgütlenmesi bu alanda yapılan çalışmaların verimini artırmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 10/5/1943 tarihli 94 sayılı "bölge sanat okulunun her iki devresine ayrı isimler verilmesi hakkında" kararıyla daha önceden iki devreye ayrılmış olan bölge sanat okullarının sadece birinci devresini bulunduran okullara erkek orta sanat okulu, iki devresini de bulunduran okullara erkek sanat enstitüsü denilmesi kararlaştırılmıştır. Alınan bu kararlar Erkek Sanat Enstitüleri kurulmuştur.

Erkek sanat enstitülerinin kurulmasında, endüstrinin çeşitli alanlarına güçlü pratik bilgiyle birlikte teknik ve meslek bilgisi olan kalifiye işçileri ve geleceğin ustabaşılarını yetiştirmek amaçlanmıştır (Maarif Vekaleti, 1959, s. 7).

Erkek orta sanat okullarının amacı Milli Eğitim Bakanlığı (1947)'na göre "Erkek orta sanat okullarıyla orta yapı okulları; öğrencilerine, bir yandan ilköğrenimin üstünde genel ve mesleki bilgi veren ve kısa zamanda bir sanat öğretene, bir yandan da mesleğinde daha çok ilerlemek isteyenlerini sanat ve yapı enstitüleri öğrenimine hazırlayan okullardır." olarak belirtilmiştir (s. 6).

Erkek sanat enstitülerinin amacı Milli Eğitim Bakanlığı (1947)'na göre "Erkek sanat ve yapı enstitüleri, erkek orta sanat ve orta yapı okulları mezunlarının genel ve meslek bilgilerini genişletmek ve öğrendikleri sanattaki maharetlerini ilerletmek; ortaokul mezunlarından isteyenlere sanat öğrenimi vermek ve öğrencilerini daha üstün dereceli teknik öğrenime hazırlamak amacıyla kurulmuş olan okullardır." olarak belirtilmiştir (s. 7).

Costat (1956)'a göre orta sanat okullarının amacı "belirli bir iş yapan piyasa işçisinden daha iyi bir seviyede, endüstri sahasında bir iş bulmak isteyen gençlere, oldukça ihtisaslaşmış mesleki bir bilgi vermektir." (s. 7). Erkek sanat enstitülerinin amacını ise "kalifiye bir işçi olduğu kadar, ekip şeflikleri de yapabilecek imkânlarla endüstri sahasında çalışmak isteyen gençlere daha tam ve ihtisaslaşmış mesleki bir tahsil vermek, daha yüksek seviyeli okullarda (teknik okullara, mühendis okullarına, sanat okullarına öğretmen yetiştiren okullara, Yüksek Maden Okulu'na v. s.) öğrenimini devam ettirmek isteyen öğrencilere esaslı bir mesleki eğitim vermek." olarak açıklamaktadır (s. 3).

Duyar (1946)'a göre Erkek Sanat Enstitüleri “Mühendislerin hazırladıkları yapım resim ve plânlarını gerçekleştirecek atölye şeflerini, ustabaşlarını, büyük ve küçük endüstrimizle küçük sanatlar için bilgili, kalifiye işçi ve teknisyen yetiştiren kurumlardır.” (s.3).

Kuruldukları dönemde orta sanat okulları en az beş yıllık ilkokulu bitirmiş 12 -17 yaşındaki öğrencilerin alındığı öğrenim süresi üç yıl olan bir kurumdur. Bu üç yıllık teorik ve pratik öğrenim sonunda başarı gösterenler kalifiye işçi olurlar. Bitirme sınavlarını verenler (orta sanat okulu) diploması alırlar ve ortaokul mezunu haklarını da kazanırlar (Maarif Vekaleti, 1959, s. 8).

Erkek Sanat Enstitüleri, orta sanat okulunu bitirenlerin isterlerse sanat ve bilgilerini ilerletmek üzere devam edebileceği iki yıllık bir okuldur. Bu iki yıllık öğrenimi başarı ile bitirenler enstitü mezunu olurlar ve meslekleri dahilindeki görevlerde lise mezunu hakkını kazanırlar (Maarif Vekaleti, 1959, s. 8).

Erkek Sanat Enstitüleri parasızdır ve okulların tüm masrafları devlet bütçesinden ödenmektedir (Maarif Vekaleti, 1959, s. 10).

Beş yıllık Erkek Sanat Enstitüleri'nin ilk yılı (ya da erkek orta sanat okulunun ilk yılı), mesleğe yöneltme sınıfıdır. Öğrenciler ikinci sınıftan itibaren belli meslekleri takip ederler (Maarif Vekaleti, 1959, s. 9). Erkek Sanat Enstitüleri'nde öğrenci sanat dalı seçimini yaptıktan sonra, bir başka sanat dalına geçemez. Erkek orta sanat okulu bitirerek erkek sanat ve enstitüsüne giren öğrenci, mezun olduğu okuldaki sanat dalını takip etmek zorundadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 10).

Erkek Sanat Enstitüleri'nin büyük bir kısmında ilkokul mezunlarının kabul edildiği erkek orta sanat okulları bulunmaktadır. Bu orta sanat okullarının öğretim ve eğitim ilkeleri, genel olarak klâsik öğrenim veren ortaokulların öğretim ve eğitim ilkeleriyle aynıdır. Yalnız, bu okullarda el becerisini öğrencilere kazandırmak için iş bilgisi derslerine daha fazla ders saati ayrılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 19,21).

Erkek Sanat Enstitüleri içinde klasik ortaokul mezunlarının teknik öğretime geçebilmeleri ve sanat öğrenmelerini sağlamak için açılmış özel sınıflar vardır (Duyar, 1946, s. 4). Bu sınıflara mecburi ilkokuldan sonra genel ortaokullara devam edip bu okulları bitirerek mesleki eğitim görmek isteyen ve 15 yaşına gelmiş olanlar Erkek Sanat Enstitülerinin dördüncü sınıflarına kabul edilirler (Maarif Vekaleti, 1959, s. 8).

Erkek Sanat Enstitüleri'nin sayılarının artmasında ve gelişiminde İkinci Dünya Savaşı sonrası, toplam iş gücü içinde oranı yükselen genç nüfusa iş olanakları hazırlamak ve sanayinin iş gücü talebindeki artışı karşılama amacı etkili olmuştur (Kerimoğlu, 2006, s. 12). İkinci Dünya Savaşı sonrasında mesleki ve teknik eğitimde önemli gelişmeler olmasına rağmen, İsmet İnönü, 1 Kasım 1944'te TBMM'nin açılış konuşmasında "...Üç dört sene içinde, üç dört misli fazla neticeler aldığımız halde, henüz ihtiyacı bir dereceye kadar karşılayacak dereceden çok uzaktayız. Bir ehemmiyetli başlangıç olan eldeki program önümüzdeki iki üç sene içinde tamamıyla yerine getirdikten sonradır ki, memlekette teknik öğretim temel atmış ve geniş bir ihtiyacın içine girmiş olacağız. Kız ve erkek, şehirli ve köylü teknik öğretim kurumları ve akşam sanat okulları, bütün orta öğretim kurumlarının ve öğrencilerinin birçok misli olması lazımdır." diyerek çeşitli düzeylerdeki mesleki ve teknik kurumlara devam eden öğrenci sayısının arttığını fakat bunun daha da artması gerektiğini açıklamaktadır (Cihan'dan aktaran Doğan, 2015, s. 37).

Üçüncü Milli Eğitim Şûrası, 2-10 Aralık 1946 tarihinde toplanmıştır. Şûranın gündemini ticaret ortaokulları ve liseleri program ve yönetmeliği, erkek orta sanat okulları ve enstitüleri program ve yönetmeliği, orta derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatın günün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi konuları oluşturmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 97).

Şûra'da Erkek Orta Sanat Okulları ve Enstitüleri ile İstanbul Teknik Okulu Komisyonu, orta sanat okulları ve enstitülerinde atölye saatlerinin artırılması, elektrikçilik ve tesviyecilik özel sınıflarının öğrenim sürelerinin ortaokuldan sonra iki yıl olarak tespit edilmesi, Erkek Sanat Enstitüleri'nin ikinci devresinde müzik ve beden eğitimi dersi için ders dağıtım çizelgesinde birer saatlik zaman ayrılması konularında teklifte bulunmuştur ve bu teklifler kabul edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 97).

Mesleki ve teknik eğitimin önemine inanan İsmet İnönü,1 Kasım 1948'de TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmada "Endüstrileşme davamızda muhtaç olduğumuz teknik elemanları hazırlayan teknik öğretim kurumlarını bütçe imkânları buldukça çoğaltmaya gayret ediyoruz." diyerek mesleki ve teknik eğitime parasal desteğin devam edeceğini belirtmiştir (Cihan'dan aktaran Doğan, 2015, s. 38).

Bu dönemde mesleki ve teknik eğitimin, ulusal eğitim sisteminin bir parçası haline gelmesinde, ülke çapında örgütlenmesinde, parasal kaynakların bulunmasında, öğretmen yetiştirme sisteminin kurulmasında ve tüm olanakların en verimli bir şekilde

kullanılmasında Rüştü Uzel'in büyük payı vardır. Meslek okullarının tüm yurda yayılmasında liderlik yapan kişilerin başında gelmiştir (Doğan, 2012, s. 28).

1950 yılında kabul edilen 5642 sayılı kanunla mesleki ve teknik öğretimin gelişmesine destek vermek üzere ikinci kez ek ödenek sağlanmıştır. Bu kanunla 1951 ve 1960 yılları arasında yıllık 7,5 milyonu aşmamak üzere 75 milyon lira ek destek sağlanmıştır. Bu ödeneğin sağlanmasında da Rüştü Uzel'in büyük katkıları olmuştur (Doğan, 2012, s. 28). Bu ödenekle 1951 yılından itibaren yarım kalmış işler tamamlanmış, atölye ve laboratuvar tesisleri donatılmıştır (Alkan vd., 1998, s. 41).

Milli Eğitim Bakanlığı eski müsteşarlarından Ferid Saner, mesleki ve teknik eğitime verilen önem için "İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla ordu ihtiyaçlarının belirlenmesi, İnönü'nün cumhurbaşkanı ve Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanı olarak asker oluşları mesleki ve teknik eğitimin zaruretini ortaya koymuştur." şeklinde yorumlamıştır. Mesleki ve teknik eğitimin eski müsteşarlarından Saip Develi ise "İkinci Dünya Harbinde Fransızların yenilmesi ve bunun sebeplerinin Almanya karşısında mesleki ve teknik eğitimin Fransa'da çok ihmal edilmiş olduğunun ifade edilmesi ve bu gerçeğin İnönü ve hükümetlerince iyice kavranmış olması" diyerek mesleki eğitime verilen önemin nedenini yorumlamıştır (Doğan, 2012, s. 28).

1930-1939 yılları arasında devletçilik ilkesi doğrultusunda izlenen devletçi sanayileşme denemesi ile Türkiye ekonomisinin dışa kapanarak devlet eliyle milli sanayileşme denemesinin ana hatlarıyla başarılı olduğu söylenmektedir. Yine aynı dönemde Türkiye sanayileşme doğrultusunda ilk ciddi adımlarını atmış, sanayinin sabit fiyatlarla yıllık büyüme hızları ortalaması %10,3 civarında gerçekleşmiştir (Boratav, 2012, s. 59,71). Böylelikle Türkiye'de sanayide çalışanların sayısında devamlı bir artış olmuştur. 1927 Sanayi Sayımı'na göre Türkiye'de çeşitli sanayi dallarında çalışanların sayısı 256.855 kişiyken 1950 Sanayi ve İşyerleri Sayımı'nda çalışanların sayısı 335.576 ya yükselmiştir. 1955 nüfus sayımına göre ise sanayide çalışanların faal nüfusa oranı ancak % 10 olmuştur (Cillov, 1965, s. 321).

4 Aralık 1957 tarihinde Ford Vakfı tarafından görevlendirilen üç kişilik¹ bir inceleme heyetinin hazırladığı raporda mesleki ve teknik öğretim okullarının daha verimli

¹ Üç kişilik ekip şu kişilerden oluşmaktadır; Prof. Fahri İz: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyatı Profesörü, Prof. Mukbil Gökdoğan: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı, Dr. Samim Sinanoğlu: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Doçenti (Milli Eğitim Bakanlığı, 1960, s. 1)

çalışmaları ve memleketin muhtaç olduğu kaliteli teknik elemanları yetiştirmek üzere mesleki ve teknik öğretim okullarının, ortaokula dayalı ve süreleri en az üç yıl olan meslek kolejleri veya meslek liseleri halinde kurulması ve bu meslek liselerinde açılacak kolların bölgenin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi, sürelerinin de mesleğin gerekliliklerine göre düzenlenmesi önerilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1960, s. 1,54).

1942 ve 1951 yıllarında mesleki ve teknik eğitim için ayrılan ek bütçelerin ardından okul sayısı ve öğrenci mevcudunda ciddi artış yaşanmıştır. Yapılanların yine de yeterli olduğunu söylemek güçtür. Bu dönemde diğer ülkeler arasında hangi durumda olduğumuzu görebilmek için Tablo 6'da bazı ülkelerin örgün eğitim sistemlerinde okuyan öğrenci sayısı ve yüzdeleri kademelere göre verilmiştir.

Tablo 6

Bazı Ülkelerde Örgün Eğitimde Kademelere Göre Öğrenci Dağılımı

Ülkeler	Sayı/Oran	Toplam Öğrenci	İlkokul Öğrencisi	Ortaöğretim Akademik Kol Öğrencisi	Ortaöğretim Mesleki ve Teknik Kol Öğrencisi	Toplam Ortaöğretim Öğrencisi	Yükseköğretim Öğrencisi
Almanya ¹	Sayı	8 635 961	5 031 776	1 222 351	2 208 514	3 430 865	173 320
	Oran	100	58,3	14,2	25,5	39,7	2,0
İngiltere ²	Sayı	7 521 216	4 787 359	-	-	2 654 806	79 031
	Oran	100	63,6	-	-	35,3	1,1
Fransa ¹	Sayı	6 756 161	4 867 104	1 334 918	324 139	1 659 057	229 000
	Oran	100	72,0	19,8	4,8	24,6	3,4
İsveç ³	Sayı	1 228 141	839 000	206 344	153 326	359 670	29 471
	Oran	100	68,3	16,8	12,5	29,3	2,4
Japonya ¹	Sayı	21 774 195	13 492 087	6 724 080	991 477	7 715 557	566 551
	Oran	100	62,0	30,9	4,5	35,4	2,6
Portekiz ²	Sayı	1 061 433	869 207	90 236	81 139	171 375	20 851
	Oran	100	81,9	8,5	7,6	16,1	2,0
İspanya ¹	Sayı	4 408 006	3 726 492	421 346	187 569	608 915	72 599
	Oran	100	84,5	9,6	4,3	13,9	1,6
İsrail ¹	Sayı	423 291	370 356	27547	13 888	41 435	11 500
	Oran	100	87,5	6,5	3,3	9,8	2,7
Türkiye ²	Sayı	2 982 279	2 514 592	315 500	98 703	414 203	53 484
	Oran	100	84,3	10,6	3,3	13,9	1,8

Kaynak: Kodamanoğlu, N. (1964). *Türkiye'de eğitim (1923-1960)*. Ankara: Milli Eğitim.

Tablo 6'daki verilere bakıldığında ortaöğretimde mesleki ve teknik kol alanı öğrenci oranında gelişmiş ülkelerin bir hayli gerisinde olduğumuz görülmektedir.

¹ 1958-1959 yılı rakamlarıdır.

² 1957-1958 yılı rakamlarıdır.

³ 1959-1960 yılı rakamlarıdır.

Altıncı Milli Eğitim Şûrası Maarif Bakanı Ahmet Özel başkanlığında 18-23 Mart 1957’de toplanmıştır. Şûranın gündemini mesleki ve teknik öğretim, erkek teknik öğretim konuları oluşturmuştur (Kerimoğlu, 2006, s. 42).

Şûra’da Erkek Teknik Öğretim Komisyonu’nun hazırladığı raporda, Erkek Sanat Enstitüleri’nin birinci devrelerinin ilk iki sınıfında atölye çalışmalarının o yaş çocuğunun özellikleri dikkate alınarak azaltılması, Erkek Sanat Enstitüleri’nin ikinci devresinin öğrenim sürelerinin üç yıla çıkarılarak sanat lisesi haline getirilmesini, bu okulların programlarının gözden geçirilerek yabancı dil, müzik ve beden eğitimi derslerine de yer verilmesini, araç ve gereçler tamamlanmadıkça yeni okullar açılmamasını, bu okullarda günün ihtiyaçlarına göre yeni şubeler açılması, kalkınma ihtiyacının gerektirdiği teknik personelin yetiştirilme işinin önceden planlanması ve sanat enstitülerinin bazı bölümlerine kız öğrenci alınması imkânının sağlanması konuları ile ilgili tekliflerde bulunulmuştur. Bu tekliflerin çoğunluğu şûra genel kurulunca kabul edilerek uygulamaya konulmuştur (Cicioğlu, 1985, s. 259; Kerimoğlu, 2006, s. 42; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a).

Şûra toplantıları içinde, Mesleki ve teknik eğitimin en geniş olarak ele alındığı bu çalışmalarda, mesleki ve teknik eğitim hakkında Milli Eğitim Bakanı Ahmet özel şu açıklamada bulunmuştur:

“...Orta Sanat Okulları: İlkokullarımızı hemen takiben gelen ilk mesleki ve teknik okullar, Sanat Enstitülerimizin birinci devrelerini teşkil eden Orta Sanat Okulları ve benzerleridir. Erkek Orta Sanat Okuluna 12-13 yaşlarında giren öğrenciler;15-16 yaşlarında buradan mezun olurlar. Orta Sanat Okulları programı umumi bilgilere ve tatbikatına yer vermektedir. Haftada 36 saatten 44 saate kadar giden ders ve atölye çalışmaları, yaşlarının tahammülü dışında olduğu için, öğrencileri yormaktadır, öğrencilerin atölye çalışmaları bu yaşlardaki çocuklar için ağır görülmekte, kullandıkları âlet ve tezgâhlar da ancak daha yukarı yaşlarda olanlara uygun bulunmaktadır. Orta sanat öğreniminin ilkokula mı yoksa ortaokula mı dayanması lâzım geldiği hakkında Teknik Öğretim Dairemizce yapılan tetkiklerde her iki şeklin fayda ve mahzurları tespit olunmuştur. Teknik öğretim için ilkokulun ortaokuldan daha zengin bir kaynak teşkil etmesi, bazı ailelerin çocuklarını kısa zamanda müstahsil hale getirme arzuları bakımından Orta sanat okulunun müsait bir zemin olması, bu okulların ilkokula dayanmalarının faydalı cihetleridir, öte yandan ilkokul mezunlarının bu çağda beden ve zihince henüz yeteri kadar gelişmemiş olmaları, kendilerine isabetli bir meslek seçecek yaşta bulunmamaları, bu yaştaki çocukların bedence sanat eğitimine elverişsiz olmaları, ilkokulda kazanılan bilgi ve maharetlerin sanat tahsili kâfi gelmeyişi, enstitülerin ilkokula dayalı kalmalarının mahzurları olarak belirmiştir. Sanat ve yapı enstitüleri ortaokula dayandırıldığı takdirde, bu müesseselere bedenen ve zihnen gelişmiş, nispeten daha mütecanis öğrenciler alınacaktır; öğrenci, mesleğini daha şuurlu bir şekilde seçecektir; öğretim, türlü bakımlardan

daha ekonomik olacak ve meslek öğretmeninden tasarruf temin edilecektir. Enstitülerde ortaokul mezunlarının muvaffakiyet nispeti, ilkokul mezunlarına nazaran daha yüksektir. Netice olarak ortaokul mezunları Yapı ve Sanat Enstitülerini doyuracak derecede bol olan şehirlerde enstitülerin birinci devrelerinin kaldırılması, diğer yerlerde de bugünkü durumun devam ettirilmesi, fakat programların bir revizyona tabi tutulması, v.s. gibi görüşler meydana çıkmıştır.

...Erkek teknik okullarımızın memlekette en yaygın olanı, sayılan 70i bulan Erkek Sanat Enstitüleridir. Enstitülerde bugün tatbik edilen programın orta ihtisas öğretimi yanında genel kültüre de ehemmiyet verişî pek yerindedir. Ancak bu genel kültür derslerinin okul ihtiyaçlarına göre ayarlanması icap eder. Bu dersler çocuğun şahsiyetini geliştirecek bir mahiyet almalıdır. Umumi eğitim bakımından anadilinin ehemmiyeti aşîkârdır. Sanat Enstitülerinden mezun olan öğrenciler yazma ve söyleme bakımından sade ve doğru bir Türkçe'ye sahip olmalıdırlar. Yazılacak ve söylenecek mevzuların, çocuğun tecrübelerinden gelen konular olması, anadil öğretiminde muvaffakiyet sağlar. Tarih, coğrafya, yurt bilgisi derslerinin, çevreden hareket eden sosyal bilgiler halinde toplanması faydalı görülmektedir. Enstitü programlarında kültür dersleri bakımından yapılacak daha başka değişiklikler olup olmadığı tetkikler sonunda meydana çıkacaktır. Herhalde teknik derslerde ve maharet isteyen işlerde bilhassa muvaffak olan öğrencilerin genel kültür derslerinde daha da muvaffak olmalarını sağlayacak yolları aramalıyız Meslek ve atölye derslerinin, bu müesseselerin gayelerine daha uygun bir hale getirilme zarureti mütehasıslar tarafından ileri sürülmektedir. Program, mesleki maharet iktisabının aleyhine olarak, teknoloji dersleriyle fazla yüklüdür. Bunun yükseköğretime hazırlık endişesinden ileri geldiği ve müesseselerde başarısızlık nispetini artırdığı belirtilmekte ve enstitülerde bu derslerin bilhassa pratik formasyon yararına okutulmaları gerektiği üzerinde ısrar olunmaktadır (Cicioğlu, 1985, s. 257).

Altıncı Milli Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar doğrultusunda Erkek Orta Sanat Okulları'nda klasik ortaokul müfredatı uygulanmaya başladığından Erkek Sanat Enstitüleri'nde yer alan klasik ortaokul mezunları için açılmış özel şubeler kaldırılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 19).

Sanayi alanında yapılan yatırımlar, mesleki ve teknik öğretimdeki gelişmeler, Erkek Sanat Enstitüleri'nin sayılarındaki artışlarla 1950 yılında devlet sektöründe 76.033 işçi, özel sektörde 86.826 ücretli işçi bulunurken 1961 yılında devlet sektöründe 126.225 işçi ve özel sektörde ise 196.224 işçi çalışmaktaydı. Bu on yıllık sürede devlet sektöründe çalışan işçilerin % 60 özel sektörde ise % 100 den fazla bir artış meydana gelmiştir (Cillov, 1965, s. 322).

Yedinci Milli Eğitim Şûrası 5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanmıştır. Şûranın gündeminde, kız teknik öğretim, ticaret öğretimi, erkek teknik öğretim konuları yer almıştır. 1962 yılına kadar orta dereceli meslek okullarından mezun olanlar meslek yüksekokullarına devam ediyorlar ya da iş hayatına atılıyorlardı. Genel yükseköğretime devam etmek isteyen meslek okulu mezunları ise liseyi bitirmek zorundaydı. Bunun sonucunda ülkenin meslek okullarına büyük ihtiyacı olduğu halde olarak liselere istek artmış ve lise sayısı hızla çoğalmıştır. Bu nedenle Yedinci Şûra'da şu kararlar alınmıştır;

- a) Liselerin öğrencilerini sadece yükseköğretime hazırlayan okullar olarak değil, aynı zamanda hayata hazırlayan genel öğretim kurumları olarak düzenlenmeleri,
- b) İki yıllık orta dereceli meslek okullarının(Erkek Sanat Enstitüleri'nin) çeşitli meslekler için eleman yetiştirmek olan esas fonksiyonları aynen muhafaza edilerek öğrenim sürelerinin aynı zamanda ortaöğretim derecesi içinde bütünlüğü ve ahengi sağlamak üzere üç yıla çıkarılmasını,
- c) Lise ve dengi meslek okullarından mezun olan başarılı öğrencilere, yetiştikleri alanlarda üniversiteye girebilmeleri için olgunluk sınavlarının konmasını,

karara bağlamıştır (Cicioğlu, 1985, s. 260,261).

Şûra'da Erkek Sanat Enstitüleri için kabul edilen amaçlar;

- a) Yapıcı ve yaratıcı bir muhakeme yeteneğine sahip,
- b) Girişimci, işini ve mesleğini seven, bununla iftihar edip iş ahlâkını benimsemiş,
- c) Mesleği ile ilgili makine, alet ve malzemeleri iyi kullanarak iş yapabilme bilgi ve becerilerini kazanmış,
- d) İnsan münasebetlerine ve iş idaresine vakıf, görev ve sorumluluk duygusu gelişmiş,

elemanlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir.

Bu elemanları, endüstri, bayındırlık ve diğer iş alanlarının ihtiyacı olan çeşitli meslek dallarında beceriler isteyen işlere kolaylıkla uyabilecek, ayrıca bu okullara devam eden üstün kabiliyetlileri branşları ile ilgili yükseköğrenime hazırlamakta amaçlar arasındadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 109).

Erkek Sanat Enstitüleri mezunlarına yükseköğretim yolunun açılması için I. Demirel Hükümeti (27 Ekim 1965 - 3 Kasım 1969) Programında "İmam hatip okulları, mesleki orta ve teknik okul mezunlarına yükseköğretim imkânlarını açık tutarak kabiliyetlerini geliştirmelerini sağlayacağız. Meslek okullarında orta öğretimlerini tamamlayanların

kabiliyetlerine göre üniversite ve yüksekokullara devam edebilmelerine fırsat eşitliği bakımından imkân vererek gerekli tedbirler alınacaktır.” denilmiştir (Ekinci, 1994, s. 17).

28 Mart 1969 tarihinde 13160 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Orta Dereceli Teknik ve Meslek Okullarını Bitirenler İçin Lise Bitirme İmtihanları Hakkındaki Yönetmelik ile orta dereceli mesleki ve teknik okulları mezunlarından istekliler yapılacak sınavda başarılı olursa lise diploması almaya hak kazanacaktır. Adaylar edebiyat kolu için; Türkçe-kompozisyon, Türk dili ve edebiyatı, tarih ve felsefe dersi ile bir seçmeli dersten, fen kolu için, Türkçe-kompozisyon, tarih, matematik, fizik ile seçilecek bir seçmeli dersten sınava girmek zorundadırlar.

1966-1967 öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Enstitüleri'nin öğretim süreleri 2 yıldan 3 yıla çıkarılmıştır. Erkek sanat ortaokullarına ise 1965-66 öğretim yılından itibaren yeni kayıt yapılmamış ve öğrencilerini mezun ettikten sonra kapanmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 19).

Sanat enstitülerinin öğretim programları 1969-1970 öğretim yılında gözden geçirilerek birinci sınıflarının programları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre sanat enstitülerinin birinci sınıfları teknisyen okullarının da birinci sınıfı olmuştur. Birinci sınıf, genel kültür, fen kültürü, mesleki ve teknik dersler yönünden ortak ve temel bir sınıf haline getirilmiştir. Sanat enstitülerinin ikinci ve üçüncü sınıf programları da daha çok beceri ve mesleki yeterliliğe yönelmiştir (Tuna, 1973, s. 106).

Sekizinci Milli Eğitim Şûrası 28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihlerinde toplanmıştır. Şûranın gündemi, Ortaöğretim Sistemimizin Kuruluşu ile Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi olarak belirlenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 120).

Şûra'da milli eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere Türk eğitim sistemi birbirine dayalı ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim olarak üç öğretim devresine ayrılmıştır. Bu sınıflandırma ile ortaokul, ilkokulun devamı ve orta öğretimin birinci devresi olarak kabul edilmiştir. Ortaöğretim ise ortaokula dayalı genel olarak 14 -17 yaş grubundaki öğrencilere verilen genel, mesleki ve teknik eğitimin tümü olarak ifade edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 120).

Şûra kararlarında mesleki ve teknik eğitim ikinci devre ortaöğretimin içinde yer almıştır. Mesleki ve teknik eğitimin amaçları, ortaokula dayalı genel olarak 14-17 yaş grubundaki öğrencilere verilen, bütün öğrencileri çeşitli programlarla ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre iş alanlarına, mesleklere veya yükseköğretime hazırlayan, bütün öğrencilere

ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür kazandıran ve onlara hem mesleki olarak hem de hayatta yararlanabilecekleri sağlam bir temel hazırlamak olarak belirtilmiştir (Cicioğlu, 1985, s. 243,244).

Öğrencilerin, ortaokul başlarında yeteneklerini keşfetmeye başladıkları, bu sebeple mesleki ve teknik eğitimin, ortaöğretimde verilmesinin öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerinin daha belirgin olacağı belirtilmiştir. Yönelmede yanılmaları ve zaman kaybını önlemek, muhtemel gelişmelere göre tekrar yönelmeyi kolaylaştırmak için çeşitli programlar arasında yatay ve dikey geçiş yolları açılmıştır. Öğrencileri programlara yöneltebilmek için ikinci devre orta öğretimin birinci yılı bir yöneltme sınıfı olarak belirlenmiştir. Yönelme sınıfı genel, mesleki ve teknik orta öğretimin ikinci devresinin birinci yılıdır. Bu sınıfta, birinci devreden gelen öğrenciler arasındaki seviye farkları giderilmeğe çalışılmış, sanat enstitüsü ve lise ayrımı kaldırılmış, genel ortaöğretim bütünü içinde ortaöğretimin ikinci kademesinde sadece programlarına göre diğer liselerden ayrılan okullar olmuştur. 1974-1975 öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Enstitüleri'nin adı meslek lisesi olmuştur (Cicioğlu, 1985, s. 243,244; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 123).

Şûra'da mesleki ve teknik öğretim kuramlarında; yapı, tesviyecilik, demircilik, marangozluk, motorculuk, elektrikçilik, elektronik, elektronik hesap makineleri, dökümcülük, modelcilik, laborantlık, matbaacılık, mensucat, otelcilik ve turizm, giyim ve konfeksiyon, el sanatları, besinler ve beslenme, ev idaresi vb. programların gerekli tesisleri olan okullarda uygulanacağı belirtilmiştir. Uygulanacak programların ortak özelliği, öğrenciye seçtiği programda vasıflı işçi seviyesinde bir meslek formasyonu kazandırmaktır. Bunu sağlayabilmek için yöneltme sınıfına dayalı onuncu ve on birinci sınıflarda ders saatlerinin en az üçte ikisi meslek derslerine ve uygulamalara ayrılır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 127).

4.1.1. Erkek Sanat Enstitüleri Sayıları

Tablo 7’de 1942-1972 yılları arasında öğretime devam eden sanat enstitüleri sayıları verilmiştir.

Tablo 7

1942-1972 Yılları Arasında Sanat Enstitüleri Okul Sayısı

Öğretim Yılları	Sanat Enstitüsü Türleri								
	Erkek	Kimya	Yapı	Motor	Elektrik Elektronik	Ağaç ve Metal İşleri	Tekstil	Matbaa	Gemi Yapı
1942-43	14	-	3	-	-	-	-	-	-
1943-44	22	-	2	-	-	-	-	-	-
1944-45	24	-	3	-	-	-	-	-	-
1945-46	28	-	4	-	-	-	-	-	-
1946-47	30	1	4	-	-	-	-	-	-
1947-48	40	1	4	-	-	-	-	-	-
1948-49	53	1	8	-	-	-	-	-	-
1949-50	60	1	8	-	-	-	-	-	-
1950-51	64	1	8	-	-	-	-	-	-
1951-51	64	1	8	-	-	-	-	-	-
1952-53	65	1	6	-	-	-	-	-	-
1953-54	67	1	6	1	-	-	-	1	-
1954-55	68	1	6	1	-	-	-	1	-
1955-56	69	1	6	1	-	-	-	1	-
1956-57	70	1	6	1	-	-	1	1	-
1957-58	73	1	6	1	-	-	1	1	-
1958-59	80	1	6	1	-	-	1	1	-
1959-60	87	1	7	2	-	-	1	1	-
1960-61	86	1	7	3	-	-	1	1	-
1961-62	88	1	7	4	2	-	1	1	-
1962-63	91	1	8	4	2	1	1	1	-
1963-64	91	1	8	4	2	1	1	1	-
1964-65	91	1	8	5	2	1	1	1	-
1965-66	95	1	9	5	1	1	1	1	1
1966-67	97	1	9	5	1	1	1	1	1
1967-68	100	1	9	5	1	1	1	1	1
1968-69	104	1	9	5	-	1	1	1	1
1969-70	112	1	9	5	-	1	1	1	1
1970-71	115	1	9	5	-	1	1	1	1
1971-72	118	1	9	5	-	1	1	1	1

Yapı Sanat Enstitüleri başlangıçta Erkek Sanat Enstitülerinin içinde bir bölüm olarak kurulduğundan tabloya dahil edilmiştir. Elektrik-elektronik Sanat Enstitüleri 1963-1964 öğretim yılına kadar Elektrik-Radyo Sanat Enstitüsü, Ağaç İşleri Sanat Enstitüsü 1970-1971 yılına kadar Ağaç İşleri Sanat Enstitüsü, Matbaa Sanat Enstitüsü 1967-1968 öğretim yılına kadar Matbaacılık Okulu, Tekstil Sanat Enstitüsü 1970-1971 öğretim

yılına kadar Mensucat Sanat Enstitüsü, Gemi Yapı Sanat Enstitüsü 1968-1969 öğretim yılına kadar Denizbank Sanat Enstitüsü adı altında faaliyet göstermişlerdir. Elektrik-Elektronik Sanat Enstitüsü 1968-1969 öğretim yılında Yenimahalle Sanat Enstitüsü'nün bir bölümü haline getirildiğinden bu öğretim yılından itibaren ayrı okul olarak alınmamıştır. Bazı kaynaklarda erkek sanat enstitüleri sayıları verilirken müstakil olarak kurulmuş orta sanat okulları da sayıya dahil edilmiştir. Tablo 7'de Erkek Orta Sanat Okulları sayısı dahil edilmemiştir. Erkek Sanat Enstitüleri'nin sayıları verilirken Erkek Orta Sanat Okulları'nın da dahil edildiği tablo için bkz. Maarif Vekaleti. (1959). Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim. İstanbul: Maarif Vekaleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik ve Yayım Müdürlüğü.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). Milli eğitim hareketleri 1942-1972. Ankara.

Özalp, R. (1956). Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim. Ankara: Maarif.

4.2. Yönetim

Erkek Sanat Enstitüleri'nin yönetiminden birinci derecede okul müdürü sorumludur. Okul müdürünün başlıca görevi Erkek Orta Sanat, Orta Yapı Okullarıyla Erkek Sanat ve Yapı Enstitüleri Yönetmeliği'nde "Okulu, müdür yönetir. Müdülden, arkadaşlarına ve öğrencilerine her bakımdan örnek olacak şekilde hareket etmesi okulun elemanlarıyla sıkı bir iş birliği yapması istenir." olarak belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 10).

Okul müdürüne yönetim işlerinde; müdür başyardımcısı, müdür yardımcıları ile atölye ve laboratuvar şefleri, öğretmen ve stajyer öğretmenler yardımcı olarak belirtilmişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 10).

Müdür başyardımcısı okulun yönetimi bakımından müdürün en yakın yardımcısıdır. Müdürün vereceği emirleri uygulamakla görevlidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 23).

Müdür yardımcısı, müdürün ve müdür başyardımcısının yardımcısıdır. Müdür veya müdür başyardımcısı tarafından verilen emirleri yerine getirmekle görevlidirler. Müdür başyardımcısı bulunmayan okullarda, müdür başyardımcısının görevleri müdür yardımcılara dağıtılır. Bir müdür yardımcısı bulunan okullarda, müdür yardımcılara düşen işler müdür ile birlikte müdür yardımcısı arasında bölüşülür. Okulun kâtip ve yönetim memuru bulunmadığı takdirde bu memurlara ait görevler de müdür yardımcılara verilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 24).

Atölye şefi, okulun atölyelerinin düzenli tutulmasından, atölye binalarının makine, avadanlık ve gereçlerinin korunması ve kullanılmasından, öğrencilerin yetişmesinden sorumludur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 25).

4.3. Öğretmenler

Erkek Sanat Enstitüleri'nde öğretmenler kendilerine verilen dersleri okuturlar, derslere ait bütün uygulamaları ve deneyleri yaparlar, atölyede öğrencileri öğretim programına uygun olarak yetiştirirler. Öğretmenler, ders ve atölye saatleri dışında okulun eğitim, öğretim ve yönetim işlerine katılmakla da görevlidirler. Öğretmenlerin öğrencilerine iyi birer örnek olmaları, öğrencileri yetiştirmek için her fırsatı değerlendirmeleri, fedakâr ve görevini severek yapmaları beklenir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 45).

Erkek Sanat Enstitüleri'nde genel kültür ve fen ile atölye ve meslek dersleri olarak iki grup öğretmen bulunmaktadır. Genel kültür ve fen dersleri öğretmenleri genellikle orta öğretim okullarının öğretmenlerini yetiştiren öğretmen okullarından yetişirler. Öğretmenler, akademik ortaokul sonrasında lise olmak üzere 6 yıl ve sonrasında öğretmen okulu yolunu izleyerek öğretmen olmaktadır. Erkek Sanat Enstitüleri için öğretmen okulunda ayrılmış özel şubeler bulunmamaktadır (Costat, 1956, s. 5).

Atölye ve meslek dersleri öğretmenleri ise sanat okulu öğretmeni yetiştirmeye dönük dört yıllık bir eğitim süresi bulunan öğretmen okulundan mezun olurlar. Bu okula sanat okulları mezunları sınav ile alınır. Bu okuldan mezun olanlar, meslek derslerini (malzeme bilgisi, genel ve mesleki teknoloji, mesleki resim) verebilirler. Bu öğretmenler; atölye şefi, okul müdürü ve hatta mesleki tedrisat müfettişi de olabilirler (Costat, 1956, s. 5).

Herhangi bir pedagojik formasyon almadan, sadece sanat okullarının ikinci devresinden(Erkek Sanat Enstitüleri'nden) mezun olanlar herhangi bir sanat okulunda iki sene için stajyer öğretmen olarak çalışabilirler. Stajyer öğretmenler yalnız atölye nezaretçisi olabilirler. Staj sonunda, iki aylık bir pedagojik formasyon kursunu takip için Ankara'ya gönderilenler, kurstan sonra teknoloji ve resim derslerini okutabilir, sanat okullarına atölye şefi, müdür yardımcısı olabilirler (Costat, 1956, s. 6).

Genel kültür dersleriyle fen dersleri öğretmenleri haftada en az 18, en çok 24 saat, atölye öğretmenleri ise haftada en az 28, en fazla 44 saat derse girmek zorundadırlar. Ek dersler için iki grup öğretmene, derece ve kademelerine göre bir para ödenmektedir (Costat, 1956, s. 6). Bu konuyla ilgili Altıncı Milli Eğitim Şûrası'na Erkek Teknik Öğretim Komisyonu ders saatleri arasındaki farkın kaldırılmasıyla ilgili bir öneri de sunulmuştur (Maarif Vekaleti, 1957, s. 8).

Costat(1956)'ya göre;

“Zamanının tamamı okullara tahsis edilmiş kuramsal ders öğretmenlerinin sayısı çok defa normalin altındadır. Nazari dersleri kapamak için idareler bu öğretmenlere ekseriya ek ders saatleri vermek ve başka çeşitli okullarda (Lise, Ticaret Okulu) kısmen vakitleri bulunan öğretmenlere başvurmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Atölye öğretmenlerinin sayısı hemen her yerde ihtiyacın altındadır.”(syf.16).

diyerek öğretmen ihtiyacı konusunda karşılaşılan güçlükleri belirtmiştir.

Mesleki ve teknik öğretim öğretmenleri piyasadan cazip iş teklifleri alabilmektedir. Uzun yıllar emek verilip öğretmen olarak yetiştirilen insan kaynağının özel sektöre geçmesi okullar için sorun olmuştur. Üstelik atölye öğretmeni olarak başka kaynaklar bulunmamaktadır. Bu yüzden endüstriden öğretmen kaynağı yaratılması mesleki ve teknik eğitim açısından faydalı olabileceği söylenmiştir (Costat, 1956, s. 17; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 75).

Tablo 8’de 1960-61 yılında Erkek Sanat Enstitüleri’nde çalışan öğretmenin durumları gösterilmiştir;

Tablo 8

1960-61 Eğitim Öğretim Yılı Erkek Sanat Enstitüleri’nde Çalışan Öğretmenlerin Durumu

Öğretmenin Durumu	Cinsiyet	Sayı
Asil	Erkek	1607
	Kadın	72
Stajyer	Erkek	101
	Kadın	8
Fiilen ve Hükmen Çalışan Öğretmenler	Erkek	36
	Kadın	2
Vekil	Erkek	300
	Kadın	19
Ücretli	Erkek	33
	Kadın	1
Yardımcı	Erkek	1052
	Kadın	56
Munzam(Ek) Dersi Olanlar	Erkek	84
Askerlik	Erkek	3
Asile Vekil	Erkek	3
	Kadın	1
Ders Saatlerini Başka Okulda Tamamlayan	Erkek	43

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1965). Milli eğitim istatistikleri: mesleki teknik ve yüksek öğretim 1960-1961. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Tablo 9’da ise 1942-1943 eğitim öğretim yılından 1971-1972 öğretim yılına kadar Erkek Sanat Enstitüleri’nde çalışan öğretmen sayıları verilmiştir.

Tablo 9

1942-1943 Eğitim Öğretim Yılından 1971-1972 Öğretim Yılına Kadar Sanat Enstitülerinde Çalışan Öğretmen Sayıları

Öğretim Yılları	Sanat Enstitüleri'nde Çalışan Öğretmen Sayıları															
	Erkek		Kimya		Yapı		Motor		Elektrik Elektronik		Ağaç ve Metal İşleri		Tekstil		Matbaa	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1942-43	380	1	-	-	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1943-44	588	3	-	-	88	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1944-45	817	5	-	-	100	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1945-46	1 070	32	-	-	146	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1946-47	1 115	35	2	1	148	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1947-48	1 274	55	1	1	150	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1948-49	1 366	63	7	1	137	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1949-50	1 538	66	11	2	155	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1950-51	1 439	71	10	2	119	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1951-52	1 425	71	14	2	144	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1952-53	1 443	68	12	2	134	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1953-54	1 538	71	12	3	121	5	12	-	-	-	-	-	-	-	4	-
1954-55	1 545	74	18	4	127	5	18	-	-	-	-	-	-	-	4	-
1955-56	1 625	80	19	3	150	6	28	-	-	-	-	-	-	-	3	-
1956-57	1 717	83	17	5	162	8	23	-	-	-	-	-	9	1	5	-
1957-58	1 789	96	16	5	164	8	28	1	-	-	-	-	9	1	6	-
1958-59	1 985	91	16	5	176	12	40	-	-	-	-	-	10	-	7	1
1959-60	2 189	99	16	5	212	17	40	-	-	-	-	-	12	-	8	1
1960-61	2 077	102	14	4	218	17	63	-	-	-	-	-	15	-	12	1
1961-62	2 254	163	16	3	168	11	57	2	34	-	-	-	16	-	10	2
1962-63	2 311	177	13	3	186	19	88	3	42	-	16	-	17	-	19	2
1963-64	2 473	228	12	4	199	22	112	4	40	-	18	2	19	-	18	2
1964-65	2 388	252	11	6	195	13	129	5	43	-	18	1	16	-	16	1
1965-66	2 326	255	13	6	195	26	125	5	16	-	21	-	15	-	15	1
1966-67	2 425	220	17	5	209	19	141	5	19	-	10	-	19	-	20	1
1967-68	2 683	185	23	7	230	7	168	8	21	-	17	-	19	-	20	2
1968-69	2 684	93	30	8	229	3	165	5	-	-	15	1	28	-	19	3
1969-70	2 847	105	24	9	241	6	159	7	-	-	15	1	27	-	19	3
1970-71	2 981	118	22	12	281	14	169	6	-	-	23	1	27	1	20	3
1971-72	3 133	161	23	13	252	20	175	10	-	-	20	2	26	3	18	2

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). Milli eğitim hareketleri 1942-1972. Ankara.

Okulda öğretim işlerinin düzeninde yürütülmesi, okulun düzen ve disiplin işleri, öğrencilerin eğitimi ve yetiştirilmesi, kanaat notlarının incelenmesi ve onanması gibi öğretim ve eğitim işleriyle ilgili, müdürün belirleyeceği ya da Bakanlığın bildireceği konularda belli dönemlerde Öğretmenler Kurulu toplanır. Öğretmenler Kurulu, müdürün başkanlığında, okulun bütün öğretmenleriyle stajyer öğretmenlerden oluşur. Öğretmenler kurulu, derslere başlanmadan önceki hafta içinde, birinci ve ikinci kanaat dönemlerinin sonlarında, teorik derslerle atölye pratiğinin kesiminde olağan olarak toplanır. Kurulda

görüülecek konular, olağanüstü haller dışında, en az iki gün önceden ilgililere duyurulur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 60).

4.4. Yardımcı Personel

Okulda yönetim personelinin dışında, eğitim öğretimin daha verimli olması için personeller bulunmaktadır. Bu personeller okul doktorları, kâtip ve hesap memurları, ayniyat mutemetleridir.

4.4.1. Okul Hekimi

Okul hekimi, her ders yılı başında okula yeniden yazılan öğrencileri muayene eder. Beden eğitimi öğretmenin yardımıyla öğrencilerin yılda iki defa sağlık muayenelerini yapar. Muayene sonuçlarını öğrenci dosyasındaki sağlık sayfasına işler. Birinci muayene öğretim yılı başından en çok üç ay içinde, ikinci muayene öğretim yılı sonundan bir ay önce yapılır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 39,40).

Yemek listelerinin düzenlenmesinde, yiyecek ve içeceklerin cinsine ve saflığına dikkat eder. Okulun ders, atölye, yemek ve yatacak yerleriyle başka bölümlerini sağlık bakımından denetleyerek gerekli gördüğü tedbirleri okul müdürüne bildirir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 42).

4.4.2. Memur ve yardımcı hizmetliler

Okullarda ihtiyaca göre kâtip ve hesap memurları, ambar-depo memurları, ayniyat mutemetleri, yönetim memurları vardır. Müdür, idare görevlerini bu memurlara dağıtarak ihtiyaca göre görevlerinin değiştirilmesi konusunda Bakanlığa teklifte bulunabilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 11).

Kâtip ve hesap memurları, müdür ve müdür başyardımcısı tarafından verilen yazı ve daktilo işlerini yaparlar. Gelen ve giden kâğıtlara ait defterleri tutar, bu kâğıtların asıllarını veya kopyalarını saklar, gerekenlere cevap hazırlar, işlemleri günü gününe sonuçlandırır. Ayrıca kâtipler, kendisine teslim edilen gizli veya özlük işlere ait kâğıtların saklanmasından sorumludurlar. Memur, öğretmen ve hizmetlilerin sicil

defterlerini tutulmasından ve bunlara ait değişikliklerin işlenmesinden kâtipler sorumludur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 28).

Ayniyat mutemetleri, okulun ayniyat hesap işlerini (ayniyat talimatnamesi) hükümlerine uygun olarak yapan ve Bakanlık merkezindeki ayniyat sorumlu saymanlarının mutemedi olan memurlardır. Bu memurlar, hesaplarını sorumlu saymanlara vermekle beraber okul müdürünün emir ve idaresi altında bulunurlar. Ayniyat mutemetleri ayniyat hesap işleriyle beraber kendilerine verilen eşya ve gereçlerin korunmasından ve iyi bakımından da sorumludurlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 30).

4.5. Öğrenci

Erkek Sanat Enstitüleri parasız devlet okullarıdır. Bu okulların bütün masrafları devlet bütçesinden ödenmektedir. Bazılarında pansiyon ve yurtlar vardır. Yarışma sınavı ile seçilen öğrenciler pansiyonlarda ücretsiz kalır. Gündüzlü olarak bu okullara devam eden öğrencilerden çalışkan ve fakir olanlara her gün öğle yemeği verilmektedir. Ayrıca iş elbisesi, defter, kalem ve kitap yardımları yapılmaktadır (Maarif Vekaleti, 1959, s. 10; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 27).

Erkek Sanat Enstitüleri'nde serbest gündüzlü, burslu ve parasız yatılı olmak üzere üç çeşit öğrenci bulunur. Serbest gündüzlüler, hiç bir bakanlık veya müesseseye bağlanmaksızın okula gündüzlü olarak devam eden öğrencilerdir. Yoksul ve çalışkan olanları yarım yatılıya seçilirler ve kendilerine öğle yemeğiyle iş elbisesi verilir (Duyar, 1946, s. 6).

Burslu öğrenciler ise bazı bakanlık ve müesseseler tarafından himaye edilen öğrencilerdir. Gündüzlü öğrenciler arasından seçilirler. Burslulara yiyecek karşılığı olarak ayda ortalama olarak 40 - 45 lira aylık ve her yıl giyim eşyası verilmektedir. Milli Savunma Bakanlığı ile Askeri Fabrikalar ve Hava Kurumu Genel Müdürlükleri burslu öğrenci okutmaktadırlar (Duyar, 1946, s. 6).

Yatılı öğrenciler ise bir bakanlık veya kurul hesabına parasız yatılı olarak okuyan öğrencilerdir. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Deniz Müsteşarlığı, Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü, P. T. T. Genel Müdürlüğü parasız yatılı öğrenci okutan başlıca kurumlardır (Duyar, 1946, s. 6).

Burslu ve yatılı öğrenciler hesabına okudukları bakanlık veya müesseseye bir senet ile bağlanırlar, bunların özel şartlarına göre öğrenim sonunda ilgili kurum için çalışmak zorundadırlar (Duyar, 1946, s. 6).

Erkek Sanat Enstitüleri'nde yatılı ve burslu öğrencilerin durumları her yıl Bakanlık'a bildirilir. Milli Eğitim Bakanlığı hesabına okuyan öğrencilerden, Erkek Sanat Enstitüleri'nde öğrenim süresi içinde iki yıl sınıfta kalanlar yatılılıktan çıkarılır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 84).

Erkek orta sanat okulunda bir yılın bitirme imtihanında başarı gösteremeyip, ertesi yılın bitirme imtihanında başarı gösteren yatılı veya burslu öğrenci, Erkek Sanat Enstitüsü'ndeki öğretimine yatılı veya burslu olarak devam eder. Öğrencilerden, yatılılık veya bursluluk haklarını kaybedenler bir daha yatılılığa veya bursluluğa kabul edilmezler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 86).

Parasız yatılı öğrenciler, her sene ağustos ayı içinde her vilâyet merkezinde açılan müsabaka imtihanında başarılı olanlar arasından seçilir. Yılda üç taksitte 150 lira vermek şartıyla paralı yatılı gireceklerle, gündüzlü öğrenciler bir imtihandan geçirilmeden doğrudan doğruya kabul edilirler (Maarif Vekilliği, 1944, s. 53).

Tablo 10'da 1940-1941 ve 1959-1960 arasında erkek sanat enstitülerinde okuyan yatılı ve gündüzlü öğrenci sayıları gösterilmiştir.

Tablo 10

1940-1941 ve 1959-1960 Yılları Arasında Erkek Sanat Enstitülerinde Yatılı ve Gündüzlü Öğrenci Sayısı

Erkek Sanat Enstitülerinde Yatılı ve Gündüzlü Öğrenci Sayısı					
Öğretim Yılı	Gündüzlü	Burslu Gündüzlü	Paralı Yatılı	Parasız Yatılı	Toplam
1940-1941	2 608	-	15	1 256	3 879
1941-1942	3 357	-	29	1 467	4 853
1942-1943	4 175	-	25	1 967	6 167
1943-1944	6 291	-	11	2 220	8 522
1944-1945	8 335	1 413	8	2 273	12 029
1945-1946	15 223	1 421	1	2 359	19 004
1946-1947	21 618	1 499	-	2 260	25 377
1947-1948	21 483	1 211	-	1 624	24 318
1948-1949	19 587	838	-	1 174	21 599
1949-1950	18 022	446	-	953	19 421
1950-1951	19 114	554	-	485	20 153
1951-1952	17 698	24	-	330	18 052
1952-1953	16 140	14	-	405	16 559
1953-1954	20 847	-	-	328	21 175
1954-1955	24 983	-	-	260	25 243
1955-1956	28 824	-	-	364	29 188
1956-1957	31 369	-	-	221	31 590
1957-1958	33 441	-	-	129	33 570
1958-1959	33 982	-	-	144	34 126
1959-1960	33 158	-	-	143	33 301

Sanat okullarına Cumhuriyetin ilk yıllarında gündüzlü olarak devam öğrenci sayısı az sayıydı. 1940'lı yıllardan sonra okullara talebin artmasıyla okulların büyük bir kısmından yatılılık teşkilatı kaldırılmıştır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1961). *Mesleki ve teknik öğretim müesseseleriyle ilgili rakamlar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik ve Yayım Müdürlüğü.

Erkek sanat enstitülerinde öğrenciler okula devam etmek zorundadır. Sürekli olarak okula üç gün devam etmeyen ve bu kabul edilir bir özür bildirmeyen öğrencinin velisine bir tezkere yazılır. Öğrencinin devamının sağlanması veya özrünün belirtilmesi istenir. On gün içinde özür bildirilmediği takdirde kaydın silineceği belirtilir. Devamsız öğrenci on gün içinde derslere devam etmezse veya velisi tarafından makbul tutulacak bir özür bildirilmediği takdirde öğrenci okuldan ayrılmış sayılır ve durum kendisine yazıyla bildirilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 74).

4.5.1. Kayıt ve Kabul

1927'den önce sanat okulları yerel yönetimlere bağlı oldukları için bu okullara başlama yaşı yöre ve okullara göre değişmekteydi. Bazı sanat okullarına ilkokulu bitirmeden de öğrenci girebilirken meslek okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na devredildikten sonra 1928 yılında alınan bir kararla, bu okullara beş yıllık ilkokulu bitiren öğrenciler alınmaya başlanmıştır (Doğan, 2012, s. 70).

1928 yılında meslek okullarının öğretim süresi ilkokuldan sonra beş yıl olarak belirlenmiş ve öğrencilerin daha bilinçli olarak meslek seçebilmeleri için ilk iki yılın ortak olması kararlaştırılmıştır. Bu süre içinde öğrencilerin farklı atölyelerde meslekleri tanımaları ve bu sürenin sonunda mesleki kararlarını vermeleri beklenmiştir (Doğan, 2012, s. 71).

Erkek sanat enstitülerine, Erkek Orta Sanat Okulunu bitirenler, enstitülerin özel bölümlerine ise ortaokul mezunları alınır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 9).

Erkek sanat enstitülerine yeni öğrenci kaydına 20 ağustos sabahı başlanır, 30 eylül akşamında son verilir. Bu tarihten sonra 15 ekim akşamına kadar başvuranların özürleri okul yönetimince kabul edildiği ve yer bulunduğu takdirde kayıtları yapılır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 68). İlkokuldan sonra klasik ortaokullara devam edip bu okulları bitirerek mesleki eğitim almak isteyen ve 15 yaşına gelmiş olanlar Erkek Sanat Enstitülerinin dördüncü sınıflarına kabul edilirler (Maarif Vekaleti, 1959, s. 8).

Erkek Sanat Enstitüleri'nin birinci sınıfına kayıt için; nüfus cüzdanı, ilkokul diploması veya ortaokul sınıflarından alınmış tasdikname, çiçek aşısı kâğıdı, doğruluk kâğıdı (yalnız öğrenimine ara vermiş olanlar için), sağlık raporu, açık başla çektirilmiş altı adet düzgün vesikalık fotoğraf gereklidir (Duyar, 1946, s. 7). Dördüncü sınıfa (erkek sanat enstitülerinin birinci sınıfına) kayıt için; nüfus cüzdanı, ortaokul diploması veya lise sınıflarından alınmış tasdikname, çiçek aşısı kâğıdı, doğruluk kâğıdı (yalnız öğrenimine ara vermiş olanlar için), sağlık raporu, açık başla çektirilmiş 6 adet düzgün vesikalık fotoğraf gereklidir (Duyar, 1946, s. 8). Kayıt sırasında evli veya nişanlı olanlar okula öğrenci olarak kabul edilmezler. Öğrenci iken evlenen veya nişanlananların okuldan ilişkisi kesilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 88).

Ortaokulun her hangi bir sınıfından ayrılan öğrenciler, Erkek Orta Sanat Okulunun birinci sınıfına, lisenin her hangi bir sınıfından ayrılan öğrenciler de, erkek sanat enstitülerinin dördüncü sınıfına alınırlar. Bu durumda olanların kayıt ve kabul zamanında usulüne uygun

olarak ilgili okul idaresine başvurmaları gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 73).

Erkek sanat enstitülerinin dördüncü sınıflarına yatılı olarak alınacakların giriş sınavları her yıl ağustos ayının birinci günü yapılır. Birinci sınıfa(orta sanat okulu birinci sınıfına) alınacakların imtihanları, beş sınıflı ilkokullar müfredat programına göre Türkçe, aritmetik, geometri, eşya ve resim derslerinden yapılır. Dördüncü sınıfa (erkek sanat enstitülerinin birinci sınıfına) alınacakların imtihanları, ortaokul müfredat programına göre fizik, kimya ve matematik derslerinden yapılır (Duyar, 1946, s. 15).

1946'da bireylerin yeteneklerini ölçmeye yönelik olarak Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda çeşitli çalışmalar yapılmış ve bir psikoteknik laboratuvarı kurulmuştur. Meslek okullarına kabul edilecek öğrencilerin seçimini yapma, meslek seçimlerinde yardımcı olma amaçlanmıştır (Doğan, 2012, s. 71).

Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nın kararlarıyla 1963 yılından itibaren meslek okullarına yalnız ortaokulu tamamlayan öğrenciler alınmaya başlamıştır. Bu kararla daha bilinçli meslek seçmenin sağlanması amaçlanmıştır. Diğer taraftan orta sanat okullarının kaldırılmasıyla öğrencilerin meslekleri tanıma olanakları sınırlanmıştır. Klasik ortaokullar, orta sanat okullarının meslekleri tanıtma konusunda daha zayıf kalmıştır (Doğan, 2012, s. 72).

Tablo 11'de erkek sanat enstitülerine kaydedilen ortaokul mezunları ile Erkek Orta Sanat okullarına kaydedilen ilkokul mezunlarının değişik yıllardaki sayıları gösterilmiştir.

Tablo 11

Erkek Sanat Enstitülerine Kaydedilen Ortaokul Mezunları İle Erkek Orta Sanat Okullarına Kaydedilen İlkokul Mezunlarının Değişik Yıllardaki Sayıları

Öğretim Yılı	Orta Sanat Okullarına Kayıt İlkokul Mezunu(12 Yaş)	Erkek Sanat Enstitülerine Kayıt Ortaokul Mezunu (15 Yaş)
1945 - 1946	9 907	457
1950 - 1951	4 689	336
1955 - 1956	8 371	1 744
1959 - 1960	5 556	3 037
1960 - 1961	6 483	3 165
1961 - 1962	6 483	3 524
1962 - 1963	7 365	6 060
1963 - 1964	10 451	10 113

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1964). Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim. Ankara.

Beş sınıflı resmi, özel, bağımlı ve bağımsız ilkokullardan mezun olan erkek öğrencilerin orta dereceli mesleki ve teknik öğretim okullarına kayıtlarıyla ilgili rakamlar Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12

1945-1952 Yılları Arasında İlkokuldan Mezun Öğrencilerin Mesleki ve Teknik Öğretim Okullarına Kayıt Sayısı ve Yüzdesi

Öğretim Yılı	İlkokuldan Mezun Sayısı	Mesleki ve Teknik Öğretim Okullarına Girenler	Okullara Girenlerin Mezun Sayısına Oranı (%)
1945-1946	76 148	14 798	22.3
1946-1947	76 772	15 901	20.8
1947-1948	81 626	11 393	14.8
1948-1949	94 308	9 378	11.4
1949-1950	100 193	10 032	10.6
1950-1951	102 384	6 813	6.79
1951-1952	107 229	6 834	6.67

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Tablo 13'de ise 1972 yılında mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına yeni giren öğrenciler için yapılan ankette ortak birinci sınıf öğrencilerinin erkek sanat enstitüsü seçmelerini etkileyen sebepler gösterilmiştir.

Tablo 13

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarına Yeni Giren Ortak Birinci Sınıf Öğrencilerinin Erkek Sanat Enstitüsü Seçmelerini Etkileyen Sebepler

Sebepler	Frekans	Yüzde
Meslek sahibi olma arzusu	559	36,77
Yabancı ülkelere gitmekte kolaylıklar sağlanmış olması	166	10,92
Yaşadığınız olan arkadaşlarınız	29	1,93
Kısa yoldan hayata atılma isteği	237	15,59
İş imkânları hakkında kişisel görüşleriniz	205	13,48
Komşularınız (Yetişkinler)	9	0,60
Teknik ortaöğretim okul mezunu olan arkadaşlarınız	39	2,56
Ortaokuldaki öğretmenleriniz	23	1,52
Diğer	48	3,15
Ebeveynleriniz	135	8,88
Akrabalarınız	42	2,76
Erkek ve kız kardeşleriniz	28	1,84
Toplam	1 520	100,00

Verilere bakıldığında Erkek Sanat Enstitülerini seçmenin sebebinin ağırlıklı olarak meslek sahibi olma, kısa yoldan hayata atılma, iş imkânları ve yabancı ülkelere gitmekte kolaylıklar sağlanması görülmektedir.

Kaynak: Mili Eğitim Bakanlığı. (1973). Mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarını bitirenlerin üst öğretime geçiş ve istihdama yönelik eğilimleri ile ilgili araştırma raporu. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Etüd ve Programlama Dairesi Başkanlığı.

4.5.2. Kılık ve Kıyafet

Milli Eğitim Bakanlığı (1947)'na göre “Öğrencilerin kıyafetleri sade ve temiz olacak; okulca sık sık temizlik, kıyafet ve üst baş muayenesi yapılacaktır. Öğrencinin saçları normal bir şekilde kesilmiş olacaktır. Göze batan uygunsuz saç tuvaleti yapmaları, sakal ve favori bırakmaları, sivil kasket ve şapka giymeleri, uygunsuz kılık kıyafeti taklit etmeleri yasaktır.” (s. 87).

4.5.3. Yıllara Göre Öğrenci Sayıları

Mesleki ve teknik eğitim okullarına kaydolun öğrenci sayısı, piyasadaki iş imkânları, yükseköğretime devam edebilme olanakları, toplumdaki sosyal statü, bireylere sunulan hizmetin çeşitliliği ve ulaşılabilirliği gibi sebeplerden etkilenmiştir. Bütün bu değişkenler içinde iş bulma seçeneğinin en önemli sebep olduğu söylenebilir (Doğan, 2012, s. 72).

1940'lı yıllarda savaş süresince, Milli Savunma Bakanlığının endüstriyel alanda okuyan öğrencilere verdiği burslar ve mezuniyetten sonra iş garantisi olması mesleki ve teknik eğitimde okuyan öğrenci sayısının artmasında önemli bir etken olmuştur. 1950'li yıllarda ise yeni kurulan karayollarının ve devlet su işleri genel müdürlüklerinin ara eleman ihtiyaçlarını büyük oranda meslek okulu mezunlarından karşılamaları meslek okullarına olan talebin artmasında önemli bir sebeptir (Doğan, 2012, s. 72,73).

1950'li yıllarda Milli Savunma Bakanlığının burslu öğrencisi azaltıldığı için mesleki ve teknik eğitim kurumlarına devam eden öğrenci sayılarında azalma olmuştur. O yıllarda yedek subaylık Erkek Sanat Enstitüleri mezunlarına verilmemekteydi. 08.07.1953 tarihinde sunulan TBMM Bütçe Komisyonu Raporu'nda "Sanat ve Yapı Enstitüsü mezunlarının mali bakımdan liseye muadeletinin kabul edilmiş olması, Köy Enstitüsü mezunlarına yedek subaylık hakkı tanınmış olması muvacehesinde bu Enstitülerde öğretmenlik yapan Sanat ve Yapı Enstitüsü mezunlarının da bu haktan faydalanmalarının tabii bulunması, kanaatine vararak kanun teklifini tadilen kabul etmiştir." kararıyla beş yıllık Erkek Sanat Enstitüsü mezunlarına yedek subaylık yolu açılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim okullarını bitirenlere yedek subay hakkının verilmesi okulların sosyal statüsünün artmasında bir etken olmuştur (Doğan, 2012, s. 73; TBMM Bütçe Komisyonu, 1953).

1960'lı ve 1970'li yıllarda Avrupa ülkelerinin meslek sahibi işçilere çalışma hakkı vermesi, mesleki eğitime duyulan talebi daha da artırmıştır. 1970'li yıllarda bazı meslek okullarına kapasitelerinin altı katı öğrenci başvurduğundan okullar öğrencileri sınavla seçmeye başlamışlardır. Bu dönemde özel iş yerlerinde çalışan teknik elemanların da Avrupa'ya gitmesiyle meslek okullarının önemi daha iyi anlaşılmıştır (Doğan, 2012, s. 73).

Tablo 14'te 1942-1972 yılları arasında Sanat Enstitüleri'nin öğrenci sayıları verilmiştir. Tablodaki veriler sanat enstitüleri dördüncü, beşinci, özel dördüncü, özel beşinci ve hazırlık sınıfı öğrenci sayılarıdır.

Tablo 14

1942-1972 Yılları Arasında Sanat Enstitülerinin Öğrenci Sayıları

Öğretim Yılları	Erkek		Kimya		Yapı		Motor		Elektrik Elektronik		Ağaç Ve Metal İşleri		Tekstil		Matbaa		Gemi Yapı	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1942-43	1163	-	-	-	556	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1943-44	1498	-	-	-	229	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1944-45	1822	-	-	-	377	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1945-46	2758	-	-	-	442	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1946-47	4601	-	26	-	503	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1947-48	5300	-	50	-	416	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1948-49	5931	-	66	-	602	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1949-50	6422	-	83	-	855	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1950-51	6176	-	74	-	731	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1951-51	4922	-	74	-	554	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1952-53	4144	-	77	-	393	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1953-54	4913	-	73	-	446	-	59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1954-55	5563	-	75	-	483	-	106	-	-	-	-	-	-	56	-	-	-	-
1955-56	6533	-	99	-	515	-	103	-	-	-	-	-	-	67	-	-	-	-
1956-57	8545	-	115	-	754	-	91	-	-	-	-	75	-	81	-	-	-	-
1957-58	11455	-	120	-	1063	-	87	-	-	-	-	86	-	69	-	-	-	-
1958-59	14894	-	123	-	1502	-	96	-	-	-	-	130	-	73	-	-	-	-
1959-60	15288	-	119	-	1586	-	140	-	-	-	-	103	-	70	-	-	-	-
1960-61	13661	-	83	-	1389	-	245	-	-	-	-	75	-	83	-	-	-	-
1961-62	13783	-	83	-	1349	-	409	-	322	-	-	56	-	79	-	-	-	-
1962-63	13417	-	120	-	1321	-	419	-	362	-	16	-	60	-	70	-	-	-
1963-64	15982	-	159	-	1674	-	505	-	381	-	54	-	114	-	91	-	-	-
1964-65	15727	26	208	6	1860	-	790	-	449	-	66	-	119	-	102	-	-	-
1965-66	19667	62	253	11	2228	-	956	-	209	-	85	-	163	2	99	3	6	-
1966-67	27272	152	296	19	3043	-	1282	-	187	-	118	-	233	5	106	4	28	-
1967-68	28837	248	329	31	3009	-	1298	-	155	-	97	-	248	7	117	6	37	-
1968-69	31196	409	331	37	2820	1	1699	-	-	-	54	-	271	15	135	10	147	-
1969-70	33408	540	333	40	2859	20	1887	-	-	-	43	-	305	15	148	9	193	-
1970-71	40227	695	334	39	2956	42	2104	-	-	-	60	-	411	34	168	10	253	-
1971-72	48354	827	310	36	3302	112	2187	-	-	-	129	-	401	51	157	7	198	-

Tablodaki verilere Erkek Orta Sanat Okulu öğrencileri dahil değildir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). Milli eğitim hareketleri 1942-1972. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Erkek sanat enstitülerine devam eden öğrencilerin branşlara göre değişik yıllardaki sayıları ve oranı Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15

Erkek Sanat Enstitülerine Devam Eden Öğrencilerin Muhtelif Yıllarda Branşlara Göre Sayıları ve Yüzdeleri

Sanat Bölümü	Eğitim-Öğretim Yılı							
	1944-1945		1954-1955		1959-1960		1963-1964	
	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Tesviyecilik, Tornacılık, Frezecilik	3107	48,2	5483	37,8	11839	44,4	6846	38,0
Demircilik	873	13,6	2495	17,2	5155	19,3	3096	17,2
Kaynakçılık, Dökümcülük	264	4,1	162	1,1	289	1,1	253	1,4
Modelcilik	128	2,0	142	1,0	194	0,7	168	0,9
Motorculuk	461	7,2	578	4,0	895	3,4	1218	6,8
Elektrikçilik	559	8,7	1973	13,6	1764	6,6	2326	12,9
Radyoculuk	2	-	97	0,7	112	0,4	203	1,1
Ağaç işleri	779	12,1	3211	22,2	5954	22,4	3123	17,3
Diğer Sanat Bölümleri	267	4,1	350	2,4	441	1,7	789	4,4
Toplam	6440		14491		26643		18022	

Erkek Sanat Enstitüleri birinci sınıflarında bulunan öğrenciler henüz mesleklere ayrılmadıklarından 1944-1945, 1954-1955, 1959-1960 yıllarına ait rakamlara dahil edilmemiştir. 1959-1960 öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Enstitüleri Ortaokula dayalı hale getirilmiş ve Erkek Ortaokullarında klasik ortaokul öğretim programları uygulanmaya başlanmıştır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1964). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

4.6. Sınıf Geçme ve Mezuniyet

Sanat enstitülerinde her okunan ders için öğrencilere 10 üzerinden not verilmektedir. Bir dersten başarılı sayılabilmek için en az 5 almak gerekmektedir. Birden fazla dersten 5'ten düşük not alan öğrenci, Eylül ayındaki bütünleme imtihanlarından geçmek zorundadır. 1950 -1951 öğretim yılına kadar bütünleme imtihanlarında bir dersten başarı gösteremeyen öğrenciler sınıfta bırakılmıştır. Yapılan değişiklikle bütünleme sınavları sonucunda öğrenci eğer bir dersten başarısız ise sınıfı geçer fakat yılsonunda başarısız olduğu bu ders için bütünleme sınavlarına girmek zorundadır. Bütünleme sınavlarında öğrenci birden fazla dersten başarısız olursa aynı sınıfı bir daha okumak zorundadır. Bir sınıfta iki yıl üst üste kalanlar okuldan atılırlar. Yatılı ve burslu öğrenciler sınıfta kalırlarsa yatılılık ve bursluluktan çıkarılırlar (Costat, 1956, s. 7; Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 53; Özalp, 1956, s. 7). Bir engel yüzünden bütünleme imtihanlarına giremeyenler için, ekim ayının ilk 10 gününde engel imtihanları yapılır (Özalp, 1956, s. 73).

Bütünleme imtihanları 20 Ağustos'ta başlar ve 29 Ağustos'ta biter. Erkek Sanat Enstitüleri'nin özel beşinci sınıf öğrencilerinin atölye bitirme imtihanları iki gündür ve 30 Temmuz'da başlanır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 60,61).

Erkek sanat enstitüleri beşinci ve özel beşinci sınıflarında bulunan öğrenciler, bir devrelik öğretimi bitirdiklerinden bitirme imtihanlarına girerler. Ders yılında aldıkları not ne olursa olsun bütün öğrenciler bitirme imtihanlarına girmek zorundadır. Bir öğrenci en fazla dört defa bitirme imtihanına girebilir. Bitirme imtihanları biri haziran, diğeri eylül ayında olmak üzere yılda iki defa yapılır. Haziran ayında yapılan bitirme imtihanlarına öğretmenler kurulu ders kesimi toplantılarının ardından başlanır ve 30 Haziranda son verilir. Bu imtihanlarda başarı gösterenlere diploma verilir. Eylül ayında yapılan bitirme imtihanlarına 1 Eylülde başlanır ve 20 Eylülde son verilir (Costat, 1956, s. 7; Özalp, 1956, s. 69).

Bitirme imtihanları teorik (yazılı veya sözlü) ve pratik imtihanlarla yapılır. Sözlü imtihan konuları imtihan jürisini oluşturan üye öğretmenler tarafından hazırlanır. Pratik imtihan konuları, atölye şefi, atölye öğretmeni, diğeri de bazen okuldan, bazen dışardan gelen, en az üç kişilik bir komisyon tarafından hazırlanır ve komisyona okul müdürü veya onu temsilen bir müdür yardımcısı başkanlık eder (Costat, 1956, s. 8).

Sekizinci Şûra'da alınan kararlar gereği erkek sanat enstitülerinden mezun olup her programın özelliğine göre tespit edilecek derslerden bitirme imtihanı yapılmıştır. Sınavda başarılı olanlara Lise Bitirme Diploması verilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 128). Diplomanın üzerinde okulun adı, takip edilen programın adı, yıllara göre okunan dersler ve başarı notları, bitirme imtihanında alınan notlar gösterilir. Ayrıca yükseköğretime girişte aday olma hakkı verip vermediği de belirtilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 129).

Tablo 16'da 1944-1953 yılları arasında erkek sanat enstitülerinde sınıf geçme yüzdeleri gösterilmiştir.

Tablo 16

1944-1953 Yılları Arasında Erkek Sanat Enstitülerinde Sınıf Geçme Yüzdeleri

Öğretim Yılı	Sınıfı Geçenler (%)	Sınıfta Kalanlar (%)
1944-1945	77,7	22,3
1945-1946	76	24
1946-1947	74,2	25,8
1947-1948	76,5	23,5
1948-1949	77,6	22,4
1949-1950	79,7	21,3
1952-1953	81	19
Ortalama	77,52	22,48

Sınıf geçme yüzdeleri belirtilirken erkek orta sanat okulu ve erkek sanat enstitüsü ayrımı yapılmamıştır. İlgili verilerin erkek sanat enstitülerinin beş yılını da kapsadığı düşünülmektedir.

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

1962-1963 ve 1963-1964 yıllarında erkek sanat enstitülerinde sınıf geçen ve kalan öğrenci sayıları ve yüzdeleri Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17

Erkek Sanat Enstitülerinde 1962-1963 ve 1963-1964 Yıllarında Sınıf Geçen ve Kalan Öğrenci Sayıları ve Yüzdeleri

Öğretim Yılı	Geçen		Kalan	
	I. Sınıf	II. Sınıf	I. Sınıf	II. Sınıf
1962-63	65,5	54,5	34,5	45,5
1963-64	57,8	55,8	42,2	44,2
Ortalama (%)	61,65	55,15	38,35	44,85
Toplam Ortalama (%)	58,4		41,6	

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1965). *Rakam, grafik ve şemalarla Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İnsangücü Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Tablo 16 ve Tablo 17 karşılaştırıldığında 1944-1953 yılları arasında sınıf geçme ortalamasının %77,52, 1962-1964 yılları arasında ise %58,4 olduğu görülmektedir. Sınıf geçme oranlarında ciddi bir fark bulunmaktadır.

1960-1961 Eğitim-Öğretim Yılında erkek sanat enstitüleri genel toplamında okuldan ayrılan öğrenci sayıları Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18

1960-1961 Eğitim Öğretim Yılında Erkek Sanat Enstitüleri Genel Toplamında Okuldan Ayrılan Öğrenci Sayıları

Ayrılış Sebebi	Ayrılan Öğrenci Sayısı
Tasdikname	513
Devamsızlık	474
İki Yıl Sınıfta Kalarak	157
Mecburi Tasdikname	136
Hastalık	14
Ölüm	8
Geçici Olarak Öğrenimden Ayrılanlar	6
Toplam	1 308

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1965). *Milli eğitim istatistikleri: mesleki teknik ve yüksek öğretim 1960-1961*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

1960-1961 yılında erkek sanat enstitülerinde toplam 13661 öğrenci bulunduğu göre toplamda 1308 öğrencinin çeşitli sebeplerden okuldan ayrılmış olması düşündürücüdür (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 36).

4.6.1. Mezunlar

Milli eğitim teşkilâtında, mesleki ve teknik öğretim genel eğitimden ayrı olarak kurulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çoğaltılan meslek okulları da genel eğitimden kopuk yatay geçişleri olmayan bir sistem içinde kurulmaya devam etmişlerdir. Meslek okulu mezunlarına ancak kendi doğrultusunda açılan daha üst okullara devam imkânı sağlanmıştır. Eğitim sistemine göre ilköğretimi bitiren on iki yaşındaki bir genç, bütün hayatı boyunca kendisinin toplumdaki yerini belirleyecek meslek seçimi ile karşı karşıya bulunmaktaydı. Meslek okullarına giden çocuklar, ancak kendi meslekleri yönünde öğrenim imkânı veren eğitim kurumlarına devam edebilmekteydiler. Kabiliyet ve ilgisi bu yaşta sonra keşfedilmiş çocukların, başka bir alana geçmeleri pratikte hemen hemen imkânsızdı. Meslek okulları önündeki bu engel öğrencilerin genel liseye yönelmesine zemin hazırlamıştır (Alkan vd., 1998, s. 70).

1954 yılında lise ve ortaokullar yönetmeliğinde yapılan değişiklikle erkek sanat enstitüleri mezunlarına lise birinci sınıflarına sınavsız, ikinci sınıflara ise sınavla geçiş hakkı tanınmıştır (Özalp, Mesleki ve teknik öğretimden haberler, 1954).

Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nda(1962), öğrencilerin kabiliyeti, ilgisi ve arzusu ile beraber, toplumun da ihtiyaçları dikkate alınarak eğitimde fırsat eşitliği ilkesi doğrultusunda ilk öğretmen okulları, imam-hatip okulları, konservatuar birinci devresi dışındaki bütün meslek okullarının ortaokul tabanı üzerine kurulması benimsenmiştir. Bu kararlar meslek seçimi genel olarak on dört yaşına çıkmış ve böylece eğitimdeki imkân ve fırsatlardan on dört yaşına kadar çok daha büyük bir kitlenin eşit olarak yararlanmasını sağlamıştır (Alkan vd., 1998, s. 70).

Eğitimin bütünlük ilkesi doğrultusunda Sekizinci Milli Eğitim Şûrası'nda alınan kararlara göre ilkokuldan dokuzuncu sınıfın sonuna kadar bütün okullarda ortak bir eğitim önerilmiştir. Bu karara göre meslek seçimi, lisenin ikinci yılına ertelenmiştir. Ayrıca orta öğretimin ikinci devresinde çeşitli programlar arasında yatay ve dikey geçişlerle, çok amaçlı okulların kurulması önerilmiştir (Alkan vd., 1998, s. 73).

Mesleki ve teknik öğretim görmüş kimseler çoğu dönem aranan elemanlar olmuşlardır. Endüstride çalışacak olan elemanların, teknik resimleri okuyabilecek, teknik kitapları takip edebilecek, işine kısa bir zamanda uyum sağlayacak atölye veya pratik çalışma tecrübesi olan, iş güvenliği, tezgâh ve takım bakımı konusunda bilgi sahibi olmaları aranan teknik özellikleridir. Ayrıca iş elbisesini gururla giyen, teknik ve mesleki okuldan mezun olduğu için böbürlenmeyen, çalışma alışkanlığı ve sorumluluk duygusuna, iş disiplinine sahip işini seven bireyler olması da istenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 107).

Tablo 19'da sanat enstitülerinden 1942-1972 yılları arasında mezun olanların sayısı gösterilmiştir.

Tablo 19

1942-1972 Yılları Arasında Sanat Enstitüleri'nden Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılları	Erkek		Kimya		Yapı		Motor		Elektrik Elektronik		Ağaç ve Metal İşleri		Tekstil		Matbaa		Gemi Yapı		
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
1942-43	360	-	-	-	57	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1943-44	714	-	-	-	91	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1944-45	413	-	-	-	59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1945-46	761	-	-	-	218	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1946-47	169	-	-	-	236	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1947-48	1655	-	-	-	240	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1948-49	2901	-	-	-	208	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1949-50	2717	-	18	-	439	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1950-51	2880	-	20	-	444	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1951-51	2336	-	17	-	379	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1952-53	1964	-	19	-	175	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1953-54	1787	-	20	-	236	-	15	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-
1954-55	2257	-	15	-	167	-	31	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-
1955-56	1983	-	19	-	250	-	53	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-
1956-57	2428	-	15	-	216	-	40	-	-	-	-	-	13	-	18	-	-	-	-
1957-58	3376	-	21	-	293	-	50	-	-	-	-	-	20	-	20	-	-	-	-
1958-59	4485	-	19	-	513	-	41	-	-	-	-	-	37	-	34	-	-	-	-
1959-60	6032	-	30	-	659	-	66	-	-	-	-	-	40	-	15	-	-	-	-
1960-61	5259	-	25	-	584	-	99	-	-	-	-	-	22	-	6	-	-	-	-
1961-62	4766	-	19	-	543	-	184	-	85	-	-	-	37	-	41	-	-	-	-
1962-63	4988	-	27	-	464	-	173	-	125	-	5	-	10	-	15	-	-	-	-
1963-64	4776	-	33	-	562	-	179	-	131	-	4	-	14	-	20	-	-	-	-
1964-65	6906	5	48	-	675	-	300	-	147	-	25	-	37	-	24	-	-	-	-
1965-66	1732	3	57	-	331	-	90	-	102	-	4	-	8	-	34	-	-	-	-
1966-67	6014	18	63	1	728	-	333	-	101	-	24	-	43	-	33	-	-	-	-
1967-68	8496	36	94	3	1086	-	266	-	8	-	49	-	60	1	22	5	6	-	-
1968-69	7570	79	75	8	711	1	353	-	-	-	27	-	58	-	42	1	21	-	-
1969-70	8239	88	59	11	858	-	426	-	-	-	21	-	73	4	38	2	10	-	-
1970-71	8748	163	51	7	752	-	503	-	-	-	12	-	105	8	37	6	70	-	-

1965-1966 öğretim yılında erkek sanat enstitüleri üç yıla çıkarıldığından mezun verememiştir. Görülen rakamlar eski yıl öğrencilerine aittir.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). *Milli eğitim hareketleri 1942-1972*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Erkek sanat enstitülerinden mezun olanların önemli bir kısmı çeşitli iş yerlerinde kolayca iş bulmuşlardır. Endüstri bakımından henüz gelişmemiş bulunan merkezlerde, mezunlara Bakanlık çeşitli endüstri müesseselerinde iş yeri temin etmiştir. Mezunların bir kısmı da tekniker, mühendislik veya teknik öğretmen okullarına devam ederek yükseköğrenim yapmışlardır. 1947-1958 yılları arasında öğrencilerin mezun olduktan sonraki durumlarıyla ilgili bilgiler Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20

1947-1958 Yılları Arasında Erkek Sanat Enstitüsü Mezunlarının Durumları

Öğretim Yılı	Mezun Sayısı	Kendisi İşyeri Bulanlar		Bakanlıkça İşe Yerleştirilen		Daha Yükseköğrenim Veren Okullara Giren		Mesleğiyle İlgisi Olmayan İşlerde Çalışan	
		Sayı	Yüzde(%)	Sayı	Yüzde(%)	Sayı	Yüzde(%)	Sayı	Yüzde(%)
1947-1948	1655	468	28,3	931	56,3	240	14,5	16	0,9
1948-1949	2901	956	33,0	1464	50,5	439	15,1	42	1,4
1949-1950	2717	1200	44,2	1237	45,5	271	10,3	-	-
1950-1951	2880	786	27,3	1859	64,5	221	7,7	14	0,5
1951-1952	2336	542	23,2	1385	59,3	344	14,7	61	2,8
1952-1953	1964	543	27,6	867	44,1	481	24,5	73	3,8
1953-1954	1787	735	41,1	614	34,4	403	22,6	36	1,9
1954-1955	2257	1573	69,7	164	7,3	497	22,0	23	1,0
1956-1957	2498	1227	49	705	28	566	23	-	-
1957-1958	3059	1601	53	797	25	661	22	-	-

Kaynaklar: Maarif Vekaleti. (1959). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. İstanbul: Maarif Vekaleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik ve Yayım Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1964). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Erkek sanat enstitülerinden devlet hesabına parasız yatılı veya burslu okuyanlar, mezun olduktan sonra hesabına öğrenim yaptığı Bakanlık veya kurumlarla yapılan anlaşmaya göre bir müddet mecburi hizmet yapmak zorundadır. Sanat enstitülerinden çeşitli yıllarda Devlet hesabına ve kendi hesabına mezun olanların sayısı ve yüzdeleri Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21

Sanat Enstitülerinden Çeşitli Yıllarda Devlet Hesabına ve Kendi Hesabına Mezun Olanların Sayısı ve Yüzdeleri

Öğretim Yılı	Kendi Hesabına Mezun Olan (%)		Devlet Daireleri ve Kurumlar Hesabına Mezun Olan (%)		Toplam
	Sayı	Yüzde(%)	Sayı	Yüzde(%)	
1942-1943	111	30	257	70	368
1943-1944	351	49	363	51	714
1944-1945	234	55	190	45	424
1945-1946	376	46	439	54	815
1946-1947	788	54	681	46	1469
1947-1948	1001	61	643	39	1644
1948-1949	1691	61	1060	39	2751
1949-1950	1982	73	728	27	2710
1950-1951	2616	91	259	9	2875
1951-1952	2178	93	173	7	2351
1952-1953	1832	93	128	7	1960
1953-1954	1686	94	101	6	1788
1954-1955	2222	97	78	3	2300

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Bakanlık okulların mezunlarıyla iletişim halinde olunmasını, mezunlarla ilgili bilgi toplanmasını, okuldan yetişmiş ve yurda değerli hizmetler yapmış olanlar ve şehit düşen mezunlar ile okula değerli hizmetler yaptıktan sonra ayrılmış olan idareci ve öğretmenler için bir şeref köşesi kurulmasını, mezunların katılmasıyla zaman zaman toplantılar yapılmasını istemiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 89).

Memleketimizde Mesleki ve Teknik öğretim Kuruluşlarından Mezun Olanlarda Görülen Noksanlıklar üzerine yapılan anket çalışmasında mesleki ve teknik öğretim mezunlarıyla ilgili iş yerleri; mezunların teorik bilgilerinin yetersiz, alet seçimi, kullanılması ve bakımı için yeterli bilgiye sahip olmayan, iş yerinde insani ilişkilerinin zayıf, sorumluluk hisleri eksik, işini sevmediklerini belirtmişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 110).

4.7. İş ve Tatil Günleri

Erkek sanat enstitülerinde pratik öğretimle birlikte teorik öğretime, her yıl 1 Ekim günü başlanır ve 30 Mayıs tarihinde son verilir. Tatil günleriyle birlikte okullar yaklaşık 180 gün açıktır. Erkek sanat enstitüleri dördüncü sınıf öğrencileri Haziran ayında, erkek sanat

enstitüleri beşinci sınıf öğrencileri de Eylül ayı içinde bir ay boyunca atölyelerde pratik çalışma yaparlar (Costat, 1956, s. 4; Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 52; Özalp, 1956, s. 68).

Okullarda günlük çalışma süresi sekiz saattir. Bunun dört saati sabahları teorik ders, dört saati öğleden sonra atölye çalışmasıdır. Cumartesi günleri dört saat eğitim yapılır. Haziran, temmuz ve eylül aylarında pratik öğretim günde sekiz saat olarak yapılır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 62; Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 52).

Yaz ara vermesi dışında okulların ara verme zamanları olan resmi tatil günleri Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22

Erkek Orta Sanat ve Sanat Enstitüleri Resmi Tatil Günleri

Resmi Günler	Tatil Günleri
Haftanın Resmi Tatil Günleri	
Cumhuriyet Bayramı	28 Ekim Öğleden Sonra Başlar 29,30 Ekim Günleri
Yılbaşı	Her Yıl Aralık Ayının 31inci Günü Öğleden Sonra ve Ocak Ayının 1inci Günü
Ulusal Egemenlik Bayramı	22 Nisan Öğleden Sonra 23 ve 24 Nisan Günleri
Bahar Bayramı	1 Mayıs Günü
Gençlik Bayramı	19 ve 20 Mayıs Günleri
Zafer Bayramı	30 Ağustos Günü
Şeker Bayramı	3 Gün
Kurban Bayramı	4 Gün
Her Mahallin Kurtuluş Günü	

Resmi günlerinin sonu cumaya rastlarsa onu takip eden cumartesi günü tatil yapılır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1947). *Erkek orta sanat, yapı okullarıyla erkek sanat ve yapı enstitüleri yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim.

Altıncı Milli Eğitim Şûrası’nda Erkek Teknik Öğretim Komisyonu’nun hazırladığı raporda, haftalık ders saatinin erkek sanat enstitülerinde 36 saate indirilmesi önerilmiştir. Ayrıca imtihan sürelerinin kısaltılmasıyla yıllık öğretim süresinin 36 haftaya çıkarılması uygun görülmüştür. Böylece her yıl 9 hafta (Temmuz ve Ağustos ayları) büyük tatile, iki hafta ara tatillerine ve geri kalan beş hafta da imtihanlara ve milli bayramlara ayrılması planlanmıştır (Maarif Vekaleti, 1957, s. 7).

4.8. Eğitsel Kol Faaliyetleri

Öğrencilerin kişisel gelişmesine imkânlar hazırlamak, toplumsal eğitimlerini, yurt ve yardımseverlik görev ve sorumluluk duygularını artırmak, toplumsal hayatın gerektirdiği iş bölümü ve beraberliğe alıştırmak ve boş zamanlarını faydalı kullanmalarını öğretmek için okul müdürü, müdür yardımcıları ve öğretmenler okulun genel hayatı içinde gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir. Okullarda bu amaçla eğitsel kol çalışmalarının yapılması istenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 64).

Eğitsel kolların sayısı ve çalışma bölümleri okulların ihtiyaçlarına göre düzenlenir. Eğitsel kollara ait özel yönetmelikler öğrencilerle birlikte düzenlenir, öğretmenler kurulunca incelenir ve onaylanır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 66).

Her eğitsel kol bir öğretmenin gözetimine verilir ve kollarda çalışacak öğrencilerin serbestçe öğrenciler tarafından seçilmesi esastır. Öğretmenin görevi çalışmalar sırasında öğrencilere rehberlik etmektir. Mümkün olduğu kadar çok sayıda öğrencinin kollarda görev alması ve öğrencilerin sorumluluk almaları sağlanmalıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 67).

4.8.1. Sağlık Temizlik ve Muaşeret Adalet Kolu

Okul doktorunun rehberliğinde okul içinde sağlığa ve temizliğe ait işleri yürütür. Ayrıca öğrenciler arasında arkadaşlık, saygı hislerinin gelişmesini, dürüst hareketlerin yerleşmesini sağlayacak çalışmalar yaparlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 102).

4.8.2. Kızılay Gençlik Derneği:

Ülke çapında, öğrenciler arasında yardımlaşma duygusunun geliştirilmesi amacıyla Kızılay ve çocuk esirgeme kurumlarının yararlı faaliyetlerine fiilen katılmak amaçlanır. Kızılay Kurulunca gönderilen şefkat pulları satılması, pulların gelirlerinin bir kısmıyla fakir, kimsesiz öğrencilere çeşitli yardımlar yapılır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 102).

4.8.3. Spor Yurtları ve Spor Yuvaları

Yorucu atölye ve ders saatleri dışında öğrencilerin bedensel gelişmelerine katkıda bulunmak, zihinsel olarak rahatlamalarını sağlamak amacıyla çalışmalar yaparlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 102).

4.8.4. Öğrenci Kooperatifi

Okulda kurulan spor, kitaplık, müsamere ve gezi gibi kollarla işbirliği içerisinde öğrenciler arasında dayanışma duygusunun geliştirilmesi amaçlanır. Bağışlarla ya da kooperatife üye olan öğrencilerin verdikleri 10-100 kuruş gibi gelirlerle öğrencilerin ihtiyaçları için harcanır. İsteyen her öğrenci kooperatife üye olabilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 108).

4.8.5. Müsamere Kolu

Öğretim yılı içinde ve sonlarında öğretmenlerin rehberliğinde piyeslerin sergilerler. Öğrencilere sahne sanatlarına aşinalık kazandırmak, topluluk önünde söz söyleme yeteneklerini artırmak için çalışırlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 109).

4.8.6. Kitaplık Kolu

Okul ve sınıf kitaplıklarından faydalanarak öğrenciler kitabın değerini ve kitap okuma zevkini aşılama amacıyla çalışır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 109).

4.8.7. Gezinti ve İncelemeler Kolu

Öğrencilerin çevrelerini ve yerine göre mesleklerini daha iyi tanımalarını sağlamak için il içinde ya da il dışında mesleki geziler düzenleyerek fabrika, iş, şantiye ve tarihi yerlerin gezilmesini sağlarlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 109).

4.8.8. Bahçe İşleri

Okuldaki kullanım alanlarının temiz tutulması, okul bahçesinin daha ferahlatıcı bir yer olması için çalışmalar yürütürler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 110).

4.9. Atölye Çalışmaları

Erkek sanat enstitülerinde öğretim yılı sonu atölye pratiğine, öğretmenler kurulu ders kesimi toplantısının sona erdiği günün ertesi sabahı başlanır. Pratik çalışmalara, erkek sanat enstitülerinin dördüncü, özel dördüncü ve özel beşinci sınıf öğrencileri katılırlar. Dördüncü sınıf öğrencilerinin atölye pratiği 30 Haziran akşamı, özel dördüncü sınıfla özel beşinci sınıfın atölye pratiği ise 28 Temmuz akşamı sona erer (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 59).

Öğrenciler atölyeye iş elbiseleriyle girerler ve atölye pratiği öğleden önce ve sonra teorik derslerle birlikte başlar ve son dersle beraber biter (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 62,88).

Atölye çalışmaları öğrencilerin iş üzerinde çalışarak mesleki bilgilerini ve yeteneklerini ilerletmelerini sağlamıştır. Erkek Sanat Enstitülerinde yapılan işler bir yerde kullanılmaksızın ilgili yönetmeliğe göre belli bir zaman bekletildikten sonra imha edilmişlerdir. Bu işlemin öğrencilerin yaptıkları işleri değersiz olarak düşünmelerine sebep olduğu söylenmiştir (Çelik, 1962, s. 40).

4.10. Disiplin Yönetmeliği

Erkek Sanat Enstitülerinde okula devam zorunludur. Üç gün okula devam etmeyen ve kabul edilir bir özür bildirmeyen öğrencinin velisine haber verilir. Öğrencinin okula devamının sağlanması veya özrünün belirtilmesi istenir. On gün içerisinde velisi tarafından mazeret bildirilmeyen ve okula devam etmeyen öğrencinin okulla ilişkisi kesilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 74).

Erkek Sanat Enstitüleri'nde öğrenciler sigara içmek, kahvehaneye gitmek, kavga etmek, devamsızlık yapmak, veli imzalarını taklit etmek, öğretmenlerine karşı saygısızlık, karne notlarını değiştirmek, sinemaya gitmek gibi nedenlerden dolayı disiplin cezaları almışlardır (Kocakaya, 2007, s. 114). Öğrenciler işledikleri suç nispetinde tembih, ihtar, takdir, okuldan uzaklaştırma, tasdikname ile uzaklaştırma, ilişik kesilmesi, kovma gibi cezalar uygulanır.

Disiplin kurulu müdür daveti üzerine okulun düzeni ve disiplini ile ilgili görüşmelerde bulunur. Disiplin kurulu müdür başyardımcısı veya müdür yardımcısının başkanlığında iki asli üye öğretmen ve ihtiyaç duyulacak kadar yedek öğretmen üyeden oluşur. Disiplin

kurulunda bulunan öğretmenler, öğretmenler kurulu tarafından seçilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948b, s. 13).

Disiplin kurulu kararıyla bir veya iki ders yılı ilişiği kesilerek okuldan uzaklaştırılanlar, ceza sürelerinin bitiminde okula kabul edilmek için öğretim hayatı dışında geçen süre içinde ne ile meşgul olduklarını belgelemek zorundadırlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 73).

4.11. Kültürel Faaliyetler

4.11.1. Kurslar

1930'lı yıllardan itibaren mesleki ve teknik eğitimden vatandaşların daha fazla yararlanmasını sağlamak için illerde sabit ve gezici köy kursları açılmıştır. Kurslar yoluyla hizmetin köylere kadar ulaştırılması amaçlanmıştır (Alkan vd., 1998, s. 67).

Kurslarla ilgili olarak 1940'lı yılların başında Sivas Erkek Sanat Enstitüsü'nde müdür olan İdemen köy kurslarıyla ilgili kurslar açıldığında köylüleri kurslara ikna edemediklerini, köylülerin yapılan çalışmaları görmeden inanmadıklarını söyler. Kursun açılışından üç ay sonra köye gittiklerinde kendilerini coşku ile karşıladığını belirtir (Doğan, 2012, s. 38).

4.11.1.1. Yatılı Bölge Kursları

Erkek sanat ve yapı enstitüsü açılmayan ilçe merkezlerinde 1964 yılından itibaren açılmaya başlanan kurslardır. Amaçları, bölgenin ihtiyacı bulunan çeşitli alanlardaki teknik elemanları yetiştirmektir. Bu kurslarda demircilik, kaynakçılık, marangozluk, dülgerlik ve duvarcılık meslek dalları bulunmaktadır. İlçelerden ve köylerden istekli gençler kurslara kabul edilerek her türlü ihtiyaçları Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden karşılanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 55).

4.11.1.2. Gezici ve Sabit Kurslar

Gezici kurslar, köylülerin evinde ve değişik işlerinde kullandığı demir ve ağaçtan yapılmış eşyayı, araba ve tarım araçlarını onarım ve gerekirse yeniden yapabilecek sanatkârları köy halkı içinden yetiştirmek amacıyla açılan kurslardır. Bu kurs demircilik ve marangozluk olarak iki bölüm halinde açılmıştır. Daha çok vatandaşa ulaşmak için bir köyde açılıp biten

kurs ertesı yıl başka bir köyde açılır. Erkek sanat enstitülerine bağlı olarak faaliyet gösterirler. Kursların süresi yedi aydır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 56).

Sabit kurslar, ilçelerde demircilik ve marangozluk konularında yalnızca erkeklere açık olan kurslardır. Bu kursların öğrenim süresi yedi ila sekiz aydır ve iki devredir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 56).

Tablo 23'te 1940 ile 1963 yılları arasında açılan gezici ve sabit kurs sayısı ve bu kurslara katılan öğrenci sayıları gösterilmiştir.

Tablo 23

1940-1963 Yılları Arasında Açılan Gezici ve Sabit Kurs Sayısı ve Bu Kurslara Katılan Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	Gezici Kurslar		Sabit Kurslar	
	Kurs Sayısı	Öğrenci Sayısı	Kurs Sayısı	Öğrenci Sayısı
1940 - 1941	9	107	-	-
1945 - 1946	39	717	-	-
1950 - 1951	96	1 306	1	65
1955 - 1956	219	3 509	28	692
1960 - 1961	236	3 600	28	673
1961 - 1962	242	3 867	28	670
1962 - 1963	240	4 023	31	712

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1964). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

4.11.1.3. Endüstri Kursları

Erkek Sanat Enstitülerinde açılan bu kursların amacı, çevrede çalışan işçilerin mesleki bilgilerini ve yeteneklerini günün teknik bilgilerine paralel olarak geliştirmektir. İlköğretim çağını geçirmiş, on sekiz yaşından büyük fabrika ve özel kurum işçileri, kısa süreli olan bu kurslara katılabilirler. Kurslar ücretsizdir (Maarif Vekaleti, Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim, 1959, s. 18; Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim, 1964b, s. 59).

4.11.1.4. Esnaf Kursları

Küçük esnafı kendi mesleklerinde gereken bilgilerle kuvvetlendirmek, geliştirmek ve değiştirmek için iş hayatının şartlarına uymalarını sağlamak için açılan kurslardır. Akşam saatlerinde açılan kurslara isteyen her vatandaş katılabilir. Saraç, kadın ve erkek berberliği, manikür ve pedikür, halıcılık, garsonluk ve otelcilik, oksijen ve elektrik kaynağı gibi alanlarda kurslar açılmıştır (Maarif Vekaleti, 1959, s. 18; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 59).

4.11.1.5. Meslek Kursları

Erkek sanat enstitülerine bağlı olarak çalışan bu kurslarda isteyen vatandaşların boş zamanlarını değerlendirmek ya da çeşitli mesleklerde yetiştirmek amacıyla teorik ve pratik bilgiler verilmiştir. Radyo tamirciliği, buzdolapları bakım ve tamirciliği, duvarcılık ve sıvıcılık, tuğla ve kiremit yapımı, bobinajcılık, galvonoplasti, elektrikçilik, sıhhi tesisatçılık, teknik resim gibi alanlarda kurslar açılmıştır (Maarif Vekaleti, 1959, s. 18; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 59).

4.11.1.6. Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezleri

Askerlik çağı gelmiş 16-20 yaşındaki gençlerin bir sanat öğrenmelerini sağlayarak, ordumuza ve yurt ekonomisine daha faydalı olmaları için Adana ve İstanbul Motor Sanat Enstitülerine bağlı olarak açılmıştır. En az ilkokul mezunu kabul eden bu kursların süreleri iki buçuk ay (450 saat) ile beş ay (900 saat) arasında değişmektedir. Motorlu araç kullanma ve koruyucu bakım, otomobil motorları, çalışma prensipleri ve onarmaları, şasi, oto elektrik, oto kaporta ve boya, elektrik tesisatçılığı, elektrik motor bobinajı, radyo, oksijen-elektrik kaynakçılığı, yapıcılık, motor revizyonu, dizel motor eğitimi gibi alanlarda kurslar verilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 58).

4.11.2. Sergiler

Erkek sanat enstitülerinde yapılan çalışmalar zaman zaman sergilerle vatandaşların beğenisine sunulmuştur. Bu sergilerin mesleki ve teknik eğitimin benimsenmesinde,

öğrenciler tarafından rağbet gösterilmesine, öğrencilerin motivasyonunda olumlu rol oynamıştır.

Erkek sanat enstitüleri üzerinde ciddi emeği bulunan Rüştü Uzel, 1933 yılında Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürü olduğunda mesleki ve teknik öğretimin bütçesi 236.337 liraydı. Uzel'in çabalarıyla bu miktar 1936 da 744.297 liraya çıkarılmıştır. Bu bütçe ile Türkiye'de mesleki ve teknik öğretimin gelişmesinin ve yaygınlaştırılmasının olanaksız olduğunu düşünen Uzel, yetkililerin ve kamuoyunun dikkatini çekmek için 1938 yılında Ankara'da, 27 kız ve 16 erkek meslek okulunun katılımıyla bir sanat okulları sergisi açtırmıştır. Bu sergi okulların varlığının ve öneminin halka tanıtılmasında çok önemli olmuştur (Turan, 1992, s. 90).

Uzel "İnsanların ve özellikle köylülerimizin akli gözlerindedir, gözleriyle görmedikçe hiçbir şeye inanmazlar" demiştir. Ankara Spor ve Sergi Sarayında gerçekleştirilen bu sergi teknik öğretime ilgiyi artırmış ve devletin teknik öğretim için ödeneği arttırmasını sağlamıştır. Yapılan çalışmaların sanat okullarından beklenmediği bir dönemde, bu sergi sanat okullarının halk tarafından takdirini kazandırmıştır (Turan, 1992, s. 90).

1938 sergisi ve daha sonraki sergi ve fuarlarda metal, ahşap ve elektrik alanlarında teşhir edilen torna, freze, matkap tezgâhları, dokuma makineleri, elektrik fırınları, çeşitli elektrik avadanlıkları o dönem yalnız sanat enstitüsü atölyelerinde, öğrenciler tarafından yapılmıştır (Doğan, 1977, s. 71).

4.12. Erkek Sanat Enstitüsü Mezunlarının Devam Edebileceği Okullar

Erkek sanat enstitülerinin birinci devresi olan erkek orta sanat okulu mezunları iş hayatına atılabildikleri gibi bilgi ve sanatlarını ilerletmek maksadıyla erkek sanat enstitülerine devam edebilirler. Erkek sanat enstitüsünü bitirenlerden isteyenler dışarıda çalışabilirler veya çeşitli üst öğretim kademelerine devam edebilirler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 53).

Altıncı Milli Eğitim Şûrası'nda Erkek Teknik Öğretim Okulları komisyonunca alınan kararla, erkek sanat enstitüsü mezunlarının meslekleriyle ilgili öğretim kollarında üniversite ve yüksekokullara devam hakkı kabul edilmiştir (Maarif Vekaleti, 1957, s. 17). Erkek sanat enstitüsü mezunlarının lise mezunları gibi üniversitelere devam edebilmeleri için sanat enstitülerinin öğretim süreleri üç yıla çıkarılması önerilmiştir (Maarif Vekaleti,

1957, s. 6). Erkek sanat enstitülerinin öğretim süresinin üç yıla çıkarılması 1966-1967 öğretim yılından itibaren gerçekleştirilmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 19).

Sekizinci Milli Eğitim Şûrası'nda da yükseköğretime hazırlama işlevinin tek bir okulun tekeli altında bulunmadığına, imkân ve şartları elverişli her ikinci devre orta öğretim kurumunda bu amaçların sağlanabileceği söylenmiştir. Hem mesleğe hem de yükseköğretim veya hayata ve iş alanlarına hazırlayan programların düzenlenerek her çeşit ikinci devre orta öğretim kurumuna Lise adı verilmesi önerilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 129).

Erkek sanat enstitüsü mezunlarının devam edebileceği okullar; teknik okullar, tekniker okulları, teknisyen okulları ve teknik öğretmen okuludur.

4.12.1.Teknik Okullar

Erkek sanat enstitüsü ile lise mezunlarından pratik bir imtihanı başaranları, mesleklerinde en yüksek ehliyet basamaklarına varmalarına imkân sağlayan, seçme sınavıyla öğrenci kabul eden teknik okulların öğretim süresi dört yıldır. Makine, elektrik, yapı, harita-kadastro ve mimarlık bölümleri bulunmaktadır. Okuldan mezun olanlara mühendislik diploması verilmektedir (Aslıer, 1962, s. 9; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 33).

Seçme sınavının haricinde teknik okullara girmek için bir yol daha bulunmaktadır. Erkek sanat enstitülerinde normal ya da özel sınıflarda beşinci sınıfa geçenler arasında yapılan seçme sınavında başarı olanlar, enstitülerde hazırlık veya uzmanlık sınıflarına alınırlar. Hazırlık sınıfını başarı ile bitirenler teknik okullara sınavsız olarak da girebilirler (Duyar, 1946, s. 5).

4.12.2.Tekniker Okulları

1939 yılına kadar yalnız inşaat teknikeri yetiştirilen bu okullarda Makina Teknikerliği bölümü de ilâve edilerek 22.9.1941 tarih ve 4121 Sayılı Kanunla okul Bayındırlık Bakanlığında Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. 1943-44 öğretim yılından itibaren erkek sanat ve yapı enstitüsü mezunları imtihanla okula alınmıştır. 1952-53 öğretim yılında daha fazla tekniker yetiştirmek için atölye ve laboratuvarları müsait olan sanat enstitülerinin içinde Tekniker Okulları açılmıştır. Öğrenim süresi 2 yıldır. Daha sonradan yapı, motor ve elektrik bölümleri eklenmiştir. Okulda ayrıca gündüz bir iş yerinde çalıp,

mesleğinde ilerlemek isteyenler için 1954-55 öğretim yılında 3 yıl süreli Akşam Tekniker Okulları açılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 20; Maarif Vekaleti, 1959, s. 11).

Tekniker okullar giriş yönetmeliğinde yapılan değişiklikle; bu okulların yapı, su ve yol teknikerliği şubelerine yapı enstitüleri dülgerlik, duvarcılık, taşcılık, sıvacılık, sıhhi tesisat, kalorifercilik bölümlerinden mezun olanlarla erkek sanat enstitüleri ve marangozluk bölümü mezunları, elektrik teknikerliği şubesine erkek sanat enstitüleri elektrik ve radyoculuk bölümü mezunları, motor makine teknikerliği şubesine, erkek sanat enstitüleri motorculuk, tesviyecilik, ince tesviyecilik, demircilik, dökümcülük, modelcilik, teknik resim bölümleri mezunlarının kabul edileceği belirtilmiştir (Özalp, Mesleki ve teknik öğretimden haberler, 1953).

4.12.3. Teknisyen Okulları

Teknolojik ve endüstriyel gelişmesinin ortaya çıkardığı görevleri yapacak, mühendise başlıca yardımcı sağlayıp, araştırma ve test işlerine katılan, becerisiz, yarı becerili personele iş ve üretim üzerinde gereken yönetimi verecek teknik elemanlara teknisyen denilir (Tuna, 1973, s. 108). Altıncı Milli Eğitim Şûrası'nda alınan kararlarla tekniker unvanının yapı ve sanat enstitüsü mezunlarına verilmesi uygun görülmüştür (Maarif Vekaleti, 1957, s. 18)

1968-1969 öğretim yılında açılan bu okul ile pratik sanat okulları ve sanat enstitülerine ek olarak teknik öğretim kurumları mühendis seviyesinin altında, üç ayrı seviye ve nitelikte operatör işçi, yarı becerili işçi, usta ve teknisyen gibi üretici teknik personeli yetiştirebilecek halde toplanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyetin 50.yılında milli eğitimimiz, 1973a). Sanat enstitülerinin birinci sınıfını geçen öğrenciler arasından sınavla öğrenci alınan okullarda, öğretim süresi dört yıldır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21; Tuna, 1973, s. 109).

1969-1970 öğretim yılında yirmi iki ilde ve otuz iki sanat enstitüsü bünyesi içinde, makine, elektrik, inşaat ve kimya bölümlerini kapsayan kırk teknisyenlik şubesi, Teknisyen Okulları ikinci sınıfları olarak öğretime başlamıştır (Tuna, 1973, s. 10).

4.12.4.Teknik Öğretmen Okulu

Erkek sanat enstitülerini bitiren başarılı ve istekli öğrenciler arasında yapılan seçme sınavıyla öğrenci kabul eden yüksek dereceli bir okuldur. Okuldan mezun olanlar erkek sanat enstitülerine öğretmen olarak atanırlar (Duyar, 1946, s. 5).

4.13. Erkek Sanat Enstitülerinin Türkiye'nin Ekonomik Yapısına Etkileri

Erkek sanat enstitülerinin parasız oluşu, ilkokul mezunu bütün öğrencileri kabul etmesi, üç veya beş sene olarak farklı kademelerinin bulunması, teorik eğitimden ziyade pratik becerisi olan ve bir an önce hayata atılmak isteyenler için pratik bölümünün bulunması ile önemli fırsatlar sağlamıştır (Costat, 1956, s. 10; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 23). 1940'lı yıllara kadar sanat okulu mezunlarının sanayide iş bulmasında sorunlarla karşılaşmıştır ancak devlet eliyle önemli bir sanayi kurulunca sanat okulu mezunları aranır elemanlar olmuşlardır. Ayrıca mezunlarının mesleğiyle iş bulamayacağı merkezlerde mezunların bakanlıkça işe yerleştirilmesi, okulların tercih edilmesini sağlamıştır (Başgöz, 1995, s. 214).

Başlangıçta mahalli düzeyde faaliyet gösteren okullar, endüstri alanındaki ihtiyaçlarımızı kendi hammaddemiz ve insan kaynağımızla kendi ülkemizde gerçekleştirmek için çalışmışlardır. Eğitim Araçları ve Teknik İşbirliği Genel Müdürlüğü'nün İşletme ve Donatım Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlanmasıyla bu süreç daha da hızlanmıştır. Belli bir süreçten sonra mesleki ve teknik öğretim okul ve kurslarının sınıf, laboratuvar ve büro eşyasının %100'ü, atölye teçhizatının %25'i teknik öğretim okullarının atölyelerinde üretilmiştir. Okulların ihtiyaçları olan Atatürk büst ve maskları, demir torna, freze, yüzey taşlama, vargel, zımpara, matkap, testere, boru bükme ve kesme tezgâh ve makinaları enstitülerin kendi imkânlarıyla üretilmişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 158).

Mesleki ve teknik eğitimin yeni bir atılım yaptığı 1940'lı yıllarda yeni açılan erkek sanat enstitülerinin ihtiyaç duyduğu araç ve gereçler daha önceden açılan, kökleşmiş erkek sanat enstitüleri tarafından üretilmiştir. Bursa Erkek Sanat Enstitüsü torna, İzmir Mithatpaşa Erkek Sanat Enstitüsü ağaç işleri tezgâhları, Aydın Erkek Sanat Enstitüsü demir testere tezgâhı, Konya Erkek Sanat Enstitüsü zımpara taşı tezgâhı üreterek ihtiyacı olan okullara göndermişlerdir (Doğan, 2012, s. 39).

Savaş yıllarında öncelikli olarak ordunun teknik eleman ihtiyacını karşılayan ana kaynak erkek sanat enstitüleri olmuşlardır. Bu okullardan mezun olanlar, kamu iktisadi kuruluşları,

çeşitli bakanlıklar, özel sektör gibi çeşitli alanlarda hizmet vermişlerdir. Küçük esnafın, köylünün karşılaştığı sorunların çözümünde, 1950'li yıllar ve daha sonrasında kurdukları kendi işletmeleri ile özel sektörün çekirdeğini oluşturdular ve teknolojik yönden gelişmiş illerin mevcut seviyeye gelmelerinde öncü bir rol oynamışlardır (Doğan, 2012, s. 32; Doğan, 2015, s. 40).

Erkek sanat enstitüleri her dönemde buldukları bölgelere endüstriyel yenilikler götürmüşlerdir. 1928 yılında Diyarbakır'a ilk elektriğin sanat okulu yardımıyla verilmesi buna iyi bir örnektir (Doğan, 1977, s. 72).

Erkek sanat enstitüleri, alanlarına yaptıkları katkıların yanında, çevrede bulunan teknik sorunların çözümüne, sanayinin çağdaşlaşmasına ve toplumun aydınlanmasına yardımcı olmuşlardır. Enstitülerde bulunan atölye ve teçhizatlar, okulların teknoloji merkezi olmasını, bölge halkının yeni bilgileri öğrendiği, yeni bir yaşam tarzının sergilendiği mekânlar olarak algılanmasını sağlamışlardır (Doğan, 2012, s. 12; Doğan, 2015, s. 9).

Sanat okullarına rağbetin artması, mezunlarının piyasada kendi ayakları üzerinde durabilmesi için 1932 yılında devlet eliyle sanat okulunu bitirenlere bir kuruluş sermayesi verilmesi düşünülmüş fakat uygulanamamıştır (Başgöz, 1995, s. 214).

Mesleki ve teknik öğretim okullarının öğrenci ve mezunlarını özel teşebbüse yöneltmek, işletme bilgileri vererek mesleki yönden gelişmelerini sağlamak, iş ve işçi ilişkileri, kâr ve zarar, seri imalât gibi ekonomik hayatı bizzat yaşayarak öğrenmelerini sağlamak için 1938 yılında 3423 sayılı kanunla sanat okulları döner sermayeleri yeniden düzenlenmiş, okulların bünyesinde Döner Sermayeli Sipariş ve Tekâmül Atölyeleri açılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 155). Bu kanunla öğrencilerin becerilerini pekiştirmelerini sağlanmış, deneyimli okulların yeni okullara ve piyasaya mal ve hizmet üretmelerini bir esasa bağlanmıştır. Okullar, üretime özendirilerek öğrenciler için gerçek bir öğrenme ortamı meydana getirilmiştir. Üretim atölyelerinde yapılan ürünlerin sergiler vasıtasıyla çevreye yenilik götürmesinde, küçük esnafın ve köylünün karşılaştığı teknik sorunların çözümünde önemli bir adım olmuştur (Doğan, 2012, s. 39).

Sipariş atölyeleri, ülkenin eğitim giderlerine yardımcı olmuşlardır. Öğrencilerinin emeğini kullanarak devlete ve özel kişilere iş yapılarak elde edilen gelir ile okul giderlerinin bir kısmı karşılanmış, öğrencilere iş aletleri satın alınmış ve öğrenciler bol ve gerçek malzeme üzerinde çalışma imkânı bulmuşlardır. Bu yolla, eğitimin devlete olan yükü hafifletilmiştir (Başgöz, 1995, s. 95).

4.14. Erkek Sanat Enstitüleri İçinde Kurulan Okullar

4.14.1. Erkek Orta Sanat Okulları

1940 yılında bölge sanat okulları iki devreye ayrılmıştır. 1943 yılından itibaren ise ilk üç yıllık bölüme ilkokul mezunları alınmış ve bu kısma Erkek Orta Sanat Okulu adı verilmiştir. Orta Sanat Okulu mezunları, okulun devamı niteliğinde olan iki yıllık erkek sanat enstitülerine devam etmişlerdir. Bölgesel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak erkek sanat enstitüsünün açılmadığı yerlerde önce orta sanat okulu açılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 156; Özalp, Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim, 1956, s. 51).

Milli Eğitim Bakanlığı (1947)'na göre "Erkek orta sanat okullarıyla orta yapı okullarına en az beş yıllık ilkokulları bitirmiş bulunan öğrenciler alınır, öğrenim süreleri üçer yıldır. Üç yıllık öğrenimi başarı ile bitirenlerden isteyenler enstitü sınıflarında öğrenimlerine devam ederler, isteyenler de çalışma alanlarına atılırlar" (s. 8). Orta sanat okulunu bitirip iş sahasına atılmak veya başka okullara gitmek isteyenler bir sınava girerler, başarılı olanlara orta sanat okulu diploması verilir (Maarif Vekaleti, 1959, s. 8).

Altıncı Milli Eğitim Şûrası'nda orta yapı ve sanat okullarının programlarının o yaştaki çocukların bedensel ve zihinsel gelişimlerine uygun olmadığı söylenmiştir. Bu okulların birinci ve ikinci sınıflarında atölye çalışmalarının asgari düzeye indirilmesinin ve bu sınıfların mesleklere hazırlayıcı olması önerilmiştir. Meslek seçiminin daha geç yaşlara ertelenmesinin daha doğru olduğu belirtilmiştir (Maarif Vekaleti, 1957, s. 6).

Erkek ve yapı orta sanat okulları 1965-66 öğretim yılından itibaren klâsik ortaokul haline getirildiğinden zaman içinde kapatılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 32). Tablo 24'te Erkek Orta Sanat Okulu sayıları ve öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 24

Erkek Orta Sanat Okulu Sayıları ve Öğrenci Sayıları

Öğretim yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
1942-43	16	5 055
1943-44	26	7 095
1944-45	36	10 340
1945-46	56	16 338
1946-47	77	20 887
1947-48	76	19 018
1948-49	76	15 668
1949-50	80	12 999
1950-51	80	11 619
1951-51	81	11 128
1952-53	81	10 869
1953-54	78	14 323
1954-55	79	17 876
1955-56	79	20 779
1956-57	79	21 314
1957-58	79	20 231
1958-59	79	17 832
1959-60	84	16 823
1960-61	84	16 581
1961-62	83	16 063
1962-63	84	17 130
1963-64	87	21 087
1964-65	88	23 020
1965-66	88	20 551
1966-67	86	13 767
1967-68	81	7 505
1968-69	45	2 646
1969-70	6	608
1970-71	2	167
1971-72	-	-

Erkek sanat ortaokulları 1965-66 öğretim yılından itibaren klasik ortaokullar haline getirildiğinden kademeli olarak kapanması nedeniyle bu öğretim yılından itibaren öğrenci sayıları azalmıştır.

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). *Milli eğitim hareketleri 1942-1972*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

4.14.2. Pratik Sanat Okulları

Erkek sanat enstitüleri içinde, pratik derslerde başarılı olup teorik derslerden başarısız olanları yeteneklerine göre yetiştirip meslek sahibi yapmak amacıyla erkek sanat enstitülerinin her sınıfına paralel olarak birer pratik sınıf oluşturulmuştur. Bu sınıflara Pratik Sanat Okulları denilmiştir. Pratik sanat okullarından mezun olanlara birer sertifika

verilmektedir. Tekniker ve mühendis okullarına devam etmek isteyenler Erkek Sanat Enstitüsünün bitirme imtihanlarına girmek zorundadırlar (Maarif Vekaleti, 1959, s. 11).

Pratik sanat okullarında, tornacı, frezeci, kaynakçı, boyacı, bobinajcı, döşemeci, oto elektrikçisi, oto tamir ve bakımıcısı gibi mesleklerde operatör ve becerili işçiler yetiştirmek amaçlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 160).

Pratik sanat okulları iki dönemdir. Birinci dönemin süresi üç yıl, ikinci dönemin süresi birinci dönemden sonra iki yıldır. Birinci sınıfa on üç – on yedi yaş arasında ilkokulu bitirmiş öğrenciler alınır, okulun beşinci sınıfına öğrenci alınmaz. Erkek sanat enstitülerinde okurken, pratik sanat okuluna geçmek isteyen öğrenciler sanattan belgeli duruma düşmemiş olmak şartıyla pratik sanat okulunun aynı sınıfına alınırlar. Erkek sanat enstitülerinin beşinci sınıfında olanlar pratik sanat okulunun dördüncü sınıfına dahil edilirler. Ortaokuldan gelenler okulun ancak ikinci sınıfına alınırlar.

Okulda öğretim çoğunlukla pratik çalışmalara ayrılmıştır. Birinci dönemin birinci sınıfında Erkek Orta Sanat Okullarının birinci sınıfının müfredat programı uygulanır. Birinci dönemin ikinci, üçüncü sınıflarıyla ikinci dönemin birinci, ikinci sınıflarında sadece sanat ve meslek resmi dersleri vardır. Pratik sanat okulu, erkek orta sanat okulu ve sanat enstitüsü bulunan her yerde açılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 92).

4.14.3. Yapı Enstitüleri (Yapı Sanat Enstitüleri)

Yapı Enstitüleri ayrı bir okul olarak faaliyete geçmeden önce bazı erkek sanat enstitülerinin içinde, diğer meslek bölümleri yanında yapı, doğramacılık, sıhhi tesisatçılık, tenekecilik gibi bölümler bulunmaktaydı. Bu mesleklerde çalışacak kalifiye işçilere olan ihtiyaç artınca ayrı okullar olarak açılmışlardır. Yapı enstitülerinin açılmadığı yerlerde erkek sanat enstitüleri bünyesinde yapı şubeleri açılmıştır. Yapı enstitülerinde, dülgerlik, duvarcılık, taşçılık, sıvacılık, sıhhi tesisat-kaloriferlik şubeleri bulunmaktaydı (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 27).

1939-1940 öğretim yılında ilkokul mezunlarının kabul edildiği ilk üç yıllık devreye Yapı Ortaokulu, Ortaokula dayalı olan üç yıllık devreye ise Yapı Enstitüsü adı verilen okullar kurulmuştur. 1959-60 öğretim yılında orta kısımları klâsik ortaokul müfredat programını uygulamaya başlamıştır. Enstitü kısımları da sadece ortaokul mezunu kabul eden meslek okulları haline getirilmiştir. Enstitülerin Öğretim süreleri 1966-67 öğretim yılından itibaren

iki yıldan üç yıla çıkartılmıştır. (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 20; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 27).

4.15. Enstitülere Öğretmen Yetiştirme

1937 yılına kadar yurdumuzda sanat okulları için atölye ve meslek dersi öğretmeni yetiştiren bir okul bulunmamaktaydı. Bu okullarda görevlendirilen öğretmenlerin çoğu pratikten yetişmişti.

Mesleki ve teknik öğretim okullarının genel kültür dersleri öğretmenleri, okulların seviyelerine göre lise ve ortaokul öğretmenleri arasından seçilmişlerdir. Sanat okullarına özel olarak öğretmen yetiştirmek için ayrılmış şubeler bulunmamaktadır (Costat, 1956, s. 5; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 69).

4.15.1. Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

Orta dereceli mesleki ve teknik öğretim okullarının atölye ve meslek dersleri öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla 1937-1938 öğretim yılında Ankara'da, üç yıl süreli Erkek Ertik Öğretmen Okulu açılmıştır. İlk açıldığında okulda ağaç işleri, demir işleri ve tesviyecilik bölümleri bulunmaktaydı. 1938-1939 öğretim yılında ertik kelimesi yerine meslek sözcüğü kullanılarak okulun adı Erkek Meslek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir (Doğan, 2012, s. 62; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 69).

1946 yılından sonra erkek sanat ve yapı enstitülerinin sayılarının artmasıyla öğretmen ihtiyacını karşılamak zorlaşmıştır. Üçüncü Milli Eğitim Şûrası'nın da önerisiyle Erkek Meslek Öğretmen Okulunun programlarında değişiklik yapılarak yeni dersler ilave edilmiş ve öğrenim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Böylelikle yüksek bir okul haline getirilen okulun adı Erkek Teknik Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir. 1962 yılında okula Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu adı verilmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 19; Doğan, 2012, s. 63; Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 150).

Erkek sanat ve yapı enstitülerinden mezun olup öğretmen kurullarınca aday gösterilen, 30 yaşını bitirmemiş öğrenciler, eleme ve giriş sınavlarını kazandıkları takdirde okula kabul edilirler. Okulda, Erkek sanat ve yapı enstitülerinde bulunan sanat dallarına paralel olarak tesviyecilik, demircilik, dökümcülük, modelcilik, motorculuk, elektrikçilik, radyoculuk

marangozluk, yapı (duvarcılık, taşçılık, sıvacılık) gibi meslek bölümleri bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 70).

4.15.2. İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu

1959-1960 öğretim yılından itibaren İstanbul'da da bir Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu açılmış bulunmaktadır. Bu okulda yalnız tesviyecilik ve elektrikçilik bölümleri faaliyet göstermektedir. Okulda bütün meslek şubelerine devam eden öğrencilere çeşitli genel bilgi dersleriyle, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, genel öğretim metodu, rehberlik ve atölye uygulaması gibi öğretmenliğe hazırlık konuları da öğretilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1964b, s. 70).

4.15.3. Erkek Sanat Öğretmen Okulu

Erkek sanat kurslarına öğretmen yetiştirmek için 1962-63 öğretim yılında İzmir'de açılan iki yıl süreli bir okuldur. Sanat enstitüleri mezunlarından kurs öğretmenliği yapanlar arasından seçme sınavı ile öğrenci alınır, okul yatılı ve bursludur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973a, s. 150).

4.16. Erkek Sanat Enstitülerine Yapılan Eleştiriler

Erkek sanat enstitüleri bir dönem ülkenin ihtiyacı olan ara elemanları ve ustaları yetiştirme işlevini gerçekleştirmiştir. Bu okullar önemli bir açığı kapatmış olsa da, Milli Eğitim Bakanlığı'nın mesleki ve teknik eğitim ile ilgili politikaları bazı sorunları da beraberinde getirmiştir.

Sanat okullarının ilk kurulduğu yıllarda, yerel koşullar göz önünde bulundurulmuştur. Bir süre sonra ihtiyaca bakılmaksızın merkezi bir anlayışla her bölgeye sanat okulları kurulmuştur. Endüstrinin çok sınırlı oluşu bu yaklaşımın benimsenmesinde önemli olmuştur. Meslek okulunu bitiren gençlerin dağınık endüstriyi ve küçük sanatkârları toparlayacağı ve onlara liderlik edeceği düşünülmüştür. 1936 yılında Bakanlıkça hazırlanan planda, mesleki eğitim kurumlarının iş birliği yapacağı yeter sayıda iş yeri bulunmadığı düşüncesiyle, doğu ve güney doğu illerinde, bazı istisnalar dışında, yeni meslek okullarının açılmaması önerilmiştir. Aynı dönemde meslek okullarının çevre ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi anlayışının terk edildiği görülmektedir.

1940’larda uygulamaya konulan politikalarla çıraklık eğitimi, küçük esnaf ve sanatkârların ihtiyaçları, yöresel el sanatlarının geliştirilmesi, okul dışında yapılan eğitim gibi konuların ihmal edilmesiyle okul ile çevre arasındaki ilişkiler zayıflamıştır (Doğan, 2012, s. 33). Bölgelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınmadığından, her yerde aynı programların açılmasıyla işsizlik ortaya çıkmış, insanlar iş bulmak amacıyla göç etmişlerdir (Doğan, 2012, s. 34).

Erkek sanat enstitülerinin çevreye liderlik yapma anlayışı, okulların iş hayatıyla bağlar kurmalarını sağlayamamış ve kendi içlerine kapanmalarına sebep olmuştur. Yerel düzeydeki fiziki ve insan kaynaklarından yararlanılmamasıyla meslek okulları her yerde, kendi eğitim ve üretim atölyelerini kurmak zorunda kalmıştır. Bu durumda tüm harcamalar devlet tarafından karşılanmış dolayısıyla okulların kuruluş ve işleyiş maliyeti artmıştır (Asher, 1962, s. 7; Doğan, 2012, s. 36). Erkek sanat enstitüleri, endüstriyle ortak programlar geliştirecekleri yerde, pahalı ve en modern teçhizatları satın alarak kendi içlerinde bir işyeri yaratmayı amaç edinmişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 70).

Kurulacak meslek okullarının çevreye yenilik götüreceği ve çevrenin ekonomik kalkınmasında önderlik edeceği düşünülmüştür. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kapalı bir ekonomik politika izlenen dönemde sanat enstitüleri bölgelerin teknoloji merkezi olmuştur. Ekonominin dışa açılması, özel sektörün gelişmesiyle 1970’lere gelindiğinde sanayi pek çok konuda meslek okullarının önüne geçmiştir (Doğan, 2012, s. 49).

Cumhuriyetin ilk yıllarında mesleki eğitimle ilgili olarak benimsenen felsefe ve sağlanan maddi olanaklarla mesleki eğitim çok hızlı bir gelişme göstermiş ancak mezunlar teorik bilgilerine rağmen iş hayatının gerçeklerine uyum sağlayamamaları, meslek okulları mezunlarının büyük ölçüde teorik öğretim gördükleri için işe uyumlarını sağlamada kalifiye olmayan elemanlara sarf edilen zaman kadar bir kayba uğranılması gibi sorunlar sebebiyle işverenlerde mezunlara karşı güven duygusunda sorun oluşturmuştur. Bir başka sorun ise bir meslek eğitimi almış olmalarına rağmen meslek okulu mezunları, meslekleri dışında büro ve idari işleri tercih etmişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 71).

Bir dönem erkek sanat enstitüleri piyasa ve endüstri kuruluşlarından teknoloji bilgisi, atölye işletmesi ve kalite kontrolü bakımlarından daha ileriye. Yani okul, iş yerine örnek olma iddiasını devam ettiriyordu. Okullarda açılan sergilerde mesleki ve teknik eğitim okullarında yapılan makine, avadanlık, mobilya ve çeşitli eşyalar büyük ilgi çekmekteydi (Doğan, 1977, s. 71).

Mesleki ve teknik öğretimin, genel öğretimin dışında birbirine rakip olarak düşünülmesi, bir bütün olarak ele alınmaması okullara olan ilginin beklendiği kadar artmamasına sebep olmuştur. Özellikle orta sanat okuluna giren bir öğrencinin meslek seçimini yaptıktan sonra erkek sanat enstitülerinin ikinci devresinde aynı sanat dalından devam edecek olması bazı sorunlar doğurmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 71).

Erkek sanat enstitülerinin üç yıla çıkarılarak lise dengi okullar haline getirilmeleri, orta sanat okullarının kapatılarak meslek seçiminin ertelenmesi doğru adımlar olmuştur. Aynı şekilde okul programlarına beden eğitimi, müzik ve yabancı dil derslerinin eklenmesi öğrencilerin çok yönlü gelişmelerine imkân vermiştir. Ancak genel kültür derslerinin sanat okulları için özel hazırlanmamış olması, atölye çalışmaları ile bağlantısının sağlanmaması öğrencilerin bu derslerdeki başarılarını etkilemiştir (Costat, 1956, s. 12; Maarif Vekaleti, 1957, s. 6,7).

Mithat Paşa'nın Tuna valisi iken, ilk sanat okulunu bir yetim evi olarak açması, okula fakir ve yetim çocukları kabul etmesiyle mesleki ve teknik eğitimde bir gelenek başlamıştır. Meslek eğitimini, fakir ve öksüz çocuklar için ücreti düşük ve güvenli olmayan, aşağı bir iş sayan bu gelenek, şüphesiz gelişmemiş endüstriden kaynaklanmıştır. Maddi durumu iyi ve zengin aileler çocuklarını klasik okullarda okutup onların devlet dairelerinde çalışmalarını istemişlerdir (Başgöz, 1995, s. 214) .

Sayar'dan aktaran Doğan(2012)'a göre "İşte çocuklar, eğer sözlerimi dinlemez, derslerinize çalışmazsanız, siz de şu tezgâhın etrafındakiler gibi işçi olursunuz... Bu sözleri Erkek Sanat Enstitüsü'nü öğrencilerine gezdiren bir ilkokul öğretmeni sarf etmiş, Enstitü Müdürü de bana üzülererek nakletti." sözleriyle Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki mesleki ve teknik eğitime bakışın gayet olumsuz olduğu görülmektedir (s. 7).

Lisenin yükseköğrenim için bir hazırlık gibi olması, devlet dairesinde işe girebilmek için lise mezunu olunması gibi şartlar mesleki ve teknik eğitim okullarının çoğu zaman tercih dışında kalmasına sebep olmuştur (Doğan, 1977, s. 44).

Aslier (1962)'in bir enstitü son sınıf öğrencisinden aktardığı şu sözler fakir ailelerin eğitime bakış açılarını göstermesi açısından bir örnektir: "Babam diyor ki: ilkokuldan sonra seni çıraklığa verseydim harçlığını çıkarır bize yük olmazdın. Şimdi de senden boğazını sıkar gene de ayda yüz lira koparırdım. Hâlbuki okulu bitireceksin de ne olacak?". Fakir aileler için çocukların bir an önce iş hayatına atılması ve kendilerine maddi yük olmaktan çıkması her şeyden önemlidir (s. 19).

Erkek sanat enstitülerinde sınıf geçme oranları, mezuniyet oranları da çok düşüktür. Beşinci sınıftan mezun olan öğrencilerin, birinci sınıfa kabul edilen öğrenci sayısına oranı % 30 civarındadır. ¹ Öğrencilerin büyük bir kısmı okulu beş yıldan uzun bir sürede bitirmektedir. Birkaç defa bitirme imtihana girmeden diploma alan öğrencilerin sayısı çok azdır (Costat, 1956, s. 11).

Ders ve atölye saatlerinin fazla olması öğrencilerin yorulmasına sebep olmaktadır. Öğretim teknolojilerinin eksikliği, ders kitaplarının bulunmaması ve öğrencilerin not almak zorunda olmaları, okuma ve kendilerine ayıracak zamanlarının az olması, okulların şehir merkezine uzak olmaları ve öğrencilerin yakın köylerden çoğu zaman yürüyerek okula gelip gitmeleri okuldaki başarısızlığın sebeplerinden sayılabilir (Costat, 1956, s. 19,20).

1960 yılında Bakanlık'a uzmanların hazırladığı bir raporda; erkek sanat enstitülerinin öğrenci sayılarının çok fazla olduğu, atölyelerdeki yoğunluk sebebiyle öğrencilerin istenilen derecede uygulama yapamadığı, genel bilgi dersleriyle mesleki dersler arasındaki ilişkinin sağlanamadığı, müfredat programlarının yetersiz ve programlara uygun ders kitaplarının ve yardımcı kitapların bulunmadığı, okullarda rehberlik ve mesleki yöneltme servislerinin kurulmadığı ve okulların çevrelerindeki endüstri ile iş birliği yapmadıkları belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1960, s. 54). Erkek sanat enstitülerinde haftalık ders saatinin fazla olması ve her sınıftaki öğrenci sayısının fazla olması sebebiyle öğretmenler erkek sanat enstitülerine karşı büyük bir ilgi duymamakta ve bütün zamanlarını klasik ortaokul ve liselere ayırmak istemektedirler (Costat, 1956, s. 12,13).

Costat(1956)'a göre "Öğrenciler sadece marangozluk bölümünde âlet ve takım, itibariyle zengindir. Birçok tesviye atölyelerinde meselâ 8 veya 10 öğrenciye bir sürmeli ayaklı kumpas düşmektedir. Alet için ayrılan tahsisat tam manasıyla yetersizdir." diyerek atölyelerdeki malzemelerin yetersizliğine dikkat çekmiştir(s. 18).

Bir ocak başında çalışan öğrencilerin sayısının 4-10 arasında değiştiği, bir gün boyunca atölye çalışması yapması gereken üçüncü sınıf tesviyeci öğrencilerinin ancak on beş dakika veya yarım saat uygulama yapabildiği, çoğu zaman aynı makinenin (torna, freze) etrafında ikiden dörde kadar öğrencinin bulunduğu söylenmektedir (Costat, 1956, s. 18).

Milli Eğitim Bakanlığı eski müsteşarlarından Ferid Saner, mesleki ve teknik öğretimde istenen ilerlemenin gerçekleşmemesinin nedenlerini bilimsel ve teknolojik araştırmalara

¹ 1935-1936 yılından 1947-1948 yılına kadar alınan 50110 öğrenciden, 14230 u mezun olabilmıştır. (Costat, 1956, s. 11)

yeterince önem verilmemesi, eğitime ilişkin kararların alınmasında keyfiliğin etkili olması, eğitim-öğretim mesleğinin yeterince profesyonelleşmemesi olarak açıklamaktadır (Doğan, 2015, s. 240).

Doğan'a göre teknik öğretimin amaçları günün şartlarına göre yeniden gözden geçirilerek öğretim programlarının gerçek ihtiyaçlara göre geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca endüstri alanındaki gelişmeler takip edilmeli ve okullara aktarılmalıdır. Meslek seçiminin, öğrenciler meslekleri tanıdıktan ve öğrencilerin yetenekleri saptandıktan sonra yapılmasını önermektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 74,75).

Kaya'ya göre teorik ve teknik eğitim, genel ve fen eğitimiyle aynı seviyede tutulmalıdır. Teknik eğitimin ayrı bir alan olduğunu ve genel eğitimin karşısında aşağı bir durumda olmadığını belirtmek gerekir. Teknik eğitim görmüş kişilerin prestijlerinin sağlanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 111).

Teknik Öğretmen Okullarını Bitirenler Derneği(1967)'ne göre "Bugünkü sayıları 124'ü bulan çeşitli sanat enstitülerinden yılda ortalama 6000 mezun verilmektedir. Daha üst dereceli okullarda okuma olanaklarına kavuşan % 12 öğrenci ile mesleğinde çalışan % 8 mezun dışında, % 80 inin değişik amaçlara yöneldiği görülmektedir." (s. 25). Kuruluş ve işletme maliyetleri yüksek olan okulların mezunlarının amacın dışında başka işlerde çalışması ülke kaynaklarının boşa harcandığını göstermektedir. Genellikle tesviyecilik, demircilik ve marangozluk gibi üç sanat dalını bünyesinde bulunduran erkek sanat enstitülerinin herhangi bir planlama ve hazırlık olmadan on bin nüfuslu ilçelere kadar açılması, öğretim programlarının bölge gerçekleri dikkate alınmadan merkezîyetçilikle düzenlendiğini göstermektedir. Okullar bölge gerçeklerine uydurulmadan, okullarda finansman yükselmekte ve mezunlar başka alanlara kaymaktadırlar (Teknik Öğretmen Okullarını Bitirenler Derneği, 1967, s. 25,26).

Ashier(1962)'e göre iş yerlerinde çırak olarak yetişenlerin sanat enstitü mezunlarından pratik anlamda daha tecrübeli olduğu, bu sebeple pratik eğitimin iş yerlerine aktarılacak okullarda teorik bilgilerin verilmesini önermiştir. Atölye açmanın maliyetinin yüksek olması ve teknoloji geliştikçe yenilenmesi gerekir. Böylelikle maliyeti yüksek olan mesleki ve teknik eğitimin yükü özel sektöre de aktarılacaktır (s. 16).

Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına yeni giren öğrenciler için yapılan ankette "Devam etmekte olduğunuz okula uyum sağlarken karşılaştığımız güçlükler varsa nelerdir?" sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar şöyledir: ders çalışma olanaklarımızın az

oluşu, ders aleti, araç ve gereçleri yetersiz olduğu için tanımak ve kullanmakta zorluk çektik, derslere uyum sağlamakta güçlük çektik, günlük ders saati fazla olduğu için ders çalışma zamanımız az olmaktadır şeklinde belirtmişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973b, s. 13).

Aslier(1962)'e göre “Bütün mesleklerde pratik öğretim prensip olarak işyerlerinde yapılmalı, okullarda genel bilgilerle, mesleki teknolojik ve laboratuvar bilgileri öğretilmelidir.” diyerek okulda yalnızca iş yerinde öğretilmeyen, mesleki teorik ve laboratuvar bilgileriyle kültür derslerinin öğretilmesini önermektedir(s. 17).

Aslier(1962)'e göre “Batı Almanya, Avusturya, İsviçre, Hollanda vb. gibi teknikte ileri bütün memleketler mesleki ve teknik öğretim davasını bu şekilde halletmişlerdir. Her yıl on binlerce yüz binlerce gence mesleki öğretim verebilmek, çalışan yüz binlerce insanın seviyesini yükseltmek ancak bu şekilde öğretimle mümkün olur.” demiştir(s. 17).

Mesleki ve teknik öğretimde görev almış öğretmenler ile ilgili bir eleştiri ise endüstrinin ve iş hayatının problemlerini tanımamalarıdır. Öğretmenlerin endüstri tecrübelerinin artırılması önerilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973c, s. 110).

4.17. Erkek Sanat Enstitüleri'nde Açılmış Sanat Şubeleri ve Haftalık Ders Dağıtma Cetveli

Erkek sanat enstitüleri iki devre olarak kurulmuştur. Birinci devre erkek orta sanat okuludur. Orta sanat okulu ilkokul üzerine üç yıl olarak planlanmıştır. Erkek sanat enstitülerinin ikinci devresi ise iki yıl olarak planlanmıştır. 1966-67 yılında yapılan değişiklikle enstitülerin ikinci devresi üç yıla çıkarılmıştır.

Öğrenciler, birinci dönemde orta sanat okulunda bir mesleğe yönelirler. Orta sanat okullarının birinci sınıfında bulunan öğrenciler birer kanaat dönemi süresince tesviye, demir ve marangoz atölyelerinde çalıştırılır. Mesleklere ayırma işi ikinci sınıfta, öğretim yılının ilk haftasında yapılır. Mesleklere ayırma sürecinde öğrencilerin istekleri, birinci sınıftaki başarı durumları dikkate alınır. Mesleğe yönelmiş olan öğrenciler enstitülerin dördüncü ve beşinci sınıflarında, alanlarında eğitim almaya devam ederler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 52).

İkinci dönemde, orta sanat okulları klasik ortaokullara dönüştürüldüğü için meslek seçimi enstitülerin ikinci yılı yapılır. Enstitülerin ilk yılı mesleğe yöneltme yılıdır. Öğrenciler ikinci sınıftan itibaren belli mesleklere devam ederler (Maarif Vekaleti, 1959, s. 9).

Erkek sanat enstitülerinin eğitim programları, bilimsel ve teknoloji ilkelerini anlayan, uygulayabilen ve sorunları çözebilen kişiler olarak yetişmelerinin yanında tüm sanayi dallarında ortak olarak kullanılan enerjinin üretilmesi, hareketin bir yerden başka bir noktaya nakledilmesi, elektrik enerjisinden yararlanma, ölçme ve üretim süreçleri gibi konuları kapsamıştır (Doğan, 2012, s. 31).

Sanayinin ihtiyacı olan, olabilecek pek çok alanda sanat enstitülerinde çeşitli şubeler açılmıştır. Bazı şubeler zaman içerisinde kendilerine ait başka binalara taşınarak sanat enstitüsü adında ayrı bir okul olarak kurulmuştur. Sanat enstitülerinin şubelerinde tüm öğrencilerin mesleklerinin dışında okuması gereken ortak dersler bulunmaktadır. Ortak derslerin dışında kalan saatlerde şubelerin amaçlarına göre dersler belirlenmiştir. Bu dersler de şubelere göre değişiklik göstermektedir.

Erkek sanat enstitülerinin ders programında zaman içerisinde değişiklikler yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından erkek orta sanat okulları ile erkek sanat ve yapı enstitüleri öğretim programlarında 1955-1956 öğretim yılından itibaren bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlar;

- a) Erkek orta sanat ve orta yapı okulları birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında okutulan Aritmetik ve Geometri dersleri matematik olarak tek ders haline getirilmiştir.
- b) Erkek sanat ve yapı enstitüleri beşinci sınıflarına haftada bir saat Matematik dersi konulmuştur.
- c) Enstitülerin dördüncü sınıflarında bulunan Defter Tutma ve Malolma Hesabı dersi beşinci sınıfa alınmıştır.
- d) Enstitülerin dördüncü ve beşinci sınıflarına haftada birer saat Askerlik dersi koyulmuştur.
- e) Erkek orta sanat okullarının haftalık atölye çalışmaları yirmi üç saatten on iki saate indirilmiştir.

(Özalp, Mesleki ve teknik öğretimden haberler, 1955).

Yapılan değişikliklerle derslerin adı büyük oranda aynı kalırken, sınıflara göre okutulacak olan dersler ve bu derslerin saatlerinde değişiklik yapılmıştır.

Sanat enstitülerinde derslerin süresi kırk beş dakikadır. Derslere sabah saat sekizde başlanır. Okul müdürü ile milli eğitim müdürü ortak kararıyla derslere başlama zamanı bir saat önceye veya sonraya alınabilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1947, s. 62).

Erkek sanat enstitülerinin birinci ve ikinci devresinde hangi sanat şubesinde olursa olsun, her öğrencinin almak zorunda olduğu ortak dersler bulunmaktadır. Zaman içerisinde haftalık ders programlarında yapılan değişikliklerle ortak dersler de değişmiştir. 1948, 1956, 1966 ve 1971 yılında yapılan değişiklikler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 25'te erkek orta sanat okulunda öğrencilerin okumak zorunda oldukları ortak dersler gösterilmiştir.

Tablo 25

Erkek Orta Sanat Okulunda Okutulan Ortak Dersler (1948)

Dersler	I. Devre Sınıfları		
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Türkçe	3	3	3
Yurt bilgisi	-	-	1
Tarih	1	1	-
Coğrafya	1	1	-
Matematik	6	5	5
Fizik	-	2	2
Kimya	-	-	1
Teknik Resim	8	-	-
Sağlık Bilgisi	-	-	1
Beden Eğitimi	2	2	1
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1948 yılında yayınlanan öğretim programına göre sanat enstitülerinin dördüncü ve beşinci sınıfında okutulacak olan ortak dersler Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26

Erkek Sanat Enstitülerinin İkinci Devresinde Okutulan Ortak Dersler (1948)

Dersler	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Türkçe	2	2
Yurt bilgisi	-	-
Tarih	-	-
Coğrafya	-	1
Aritmetik ve Cebir	2	-
Geometri	2	-
Defter Tutma ve Malolma Hesabı	1	-
Fizik	1	-
Kimya	2	-
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	3	-
Hukuk Bilgisi	-	1
Ortak Dersler Toplamı	13	4

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

Erkek sanat enstitülerinin dördüncü sınıfına klasik ortaokul mezunları da alınmıştır. Tablo 27’de ortaokul mezunlarının enstitülerde okumak zorunda oldukları ortak dersler gösterilmiştir.

Tablo 27

Ortaokul Mezunlarının Erkek Sanat Enstitülerinde Okumak Zorunda Oldukları Ortak Dersler (1948)

Dersler	II. Devre Sınıfları	
	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Türkçe	1	1
Matematik	1	-
Defter Tutma ve Malolma Hesabı	-	1
Gereçler	2	-
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	3	-
Hukuk Bilgisi	-	1
Ortak Dersler Toplamı	7	3

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında orta sanat okulları ve erkek sanat enstitülerinde ortak olarak okunacak derslerin saatlerinde değişiklik yapılmıştır. Tablo 28’de erkek orta sanat okulunda, Tablo 29’de erkek sanat enstitülerinde okutulacak olan ortak dersler gösterilmiştir.

Tablo 28

Erkek Orta Sanat Okulunda Okutulan Ortak Dersler (1956)

Dersler	I. Devre Sınıfları		
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Türkçe	3	3	3
Yurt bilgisi	-	-	1
Tarih	1	1	-
Coğrafya	1	1	-
Matematik	6	5	5
Fizik	-	2	2
Kimya	-	-	1
Teknik Resim	8	-	-
Sağlık Bilgisi	-	-	1
Beden Eğitimi	2	2	1
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Tablo 29

Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1956)

Dersler	Sanat Ortaokulu Mezunlarına Özel Sınıflar	
	IV	V
Türkçe	2	2
Coğrafya	-	1
Aritmetik ve Cebir	2	1
Geometri	2	1
Defter Tutma ve Mal Olma Hesabı	-	1
Gereçler	-	-
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	3	-
Hukuk Bilgisi	-	1
Askerlik ¹	1	1
Ortak Dersler Toplamı	13	8

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

¹ Sanat enstitüsü mezunlarına yedek subaylık hakkı verildikten sonra okulların dördüncü ve beşinci sınıflarının atölye ders saatinin bir saat azaltılarak yerine bir saat askerlik dersi eklenmiştir. Mesleki ve Teknik Öğretim , Ekim 1953 sayı 8 syf:47

Tablo 30'da ise klasik ortaokul mezunlarının okuması gereken ortak dersler gösterilmiştir.

Tablo 30

Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1956)

Dersler	Ortaokul Mezunlarına Özel Sınıflar	
	IV	V
Türkçe	1	1
Coğrafya	-	-
Aritmetik ve Cebir	2	1
Geometri	2	1
Defter Tutma ve Mal Olma Hesabı	-	-
Gereçler	2	-
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	3	-
Hukuk Bilgisi	-	1
Askerlik ¹	1	1
Ortak Dersler Toplamı	11	6

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

1959-1960 öğretim yılından itibaren erkek orta sanat okulları, klasik ortaokullara dönüştürülmüş, 1964-1965 öğretim yılından itibaren erkek sanat enstitülerinin öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır. 1966 yılında öğretim programında yapılan değişikliğe göre okutulan ortak dersler Tablo 31'da gösterilmiştir (Cicioğlu, 1985, s. 267; Milli Eğitim Bakanlığı, 1964a, s. 7).

¹ Sanat enstitüsü mezunlarına yedek subaylık hakkı verildikten sonra okulların dördüncü ve beşinci sınıflarının atölye ders saatinin bir saat azaltılarak yerine bir saat askerlik dersi eklenmiştir. Mesleki ve Teknik Öğretim, Ekim 1953 sayı 8 syf:47

Tablo 31

Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1966)

Dersler	Sınıflar		
	I	II	III
Türkçe	2	2	2
Matematik	2	2	2
Sosyal Bilgiler	-	-	2
Fen Bilgisi	2	2	-
Beden Ve Sağlık Eğitimi	1	1	1
Milli Güvenlik Bilgisi	1	1	1
Ortak Dersler Toplamı	8	8	8
Meslek Dersleri ve Atölye Saatleri Toplamı	28	28	28
Toplam	36	36	36

Toplam ders saatinden ayrı olarak, öğrencilerin sosyal faaliyetleri için haftada dört saat, istekli öğrenciler için de özel seçmeli dersler olmak üzere dört saat ayrılmıştır. Böylece haftalık toplam ders saati kırk dört olarak kalmış, önceki ders programlarının toplam saatiyle aynıdır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1964). *Erkek sanat elektrik-elektronik-motor, mensucat, ağaççileri sanat, yapı enstitüleri ve matbaacılık okulları I.sınıf öğretim programları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Erkek sanat enstitülerinin öğretim programları 1969-1970 öğretim yılında gözden geçirilerek birinci sınıflarının programları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre sanat enstitülerinin birinci sınıfları teknisyen okullarının da birinci sınıfı oluşturur. Birinci sınıf, genel kültür, fen kültürü, mesleki ve teknik dersler yönünden ortak ve temel bir sınıf haline getirilmiştir. Sanat enstitülerinin ikinci ve üçüncü sınıf programları da daha çok beceri ve mesleki yeterliliğe yönelmiştir (Tuna, 1973, s. 106). Tablo 32’de 1971 yılında erkek sanat enstitülerinde okutulan ortak dersler gösterilmiştir.

Tablo 32

Erkek Sanat Enstitülerinde Okutulan Ortak Dersler (1971)

Dersler	Sınıflar		
	I	II	III
Türk Dili ve Edebiyat	2	-	-
Türkçe ve Kompozisyon	1	2	2
Tarih	-	-	1
Yabancı Dil	2	2	2
Beden ve Sağlık Eğitimi	1	1	1
Milli Güvenlik Bilgisi	1	1	1
Matematik	5	2	-
Fizik	2	2	-
Kimya	2	-	-
Toplam	16	10	7
Teknik ve Meslek Dersleri	24	30	33
Genel Toplam	40	40	40

Kaynak: Özalp, R. (1971). *Türkiye'de teknisyenlerin yetiştirilmesi ve istihdamı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Erkek sanat enstitülerinde tesviyecilik, demircilik, snai boyacılık, dökümcülük, modelcilik, motorculuk, teknik resim, modern bıçakçılık, elektrikçilik gibi sanat şubeleri açılmıştır.

Bu sanat şubelerinin haftalık ders programları verilirken ortak dersler tekrardan yazılmamıştır. Ortak dersler ilgili tarihlerdeki Tablo 25, Tablo 26, Tablo 27, Tablo 28, Tablo 29, Tablo 30, Tablo 31, Tablo 32'den bakılabilir. Zaman içerisinde haftalık ders programlarında yapılan değişiklikler tarihleriyle verilmiştir. Haftalık ders programları ilkokul mezunları için, klasik ortaokuldan erkek sanat enstitülerine geçiş yapanlar için ayrıdır. Bazı sanat şubeleri erkek sanat enstitülerinin yalnız ikinci devrelerinde okutulduğu için birinci devrenin ders programı verilmemiştir.

4.17.1. Tesviyecilik

Makine sanayisinde, makine yapımında ya da tamirinde çalışacak elemanları yetiştirmek amacıyla açılan şubede, öğrenciler el tesviyeciliği, tornacılık, frezecilik ve çeşitli avadanlık tezgâhlarında çalışma yöntemlerini öğrenirler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 53).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 33'de ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin tesviyecilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 33

İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	16
Atölye	20	20	20	24	28
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

Erkek sanat enstitülerine klasik ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan tesviyecilik şubesi ders programı Tablo 34'te gösterilmiştir.

Tablo 34

Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunları İçin Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1948)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	7	3
Uygulanmış Mekanik		4
Meslek Resmi	4	4
Genel Teknoloji	2	1
Pratik Elektrik		1
Meslek Teknolojisi	3	3
Teorik Dersler Toplamı	16	16
Atölye	28	28
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin tesviyecilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 35'te gösterilmiştir.

Tablo 35

İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	20
Atölye	12	20	20	24	24
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Erkek sanat enstitülerine klasik ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan tesviyecilik şubesi ders programı Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 36

Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunları İçin Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	11	6
Uygulanmış Mekanik	-	4
Meslek Resmi	4	4
Genel Teknoloji	2	1
Pratik Elektrik	-	1
Meslek Teknolojisi	3	3
Serbest Çalışma	-	1
Teorik Dersler Toplamı	20	20
Atölye	24	24
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.2. İnce tesviyecilik

Makine sanayisinde kullanılan hassas aletlerin, seri imalât için gerekli kalıpların, ince mekanik ve optik işlerin tamir, tadil ve yapımı ile montajının öğretildiği şubedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 53).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 37'da ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin ince tesviyecilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 37

İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan İnce Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	14	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	1	-	1
Meslek Resmi	6	5	4	4
Gereçler	1	1	-	-
Genel Teknoloji	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2
Teorik Dersler Toplamı	24	24	20	16
Atölye	20	20	24	28
Genel Toplam	44	44	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin ince tesviyecilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 38'de gösterilmiştir.

Tablo 38

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan İnce Tesviyecilik Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	20
Atölye	12	20	20	24	24
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.3. Demircilik

Demircilik şubesinde sıcak ve soğuk demircilikle, elektrik ve oksijen kaynakçılığı, süs demirciliği gibi alanlarda öğrenciler yetiştirilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, Erkek teknik öğretim, 1949, s. 53).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 39'da ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin demircilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 39

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Demircilik Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	16
Atölye	20	20	20	24	28
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin demircilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 40'da gösterilmiştir.

Tablo 40

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Demircilik Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	20
Atölye	12	20	20	24	24
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.4. Sınai Boyacılık

Sınai boyacılık şubesine erkek orta sanat okulu ve ortaokul mezunları kabul edilir. Erkek orta sanat okulu ve klasik ortaokul mezunlarına aynı ders programı uygulanır. Erkek sanat enstitülerinde uygulanan sınai boyacılık şubesi ders programı Tablo 41'de gösterilmiştir.

Tablo 41

Erkek Sanat Enstitülerinde Sınai Boyacılık Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	11	7
Meslek Resmi	6	5
Meslek Teknolojisi	10	13
Serbest Çalışma	1	1
Teorik Dersler Toplamı	28	26
Atölye	16	18
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.5. Dökümcülük

Dökümcülük şubesinde öğrenciler çeşitli makine parçalarının yapımında çalışarak kalıpcılık, maçacılık, font ve alaşım dökümcülüğünü öğrenirler (Milli Eğitim Bakanlığı, Erkek teknik öğretim, 1949, s. 56).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 42'de ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin dökümcülük şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 42

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Dökümcülük Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	14	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	1	-	1
Meslek Resmi	6	5	4	4
Gereçler	1	1	-	-
Genel Teknoloji	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2
Teorik Dersler Toplamı	24	24	20	16
Atölye	20	20	24	28
Genel Toplam	44	44	44	44

Dökümcülük şubesinin birinci sınıfında tesviyecilik şubesi ile aynı dersler alınır

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin dökümcülük şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 43'de gösterilmiştir.

Tablo 43

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Dökümcülük Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	20
Atölye	12	20	20	24	24
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Erkek sanat enstitülerine ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan dökümcülük şubesi ders programı Tablo 44'te gösterilmiştir.

Tablo 44

Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Dökümcülük Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	11	6
Uygulanmış Mekanik	-	4
Meslek Resmi	4	6
Genel Teknoloji	2	1
Pratik Elektrik	1	-
Meslek Teknolojisi	4	4
Serbest Çalışma	-	1
Teorik Dersler Toplamı	22	22
Atölye	22	22
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.6. Modelcilik

Yapılacak işin ölçülerine göre ağaçtan ya da madenden model yapma teknikleri, modellerin teknik resimlerinin hazırlanması öğretilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 56).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 45'te ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin tesviyecilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 45

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Modelcilik Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	14	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	2
Pratik Elektrik	-	1	-	1
Meslek Resmi	6	5	4	6
Gereçler	1	1	-	-
Genel Teknoloji	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2
Teorik Dersler Toplamı	24	24	20	16
Atölye	20	20	24	28
Genel Toplam	44	44	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin modelcilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 46'da gösterilmiştir.

Tablo 46

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Modelcilik Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	-	2
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	5	4	4
Gereçler	-	1	1	-	-
Genel Teknoloji	-	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20	20
Atölye	12	20	20	24	24
Genel Toplam	36	44	44	44	42

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.7. Motorculuk

Orta sanat okullarında tesviyecilik, ince tesviyecilik sanat şubesine devam öğrencilerden ikinci döneme geçenler arasından bu sanat şubesine devam edilir. Dizel ve benzinle işleyen her türlü motorların tamir, bakım ve montaj işlerini öğrenirler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 56).

Erkek sanat enstitülerine ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan motorculuk şubesi ders programı Tablo 47'de gösterilmiştir.

Tablo 47

Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Motorculuk Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	7	7
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	3	1
Meslek Resmi	2	2
Meslek Teknolojisi	10	10
Teorik Dersler Toplamı	22	20
Atölye	20	20
Genel Toplam	40	40

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.8. Teknik resim

Yapılacak işlerin teknik olarak resimlerini çizebilecek, mühendislere yardımcı elemanlar yetiştirilir (Milli Eğitim Bakanlığı, Erkek teknik öğretim, 1949, s. 56). Tesviyecilik, demircilik, modelcilik ve dökümcülük orta sanat şubelerini bitiren öğrenciler arasından başarılı öğrenciler bu şubeye devam edebilirler (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948a, s. 385).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 48’de erkek sanat enstitülerinin teknik resim şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 48

Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Teknik Resim Şubesi Ders Programı (1948)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	4
Pratik Elektrik	-	1
Genel Teknoloji	1	1
Tasarı Geometri	1	1
Cisimlerin Dayanımı	-	2
Makine Yapımı	-	2
Makine Elemanları	1	1
Meslek Teknolojisi	2	-
Teorik Dersler Toplamı	18	16
Atölye	26	28
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra uygulanacak olan erkek sanat enstitüleri teknik resim şubesi ders programı Tablo 49'da gösterilmiştir.

Tablo 49

Erkek Sanat Enstitülerinde Teknik Resim Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	4
Pratik Elektrik	-	1
Genel Teknoloji	1	1
Tasarı Geometri	1	1
Cisimlerin Dayanımı	-	2
Makine Yapımı	-	2
Makine Elemanları	1	1
Meslek Teknolojisi	2	-
Teorik Dersler Toplamı	18	20
Atölye	26	24
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.9. Modern Bıçakçılık

Erkek sanat enstitülerine ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan modern bıçakçılık şubesi ders programı Tablo 50'de gösterilmiştir.

Tablo 50

Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Modern Bıçakçılık Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	2
Pratik Elektrik	-	1
Meslek Resmi	4	4
Genel Teknoloji	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2
Teorik Dersler Toplamı	20	18
Atölye	24	26
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.10. Elektrikçilik

İç ve dış tesisat işlerinde, motor tamirciliğinde, bobinajcılıkta, galvanoculuk ve radyoculukta çalışabilecek nitelikte öğrenci yetiştirilir. Elektrikçilik, galvanoculuk, telgraf-telefon-radyo gibi bölümlere ayrılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 64).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 51'de ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin elektrikçilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 51

İlkokul Mezunlarına Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Elektrikçilik Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	14	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	2
Meslek Resmi	3	4	4	4
Elektrik Bilgisi	2	2	-	-
Elektroteknik	-	-	3	4
Elektrik Laboratuvarı	-	-	2	4
Gereçler	1	1	-	-
Genel Teknoloji	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	3	2	2	2
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	20
Atölye	20	20	20	24
Genel Toplam	44	44	44	44

Elektrikçilik şubesinin birinci sınıfında tesviyecilik şubesi ders programı uygulanır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

Erkek sanat enstitülerine ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan elektrikçilik şubesi ders programı Tablo 52'de gösterilmiştir.

Tablo 52

Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Elektrikçilik Şubesi Ders Programı

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	7	3
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmi	4	4
Genel Teknoloji	1	1
Elektroteknik	3	4
Elektrik Laboratuvarı	2	4
Meslek Teknolojisi	3	2
Teorik Dersler Toplamı	20	20
Atölye	24	24
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra erkek sanat enstitülerine ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan elektrikçilik şubesi ders programı Tablo 53'de gösterilmiştir.

Tablo 53

Erkek Sanat Enstitülerinde Ortaokul Mezunları İçin Elektrikçilik Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	11	6
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmi	4	4
Genel Teknoloji	1	1
Elektroteknik	3	4
Elektrik Laboratuvarı	2	4
Meslek Teknolojisi	3	2
Serbest Çalışma	-	1
Teorik Dersler Toplamı	24	24
Atölye	20	20
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.11. Telgraf ve Telefonculuk

Ulaştırma Bakanlığı P. T. T. Genel Müdürlüğünün teknik eleman ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuştur. Gelişen iletişim teknolojileriyle artan ihtiyacı karşılamak amaçlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 64).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 'da erkek orta sanat okulu mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin telgraf ve telefonculuk şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 54'de gösterilmiştir.

Tablo 54

Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunlarına Uygulanan Telgraf ve Telefonculuk Şubesi Ders Programı (1948)

	Orta Sanat Okulu Mezunları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmî	4	2
Elektroteknik	6	2
Elektrik Laboratuvarı	1	4
Telgraf – Telefon Meslek Dersi	-	8
Teorik Dersler Toplamı	24	24
Atölye	20	20
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

Klasik ortaokul mezunu olup erkek sanat enstitülerinin telgraf ve telefonculuk şubesine devam edeceklerine uygulanacak olan ders programı Tablo 55'te gösterilmiştir.

Tablo 55

Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunlarına Uygulanan Telgraf ve Telefonculuk Şubesi Ders Programı (1948)

	Ortaokul Mezunları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	7	3
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmî	4	4
Elektroteknik	6	2
Elektrik Laboratuvarı	1	4
Genel Teknoloji	2	-
Telgraf – Telefon Meslek Dersi	-	8
Teorik Dersler Toplamı	20	23
Atölye	24	21
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

4.17.12. Radyoculuk

Yayın merkezlerinde, radyo alıcı-verici istasyonlarında çalışmak üzere öğrenci yetiştirilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 66). Radyoculuk şubesine ortaokul mezunları alınır (Özalp, Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim, 1956, s. 65).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 'da erkek orta sanat okulu mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin radyoculuk şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 56'da gösterilmiştir.

Tablo 56

Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunlarına Uygulanan Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1948)

	Erkek Orta Sanat Okulu Mezunları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	13	4
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmi	4	4
Elektroteknik	6	2
Elektrik Laboratuvarı	1	4
Yüksek Frekans Tekniği	-	8
Ölçme Tekniği	-	4
Radyo Laboratuvarı	-	2
Teorik Dersler Toplamı	24	30
Atölye	20	14
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

Tablo 57'te klasik ortaokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin radyoculuk şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 57

Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunlarına Uygulanan Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1948)

	Ortaokul Mezunları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	7	3
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmi	4	4
Elektroteknik	6	2
Elektrik Laboratuvarı	1	4
Yüksek Frekans Tekniği	2	8
Ölçme Tekniği	-	4
Radyo Laboratuvarı	-	2
Teorik Dersler Toplamı	20	29
Atölye	24	14
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

1956 yılında yapılan değişiklikten sonra erkek sanat enstitülerine erkek orta sanat okulu mezunu olarak girenlere uygulanacak olan tesviyecilik şubesi ders programı Tablo 58'de gösterilmiştir.

Tablo 58

Erkek Sanat Enstitülerinde Erkek Orta Sanat Okulu Mezunları İçin Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmi	4	4
Elektroteknik	6	2
Elektrik Laboratuvarı	1	4
Yüksek Frekans Tekniği	-	8
Ölçme Tekniği	-	4
Radyo Laboratuvarı	-	2
Teorik Dersler Toplamı	24	34
Atölye	20	10
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

Erkek sanat enstitülerine klasik ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan radyoculuk şubesi ders programı Tablo 59'da gösterilmiştir.

Tablo 59

Erkek Sanat Enstitülerinde Klasik Ortaokul Mezunları İçin Radyoculuk Şubesi Ders Programı (1956)

	II. Devre Sınıfları	
	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	11	6
Uygulanmış Mekanik	-	2
Meslek Resmi	4	4
Genel Teknoloji	2	-
Elektroteknik	6	2
Elektrik Laboratuvarı	1	1
Yüksek Frekans Tekniği	-	8
Ölçme Tekniği	-	4
Radyo Laboratuvarı	-	2
Teorik Dersler Toplamı	24	32
Atölye	20	12
Genel Toplam	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.13. Marangozluk

Kaplama, cila, marketri gibi alanlarda çeşitli işler üzerinde çalışarak piyasanın ihtiyaç duyduğu mobilya malzemelerini üretecek öğrenciler yetiştirir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 66).

1948 yılında yapılan öğretim programına göre Tablo 60'da ilkokul mezunu olup, erkek sanat enstitülerinin marangozluk şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 60

Erkek Sanat Enstitülerinde İlkokul Mezunlarına Uygulanan Marangozluk Şubesi Ders Programı (1948)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	4
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	6	8	12
Genel Teknoloji	-	2	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	24	20
Atölye	20	20	20	20	24
Genel Toplam	36	44	44	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim.

4.17.14. Mensucat

Dokuma endüstrisi için ihtiyaç duyulacak öğrencileri yetiştirmek amaçlanmıştır. İlk kez 1937 yılında İstanbul - Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsünde açılmıştır. Boya, desen, apre, dokuma gibi alanlar üzerinde çalışan öğrencilerin yaptıkları işler yatılı okulların ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılır. Artan ürünler okul döner sermayesi tarafından isteklilere maliyet üzerinden satılmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1949, s. 71). Erkek orta sanat okuluna giden öğrenciler arasından, ikinci sınıftan itibaren öğretim verilir.

Tablo 61'de erkek sanat enstitülerinde mensucat şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 61

Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Mensucat Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	13	11	4
Kimya	2	4	2	-
Genel Teknoloji	1	1	1	1
Pratik Elektrik	-	1	-	1
Gereçler	1	1	-	-
Meslek Resmi	-	-	-	4
İlk Maddeler	4	-	-	-
İplik	2	2	2	2
Dokuma Teknolojisi	2	2	2	2
Dokuma Örgü ve Resimleri	2	2	2	2
Boya Teknolojisi	-	2	2	4
Apre	-	-	-	2
Mesleki Hesaplar			2	2
Teorik Dersler Toplamı	28	28	24	24
Atölye	16	16	20	20
Genel Toplam	44	44	44	42

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.17.15. Madencilik

Erkek sanat ortaokuluna giden öğrenciler arasından ikinci sınıftan itibaren öğretim verilir. Madencilik şubesinde dersler yirmi iki hafta sürer, sınavlar iki hafta içerisinde yapılır ve öğrenciler yirmi dört hafta işletmelerde çalışırlar. Dört hafta tatil yapılır (Özalp, 1956, s. 64).

Tablo 62’de erkek sanat enstitülerinde madencilik şubesine devam edenlere uygulanacak olan ders programı gösterilmiştir.

Tablo 62

Erkek Sanat Enstitülerinde Uygulanan Madencilik Şubesi Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Türkçe	3	3	3	3
Yurt bilgisi		1	-	-
Tarih	1	-	-	-
Coğrafya	1	-	-	2
Aritmetik-Cebir	3	3	3	-
Geometri	2	2	3	-
Defter Tutma ve Malolma Hesabı	-	-	1	1
Fizik	2	2	2	-
Kimya	-	1	2	-
Mekanik ve Mukavemet	-	-	3	2
Teknik Resim	4	4	4	-
Hukuk Bilgisi	-	-	-	2
Sağlık Bilgisi	-	1	-	-
Beden Eğitimi	2	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	18	18	21	10
Jeoloji	-	-	-	3
Maden İşletmesi ve Tatbikatı	-	-	8	8
Topoğrafya ve Tatbikatı	-	-	4	4
Malzeme	1	1	-	-
Pratik Elektrik		1	-	-
Madencilik Teknolojisi	3	3	3	5
Atölye	20	20	4	8
Genel Toplam	42	43	41	39

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.18. Erkek Sanat Enstitülerine Benzer Diğer Okullar

Erkek sanat enstitüleri, meslek eğitimi yanında genel kültür eğitimi de veren meslek okullarıdır. Zaman içerisinde benzer öğretim kademelerine sahip farklı amaçlarla başka sanat enstitüleri de açılmıştır. Bu okullar işleyiş ve yapı bakımından erkek sanat enstitüleriyle benzerdir. Sanat şubeleri ve haftalık ders programları farklıdır.

Farklı sanat şubelerinin okul olarak erkek sanat enstitülerinden ayrılmasının sebebi, kuruldukları bölgede ihtiyaç duyulan meslek elemanı yetiştirmeleridir. Bölgede sanat şubesiyle ilgili endüstrinin diğer bölgelere oranla daha gelişmiş olması bu okulların daha kökleşmesine sebep olmuştur.

4.18.1. Gemi Yapı Teknisyen Okulu ve Sanat Enstitüsü

Okul 1927 yılında sanat çırak okulu olarak kurulmuştur. 1945-1946 öğretim yılında orta sanat okulu olarak dönüştürülmüş, 1965-1966 öğretim yılında Denizcilik Bankası Erkek Sanat Enstitüsü olmuştur. Okulun adı daha sonra Gemi Yapı ve Sanat Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. Okuldan mezun olanlar çalıştıkları tersanelerde gemi inşa sanayinin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır (Bozoğlu, 2014). 1967-68 öğretim yılına kadar bu enstitünün birinci sınıflarına yalnız kendisine bağlı sanat ortaokulunu bitirenler alınmaktayken 1968-69 öğretim yılı başından itibaren normal ortaokulları bitirenlerde sınavla alınmaya başlanmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21).

4.18.2. Kimya Sanat Enstitüsü

Kimya mühendisleri ve kimyagerlere yardımcı eleman yetiştirmek amacıyla 1946-47 öğretim yılında Ankara'da kurulmuştur. Kurulma sebebi ise o yıllar çok gerekli olan DDT ilaçlarının ülkemizde üretilebilmesini sağlamaktır (Turan, 1992, s. 93). Kendisi de kimya mezunu olan Rüştü Uzel, kimya sanayinin gelişmekte olduğunu, bu gelişme sebebiyle kimya alanında ara eleman ihtiyaç duyulacağını sezerek okulun kurulmasını sağlamıştır. İlkokula dayalı beş yıl öğretim süreli bu okulun birinci sınıflarında orta sanat okulu birinci sınıflarının öğretim programları uygulanmaktadır. Okula öğrenci seçimi erkek orta sanat okulu birinci sınıftan ikinci sınıfa pekiyi ve iyi ile geçenler arasından kadro durumuna göre yapılmaktadır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21). Tablo 63'de 1949 yılında beş yıllık kimya sanat enstitüsü haftalık ders programı, Tablo 64'te ise 1956 yılında kimya sanat enstitüsünün haftalık ders programı gösterilmiştir.

Tablo 63

Kimya Sanat Enstitüsü Ders Programı (1949)

Dersler	Orta sanat 1.dönem			Enstitü 2.dönem	
	I	II	III	IV	V
Türkçe	3	3	3	2	2
Yurtbilgisi	-	-	1	-	-
Tarih	1	1	-	-	-
Coğrafya	1	1	-	-	1
Aritmetik ve Cebir	4	3	3	2	-
Geometri	2	2	2	2	-
Defter Tutma ve Malolma Hesabı	-	-	-	1	-
Fizik	-	4	4	3	3
Genel Kimya	-	4	4	5	5
Analitik Kimya	-	-	-	2	3
Endüstriyel Kimya	-	-	-	4	3
Nebatat	-	2	2	-	-
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	-	-	-	3	-
Teknik Resim	8	-	-	-	-
Hukuk Bilgisi	-	-	-	-	1
Sağlık Bilgisi	-	-	1	-	-
Beden Eğitimi	2	2	1	-	-
Tesviyecilik ve Demircilik	-	8	-	-	-
Kurşunculuk	-	-	4	4	-
Elektrik Ve Oksijen Kaynakçılığı	-	-	-	4	4
Camcılık	-	-	4	-	-
Ortak Dersler Toplamı	21	34	32	32	22
Meslek Dersleri ve Atölye Saatleri Toplamı	23	10	12	12	22
Haftalık Ders Saatleri Toplamı	44	44	44	44	44

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (1949). *Erkek teknik öğretim*. Ankara: Milli Eğitim.

Tablo 64

Kimya Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)

Dersler	Enstitü 2.dönem			
	II	III	IV	V
Türkçe	3	3	2	2
Yurtbilgisi	-	1	-	-
Tarih	1	-	-	-
Coğrafya	1	-	-	1
Aritmetik ve Cebir	-	-	2	1
Geometri	-	-	2	1
Defter Tutma ve Malolma Hesabı	-	-	-	1
Fizik	4	4	3	3
Genel Kimya ve Uygulaması	12	12	4	6
Analitik Kimya	-	-	2	3
Analitik Kimya Laboratuvarı	-	-	10	15
Sınai Kimya ve Uygulaması	-	-	4	3
Botanik	2	2	-	-
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	-	-	3	-
Meslek Resmi	4	3	-	-
Hukuk Bilgisi	-	-	-	1
Sağlık Bilgisi	-	1	-	-
Beden Eğitimi	2	1	-	-
Milli Savunma Bilgisi	-	-	1	1
Dersler Toplamı	34	32	33	40
Serbest Çalışma	2	4	3	-
Atölye	8	8	8	4
Haftalık Ders Saatleri Toplamı	44	44	44	44

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1956). *Kimya sanat enstitüsü müfredat programı*. Ankara: Maarif.

4.18.3. Motor Sanat Enstitüleri

Gelişmekte olan otomobil sanayisine nitelikli eleman yetiştirmek için büyük şehirlerde açılmış okullardır. Motorlu vasıtaların bakım ve tamirlerini tekniğe uygun bir şekilde yapabilecek kalifiye elemanları yetiştirmek amacıyla 1953-54 öğretim yılında İzmir Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü içinde müstakil Motor Makina Okulu adında üç yıl süreli bir okul açılmıştır (Özalp, Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim, 1956, s. 127).

1954-1955 öğretim yılında kendisine yapılan binaya taşınan bu okulda, yapılan incelemeler sonucunda üç yıl içinde motorculuk ve makine bilgisi vermenin mümkün olmayacağı düşünülerek yalnızca motorculuk eğitimi üzerine yoğunlaşarak öğretim süresi iki yıla indirilmiştir. 1955-1956 öğretim yılından itibaren Motor Sanat Enstitüsü adını almıştır.

Okulun kurulmasında ihtiyaç duyulan atölye malzemeleri Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilatı aracılığıyla Amerika'dan getirilmiştir. Bir süre meslek dersleri ve atölye çalışmaları Amerika uzmanlar tarafından verilmiştir (Özalp, Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim, 1956, s. 128).

Erkek orta sanat tesviyecilik, demircilik ve elektrikçilik şubeleri ile ortaokul mezunlarından sınavla öğrenci seçen bu okulun öğretim süresi otuz altı haftadır. Birinci sınıfta kırk iki, ikinci sınıfta haftada kırk saat öğretim yapılır. 1966-67 öğretim yılından itibaren öğretim süreleri iki yıldan üç yıla çıkarılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21).

Motorlu taşıt araçlarının en çok bulunduğu illerde (İstanbul, İzmir, Ankara, Adana) daha çok eleman yetiştirmek için bu okullar müstakil olarak açılmıştır. Okulun teşkilat yapısı erkek sanat enstitüleriyle benzerdir, öğrenciler dizel ve benzinle çalışan her türlü motorun tamir, bakım ve montaj işlerini öğrenirler (Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1961, s. 21). Motor Sanat Enstitüleri'ne sanat ortaokulu ya da ortaokul mezunu olarak girenlere uygulanacak olan ders programı Tablo 65'te gösterilmiştir.

Tablo 65

Motor Sanat Enstitüleri Ders Programı (1956)

	I. Sınıf	II. Sınıf
Türkçe	1	2
Ekonomik Coğrafya	1	-
Aritmetik ve Cebir	2	1
Geometri	2	1
Defter Tutma ve Malolma Hesabı	-	1
Hukuk Bilgisi	-	1
Genel Mekanik ve Cisimlerin Dayanımı	3	1
Askerlik	1	1
Meslek Resmi	2	2
Atölye ve Teknoloji	30	30
Toplam	42	40

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.18.4. Elektrik Elektronik Sanat Enstitüsü

Elektrik ve radyoculuk alanında kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla 1961-62 öğretim yılında ortaokula dayalı iki yıl öğretim süreli olarak açılmıştır. Elektrik Elektronik Sanat

Enstitüsü adını 1965-66 öğretim yılında almıştır 1968-69 öğretim yılında Yenimahalle Sanat Enstitüsünün bir bölümü haline getirilmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21).

Tablo 66’te Elektrik- Elektronik Sanat Enstitüsü ders programı gösterilmiştir.

Tablo 66

Elektrik- Elektronik Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	14	13	8
Uygulanmış Mekanik	-	-	-	2
Meslek Resmi	3	4	4	4
Elektrik Bilgisi	2	2	-	-
Elektroteknik	-	-	3	4
Elektrik Laboratuvarı	-	-	2	4
Gereçler	1	1	-	-
Genel Teknoloji	1	1	-	-
Meslek Teknolojisi	3	2	2	2
Serbest Çalışma	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	24
Atölye	20	20	20	20
Genel Toplam	44	44	44	42

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.18.5. Ağaç İşleri Enstitüsü

1962-63 öğretim yılında açılmış ortaokula dayalı iki yıl süreli bir okulken 1966-67 öğretim yılından itibaren öğretim süreleri üç yıla çıkarılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21; Özalp, 1956, s. 62).

Tablo 67’te Ağaç İşleri Sanat Enstitüsü ders programı gösterilmiştir.

Tablo 67

Ağaç İşleri Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları			II. Devre Sınıfları	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	21	14	14	13	8
Pratik Elektrik	-	-	1	-	1
Meslek Resmi	-	6	6	8	12
Genel Teknoloji	-	2	1	1	1
Meslek Teknolojisi	2	2	2	2	2
Serbest Çalışma	1	-	-	-	-
Teorik Dersler Toplamı	24	24	24	24	24
Atölye	12	20	20	20	20
Genel Toplam	36	44	44	44	42

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.18.6. Tekstil Sanat Enstitüsü

İlk olarak 1937-1938 öğretim yılında İstanbul Sultanahmet'te mensucat şubesi olarak üçüncü sınıftan itibaren öğrenci alan bir bölüm olarak kurulmuştur. 1956-1957 öğretim yılından itibaren 2 yıl süreli "İstanbul Mensucat Sanat Enstitüsü" adı ile müstakil bir okul haline getirilmiştir. Mensucat alanında kalifiye eleman yetiştirmek için kurulan okulun öğretim süresi 1966-67 öğretim yılında üç yıla çıkarılmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21).

Tablo 68'da Tekstil Sanat Enstitüsü ders programı gösterilmiştir.

Tablo 68

Tekstil Sanat Enstitüsü Ders Programı (1956)

	I. Devre Sınıfları		II. Devre Sınıfları	
	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Ortak Dersler Toplamı	14	13	11	4
Kimya	2	4	2	-
Genel Teknoloji	1	1	1	1
Pratik Elektrik	-	1	-	1
Gereçler	1	1	-	-
Meslek Resmi	-	-	-	4
İlk Maddeler	4	-	-	-
İplik	2	2	2	2
Dokuma Teknolojisi	2	2	2	2
Dokuma Örgü ve Resimleri	2	2	2	2
Boya Teknolojisi	-	2	2	4
Apre	-	-	-	2
Mesleki Hesaplar	-	-	2	2
Teorik Dersler Toplamı	28	28	24	24
Atölye	16	16	20	20
Genel Toplam	44	44	44	42

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

4.18.7. Matbaa Sanat Enstitüsü

Matbaacılık alanında makine, tipo-ofset, klişecilik ve entertip işlerinde çalışacak bilgili elemanları yetiştirmek için 1946-47 öğretim yılında Ankara Birinci Erkek Sanat Enstitüsü’nde bir matbaacılık bölümü olarak faaliyete geçirilmiştir. Bir yıl sonra Ankara İkinci Erkek Sanat Enstitüsü’ne, 1951-52 Öğretim yılında İstanbul Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü’ne nakledilmiştir. 1952-53 öğretim yılından itibaren müstakil okul haline getirilmiştir. 1967-68 öğretim yılına kadar Matbaacılık Okulu adıyla faaliyet göstermiştir (Özalp, 1956, s. 124).

Matbaacılık Okulu kurulmadan önce, erkek sanat enstitülerinin diğer meslek şubelerinde olduğu gibi, orta sanat okulunun birinci sınıfından ikinci sınıfına geçenlerden bu bölüme öğrenci alınmakta ve dört yıl okutulmaktaydı. 1952-53 öğretim yılından itibaren ortaokul ve erkek orta sanat okulu mezunları kabul edilmeye başlanmış ve öğretim süresi üç yıl olarak değiştirilmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1973, s. 21).

Tablo 69’de Matbaacılık Okulu ders programı gösterilmiştir.

Tablo 69

Matbaacılık Okulu Ders Programı (1956)

Dersler	I. Sınıf			II. Sınıf				III. Sınıf			
	Klişe Ofset	Makine	Mürettip	Klişe	Ofset	Makine	Mürettip	Klişe	Ofset	Makine	Mürettip
Türkçe	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Hukuk Bilgisi	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-
Genel Teknoloji	2	2	2	1	1	1	1	-	-	-	-
Elektrik	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-
Meslek Maliyeti	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Genl Matbaacılık	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek Teknolojisi	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslek Resmi	4	4	4	4	4	4	4	3	3	-	-
Mizanpaj, Montaj, Rötüş	2	2	2	2	2	2	2	2	2	-	-
Yazı	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1
Malzeme Bilgisi	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Meslek Kimyası	1	1	1	1	1	-	-	1	1	-	-
Serbest Saat	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-
Askerlik	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2
Teorik Dersler Toplamı	17	17	17	19	19	18	18	14	14	8	8
Reprodüksiyon Fotoğrafçılığı	11	-	-	11	7	-	-	14	10	-	-
Klişe Ve Kopya İşleri	12	-	-	12	-	-	-	14	-	-	-
Fotolitografi Ve Ofset	-	-	-	-	8	-	-	-	8	-	-
Plakalar Üzerinde Çalışma	2	-	-	-	6	-	-	-	8	-	-
Baskı Makinelerinde Çalışma	2	27	-	-	2	26	2	-	2	34	2
Gravür(Kalıp Oyma)	-	-	-	2	2	-	-	2	2	-	-
Dizgi	-	-	27	-	-	-	24	-	-	2	34
Atölye Dersleri Toplamı	27	27	27	25	25	26	26	30	30	36	36
Genel Toplam	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44

Kaynak: Özalp, R. (1956). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırma sonucunda şu sonuçlar elde edilmiştir;

- Türklerde mesleki ve teknik eğitim uzunca bir süre Ahilik teşkilatı ile yürütülmüştür. Duman (2002)'ın araştırmasında ulaştığı gibi Ahilik teşkilatından sonra mesleki ve teknik eğitim arayışlarla geçmiştir. Usta-çırak ilişkisiyle yapılan işbaşında eğitimin bir süre sonra yerini Lonca teşkilatlarına bıraktığı bulunmuştur.
- Meslek elemanı yetiştirmenin kurumsal olarak okullar aracılığıyla yapılması Tanzimat sonrası dönemde başlamış ve bu konuda ilk adım Mithat Paşa tarafından Niş'te atılmıştır. Islahane adıyla açılan okullarda, yetimlerin ve öksüzlerin öğrenci olarak kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar belli başlı yerlerde sanat okulları açılarak meslek elemanı ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Yine Kazım Karabekir'in, savaş yıllarında Doğu Cephesi'nde yetim ve öksüzler için okullar açtığı bulunmuştur.
- Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras olarak aldığı sanat okullarının eğitimini devam ettirmiştir. Mahalli imkânlarla açılan ve idaresi yerel güçler tarafından yapılan bu okullar arasında bir bütünlük bulunmadığı ve öğrenim süreleriyle ders programlarının bölgeden bölgeye değiştiği bulunmuştur.
- Birinci Dünya Savaşı'nda ve Kurtuluş Savaşı'nda yaşanan teknik eleman ihtiyacını bilen Atatürk mesleki ve teknik eğitim okullarını sık sık ziyaret etmiştir. Atatürk döneminde mesleki ve teknik eğitim için alanında uzman kişilerin inceleme yapmak için ülkemize davet ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

- Dewey, Kühne ve Buyse gibi uzmanlar eğitim sistemini inceleyerek raporlar sunmuşlardır. Daha sonra yapılan eğitim reformlarında bu raporlardan faydalanılmıştır. Yine aynı dönemde sanat okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla yurt dışına öğrenci gönderilmiş, okullarda çalışan kalifiye olmayan öğretmenlerin işine son verilmiştir. Öğretmen açığını kapatmak için yurt dışından alanında uzman öğretmenler getirilmiş ve sanat okullarında öğretmen olarak görevlendirildiği belirlenmiştir.
- Mesleki ve teknik eğitim Cumhuriyet'in ilk yıllarında yerel imkanlarla devam ettirilmiştir. Mesleki ve teknik eğitim düzenli bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Demir & Şen'in (2009) araştırmasında benzer bir sonuca ulaşılmıştır. 29.5.1927 tarih ve 1052 sayılı Meslek Mektepleri Hakkında Kanun ile sanat okullarının yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu kanunun ardından sanat okullarının süresi ilkokul üzerine beş yıl olarak belirlenmiştir. Beş yılın, ilk ikisi hazırlık kalan üç yılın ise mesleki eğitime ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Kocakaya'nın (2007) araştırmasında ulaştığı gibi 1931 yılında kabul edilen 1867 sayılı kanunla okullar birkaç ilin okulu olarak görülmüş ve Bölge Sanat Okulları olarak adlandırılmıştır. Fakat okulların bütçesi yerel imkânlar tarafından karşılanmaya devam edilmiştir. Bu süreçte vilayet bütçeleri, okullara yeterince destek olamamış ve sanat okullarının gelişimi bu süreçte yavaşlamıştır. Çıkarılan 2765 sayılı ve 7.6.1935 tarihli kanunla okulların bütçeleri Milli Eğitim Bakanlığı üzerine alınmıştır. Okul masraflarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanmasının okulların gelişimini hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürü M. Rüştü Uzel'in de çabalarıyla 1941 yılında 2287 sayılı yasaya ek olarak çıkarılan Bakanlık Merkez Örgütü Kanunu, 4113 sayılı yasayla değiştirilerek Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Mesleki ve teknik öğretimin müsteşarlık düzeyinde örgütlenmesi ve 1942 yılında çıkarılan 4304 sayılı yasayla her yıl 8 milyonluk bir paranın mesleki ve teknik eğitime ayrılması okul sayılarının artışında çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Erkek sanat enstitülerinin kurulması ve gelişmesi Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığının kurulduğu dönemde olmuştur. Yapı olarak Bölge Sanat Okulları'yla benzer olan bu okullar yine ilkokul üzerine beş yıl olarak kurulmuştur. Talim Terbiye Kurulu'nun 11/3/1940 tarihli 43 sayılı "beş senelik bölge sanat

okullarının tahsil itibari ile iki devreye ayrılması hakkında“ kararıyla bölge sanat okulları ilk devresi üç yıllık, ikinci devresi iki yıllık meslek okulları olarak düzenlenmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 10/5/1943 tarihli 94 sayılı “Bölge sanat okulunun her iki devresine ayrı isimler verilmesi hakkında” kararıyla da daha önceden iki devreye ayrılmış olan bölge sanat okullarının sadece birinci devresini bulduran okullara, Erkek Orta Sanat Okulu denilmiş, iki devresini de bulduran okullara Erkek Sanat Enstitüsü adı verildiği bulunmuştur.

- Erkek sanat enstitülerinin ilk üç yılı erkek orta sanat okulu, son iki yılı sanat enstitüsü olarak isimlendirildiği, erkek orta sanat okullarının erkek sanat enstitülerinin açılmayacağı bölgeler kurulduğu bulunmuştur.
- Meslek eğitimini isteyen her bireye ulaştırmak için erkek sanat enstitüleri içinde özel sınıflar oluşturulduğu, klasik ortaokuldan mezun olan ya da liseyi terk edenlerin de erkek sanat enstitülerine kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Erkek sanat enstitüleri içerisinde pratik sanat okulları adında okullar kurulmuştur. Bu okulların programının büyük çoğunluğu atölye uygulamalarına ayrılmıştır. Erkek sanat enstitüsünün herhangi bir sınıfından bu okullara geçiş yapılabildiği belirlenmiştir.
- İkinci Dünya Savaşı etkisinin yoğun hissedildiği yıllarda ve sonrasında çeşitli kamu kurumlarının meslek elemanı ihtiyacını karşılamak için erkek sanat enstitülerinde çok sayıda yatılı ve burslu öğrenci okutulduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Meslek eğitimini daha büyük yaşlarda yapmak amacıyla Altıncı Milli Eğitim Şûrası'nda alınan kararlarla 1960 yılında erkek orta sanat okullarının kapatıldığı, mesleki eğitimin ortaokuldan sonra verilmesinin amaçlandığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nda erkek sanat enstitülerinin üç yıla çıkarılması önerilmiş ve 1966-1967 öğretim yılından itibaren erkek sanat enstitülerinin öğretim süreleri 2 yıldan 3 yıla çıkarıldığı bulunmuştur.
- Erkek sanat enstitülerinin öğretmen ihtiyacını yerel imkânlarla karşılamak için Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, İstanbul Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Erkek Sanat Öğretmen Okulu gibi okullar kurulduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Erkek sanat enstitüleri bünyesinde ve öncülüğünde ihtiyaç duyan her insanın kendisini geliştirebilmesi için yatılı bölge kursları, gezici ve sabit kurslar ile örgün öğretim dışına çıkmış pek çok insana hizmet ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

- Erkek sanat enstitülerinin haftalık ders dağıtma cetvellerinde zaman zaman değişiklikler yapıldığı, her şubede ve sınıfta öğrencilerin okumak zorunda oldukları ortak derslerin olduğu bulunmuştur.
- Erkek sanat enstitüleri içinde endüstrinin ihtiyaç duyacağı pek çok şube açılmıştır. Eser ve Orak'ın (2016)'ın araştırmasında bulunduğu gibi bölgesel ihtiyaçlara uygun olarak farklı sanat şubeleri açılmıştır. Erkek sanat enstitülerinde teorik öğretimle beraber atölye pratikleri de yaptırıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Bölgesel ihtiyaçların ağır basmasından dolayı bazı meslek şubelerinin zamanla erkek sanat enstitüleri bünyesinden ayrılıp ayrı okullar olarak kurulduğu bulunmuştur. Örnek olarak motor şubesi, gelişen otomotiv sanayi ve artan taşıt sayısı sebebiyle bir iş kolu olmuştur. Bu yüzden motorlu taşıtların çok olduğu illerde önce motor şubesi açılmış, ardından ihtiyacı karşılamak için bu şube müstakil okula dönüştürülmüş ve Motor Sanat Enstitüsü adıyla erkek sanat enstitüsüyle aynı yapıya sahip yeni bir okul açılmıştır. Benzer durumun Tekstil Sanat Enstitüsü, Matbaa Sanat Enstitüsü gibi okullar için de gerçekleştiği belirlenmiştir.
- Erkek sanat enstitülerinin uzun yıllar çok sayıda mezun vererek ülkede ihtiyaç duyulan meslek elemanını yetiştirdiği bulunmuştur. Kocakaya (2007) Niğde'de, Eser ve Orak (2016) Urfa'da erkek sanat enstitülerinin bölgenin meslek elemanı ihtiyacını karşılamada çok önemli rol aldığı sonucuna ulaşmışlardır.
- Erkek Sanat Enstitüsü mezunları uzunca bir süre meslekleriyle ilgili iş bulmuşlardır ancak bir süre sonra çevrenin iş imkanları dikkate alınmadan her yerde aynı şubelerin açılması bazı bölgelerde mezunların iş bulmalarında sıkıntılara yol açtığı, bu durumun mezunların başka alanlara kaymalarına ya da iş bulmak için göç etmelerine sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Islahhaneler ile başlayan yetim ve öksüz çocuklara mesleki eğitim verilmesi, meslek eğitiminin kimsesiz çocuklara ya da fakirlere özgü bir okul gibi algılanmasına sebep olmuş, bu yüzden klasik ortaokul ve liselerde yığılmaların olduğu bulunmuştur.
- Erkek sanat enstitüsü mezunları, endüstri sahasında iş yapabileceği gibi Teknik Okullar, Tekniker Okulları, Teknisyen Okulları ve Teknik Öğretmen Okulları'na giderek öğretimlerine devam edebildikleri bulunmuştur.

- Erkek sanat enstitülerinin 1973 yılı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'yla endüstri meslek liselerine dönüştürüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur;

- Bu araştırma erkek sanat enstitülerinin tarihsel süreç içerisinde kuruluşu ve gelişimini farklı boyutlarıyla ele almıştır. Ele alınan dönem 1943-1974 yılları arasındadır. 1974 yılından sonra erkek sanat enstitüleri, endüstri meslek lisesi olarak adlandırılmıştır. Endüstri meslek liselerinin 1974 yılından sonrası tüm boyutlarıyla yüksek lisans ya da doktora tez konusu olarak araştırılabilir.
- Erkek sanat enstitülerinin sipariş atölyeleri araştırılabilir.
- Erkek sanat enstitüleri tarafından açılmış ve yönetilmiş kurslar araştırılabilir.
- Pratik sanat okulları, yapı enstitüleri ve diğer sanat enstitüleri ayrıntılı olarak araştırılabilir.

Mesleki ve teknik eğitimin daha nitelikli olması için günümüze dönük şu öneriler de bulunulmuştur;

- Araştırma sonucunda erkek sanat enstitüsü mezunlarının alanları dışına çıktığı sonucu bulunmuştur. Günümüzde mesleki ve teknik eğitim mezunlarının, mezuniyet sonrası ne iş yaptıkları takip edilerek alan dışına yönelimin çok olduğu bölümlerle ilgili çalışmalar yapılabilir. Alan dışına yönelimin sebepleri araştırılarak çözüm önerileri bulunabilir.
- Erkek sanat enstitülerinin merkezi bir anlayışla her bölgeye kurulması mezunlarının iş bulmasını zorlaştırmıştır. Mesleki ve Teknik Anadolu liseleri kurulurken bölgesel ihtiyaçlar göz önüne alınabilir.

KAYNAKLAR

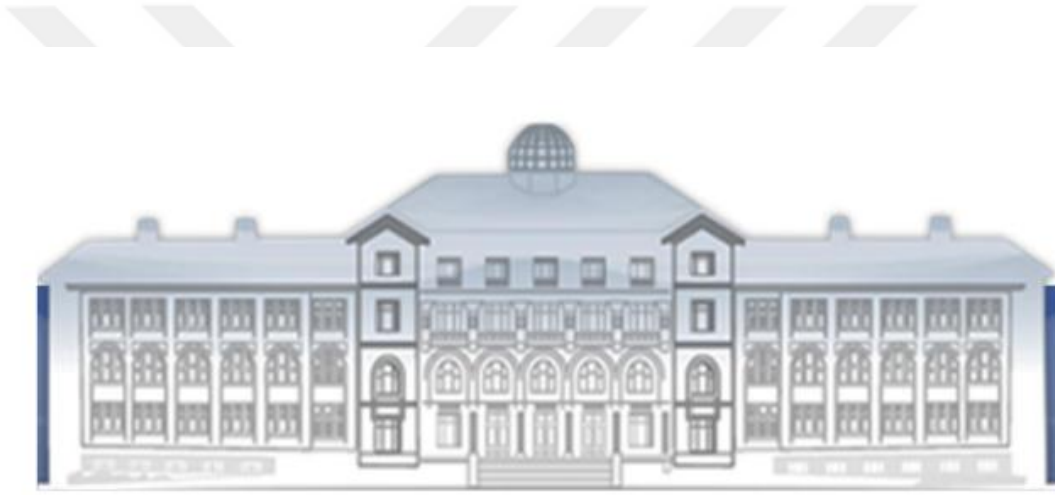
- Akkutay, Ü. (1996). *Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları*. Ankara: Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı.
- Akşit, E. E. (2005). *Kızların sessizliği: kız enstitülerinin uzun tarihi*. İstanbul: İletişim.
- Alkan, C. (1971). *Mesleki ve teknik öğretimde reform*. Ankara: Baylan Basım ve Ciltevi.
- Alkan, C., & Doğan, H. (1976). Mesleki ve teknik eğitim için ana plan esasları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9(1), 25-72.
- Alkan, C., Doğan, H., & Sezgin, İ. (1998). *Mesleki ve teknik eğitimin esasları*. İstanbul: Alkim.
- Anapa, S. (2008). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aslier, M. (1962). *Mesleki ve teknik öğretimde sistem değişikliği*. İstanbul: Mars T. ve S. A. Ş. Matbaası.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1965). *Milli eğitim istatistikleri: mesleki teknik ve yüksek öğretim 1960-1961*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Boratav, K. (2012). *Türkiye iktisat tarihi 1908-2009*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bozoğlu, A. (2014, Kasım 9). *Fevaid-i Osmaniyeden TDİye*. Deniz Gazete. <http://www.denizgazete.com/yazarlar/ali-bozoglu/fevaid-i-osmaniyeden-tdiye/100900/> sayfasından erişilmiştir.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk ve ortaöğretim (tarihi gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

- Cillov, H. (1965). *Türkiye ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Costat, M. (1956). *Türkiye'de meslek okulları hakkında rapor*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Çelik, A. (10 Eylül 1962). Erkek sanat enstitülerinin, atelye çalışmalarında verim nasıl artırılabilir? *Mesleki ve teknik öğretim*, 40-41.
- Çınar, E. (2007). *XIX.yy'da Osmanlı Devleti'nde mesleki ve teknik eğitim*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir
- Değirmenci, A. (2015). *Osmanlı imparatorluğu'nda mesleki eğitim veren okullar (19.yy İstanbul örnekleri)*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir
- Demir, E., & Şen, H. Ş. (2009). Cumhuriyet dönemi mesleki ve teknik eğitim reformları. *Ege Eğitim Dergisi*, 39-59.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). *Milli eğitim hareketleri 1942-1972*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Dicle, M. E. (1961). *Aydın Erkek Sanat Enstitüsü'nün Tarihçesi*", *Mesleki ve Teknik Öğretim 100 Yaşında*. Aydın: Aydoğdu Matbaası.
- Doğan, H. (1977). *Ülkemizde endüstrileşme ve teknik eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Doğan, H. (1983a). *Mesleki ve Teknik Eğitim, Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Doğan, H. (1983b). Mesleki ve teknik eğitimin ilkeleri ve gelişmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 167-181.
- Doğan, H. (2012). *İz bırakan eğitimciler cilt 1*. Ankara: Eğitim Araştırmaları Derneği.
- Doğan, H. (2015). *İz bırakan eğitimciler cilt 2*. Ankara: Eğitim Araştırmaları Derneği.
- Duman, T. (2002). Mesleki ve teknik eğitimin gelişimi. XV, 61-71. Ankara: Yeni Türkiye.
- Duyar, Ş. (1946). *Eskişehir Erkek Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Ekinci, Y. (1994). *Hükümet ve siyasi parti programlarında milli eğitim*. Ankara: Tekışık A.Ş. Web Ofset.

- Engin Demir, H. Ş. (2009). Cumhuriyet dönemi mesleki ve teknik eğitim reformları. *Ege Eğitim Dergisi*, 39-59.
- Ergün, M. (1997). *Atatürk devri Türk eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Eser, G., & Orak, A. (2016, Ekim). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesinde öncü bir kurum: Urfa Erkek Sanat Enstitüsü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 185-199.
- Kerimoğlu, Z. (2006). *1946-1960 arası uygulanan eğitim politikası*. Yüksek lisans tezi.
- Kılıç, A. (2007). *Türkiye’de orta mesleki-teknik eğitim ve istihdam ilişkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir
- Kılınç, M. (2013). *Türkiye’de mesleki teknik eğitimin tarihi gelişimi (1908-1986)*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kocakaya, N. (2007). *Niğde Erkek Sanat Enstitüsü ve meslek lisesleri*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye’de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Maarif Vekaleti. (1957). *VI. maarif şûrası erkek teknik öğretim komisyonu raporu*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Maarif Vekaleti. (1959). *Türkiye’de mesleki ve teknik öğretim*. İstanbul: Maarif Vekaleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik ve Yayım Müdürlüğü.
- Maarif Vekilliği. (1944). *Kız enstitüleri ve sanğat okulları*. Ankara: Maarif Vekilliği.
- Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları. (1975). *Üçüncü beş yıllık kalkınma planında mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları.
- Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı. (1961). *Türkiye’de 100 Yıllık Mesleki ve Teknik Öğretim*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik Yayım Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1947). *Erkek orta sanat, yapı okullarıyla erkek sanat ve yapı enstitüleri yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (1948a). *Erkek sanat enstitüleri ile erkek orta sanat okulları öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1948b). *Ortaokullar, liseler, ilk öğretmen okulları ile mesleki ve teknik okullar disiplin yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1949). *Erkek teknik öğretim*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1960). *Türk eğitim milli komisyonu raporu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1964a). *Erkek sanat elektrik-elektronik-motor, mensucat, ağaçişleri sanat, yapı enstitüleri ve matbaacılık okulları I.sınıf öğretim programları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1964b). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1965). *Rakam, grafik ve şemalarla Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İnsangücü Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973a). *Cumhuriyetin 50.yılında milli eğitimimiz*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973b). *Mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarını bitirenlerin üst öğretime geçiş ve istihdama yönelik eğilimleri ile ilgili araştırma raporu*. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Etüd ve Programlama Dairesi Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973c). *Mesleki ve teknik öğretimde verimlilik semineri*. Ankara: Milli Produktivite Merkezi.
- Özalp, R. (1953, Mayıs). Mesleki ve teknik öğretimden haberler. *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*(3), 48.
- Özalp, R. (1954). Mesleki ve teknik öğretimden haberler. *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*(15), 46.
- Özalp, R. (1955, Kasım). Mesleki ve teknik öğretimden haberler. *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*(33), 47.
- Özalp, R. (1956). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim*. Ankara: Maarif Basımevi.

- Sezgin, İ. (1982). Mesleki eğitimin kapsam ve gelişimi. *Türk Eğitim Derneği IV.Eğitim Toplantısı*, (s. 21-49).
- TBMM Bütçe Komisyonu. (1953). *Bütçe Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Teknik Öğretmen Okullarını Bitirenler Derneği. (1967). *Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim sorunu*. Ankara: Ülku Matbaası.
- Tezcan, M. (1973). Toplumumuzda mesleki ve teknik öğretim ile ilgili değer yargıları ve değişme eğilimleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 189-207.
- Tosun, T. (2010). *Tanzimat'tan günümüze Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim politikaları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Tuna, O. (1973). *Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim*. Ankara: Ayyıldız.
- Turan, K. (1992). *Mesleki teknik eğitimin gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Uludağ, Z.(1997). *Kâzım Karabekir'in Eğitimle İlgili Düşüncelerinin Değerlendirilmesi*. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 13(38), 471-500: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-38/kazim-karabekirin-egitimle-ilgili-dusuncelerinin-degerlendirilmesi> sayfasından erişilmiştir.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..